

دکتۆره شوکریه رهسوول

پێ و رهسمی شین و لاوانهوهی

کوردی

ههولیر - ۱۹۹۷

ژماره‌ی سیاردن له کتیبخانه‌ی نیشتمانی هه‌ریم ۲۰۲ له سالی ۱۹۹۷

پیتچنین وده‌ره‌ینانی هونه‌ری نووسینگه‌ی ئه‌پلس

چاپخانه‌ی : هه‌ولیر اوفسیت کریستال ۲۲۴۶۰

تیراژ : ۱۰۰۰ دانه

چاپی یه‌که‌م

بەداوای جوان و

شۆخ و شەنگ

- بەیانی زوو بەداوی شۆخ و (هەلکەوتی) بەدبەخت بەدزی میریەوه سواری لۆریەکی گەورە بوون و مالتاواپی لە کەسوکارو منالانی کرد، بەرەو چارەسەری نەخۆشیەکی ویل و سەرگەردان بەرەو تاران و هەندەران کەوتە رنگای هات و نەهات.. وێستگەنی حەسانەوهی لە شاری (شام) بوو.. بەداوی پر ئازار نەیزانی نەخۆشی (دوابراویەتی) هەر بۆیە نامەیهکی پر غەمی بۆ دایکی نووسی و زانی بەرەو دنیای سەرمدی دەرواوت و ناگەریتەوه، ناگرێکی بی خۆلەمیشی بۆ ئیمە جی هیشت و هەر لە غەم و یادگاریەکانیدا دەسووتین و دەژین.

- شیرینە کەم.. ئیستاش پاش تێپەر بوون و هەلوەرینی گۆلی تەمەنت لە یادە نامەیهکت نووسی و لە نامە کەتدا لەدایەگیان دەپارنیتەوه و دەلیی:-
دایەگیان تەگەرچی ئەرکو عەزابە لەپال بوو کۆریە کەم (رەزو رەوهز) با رینازی سألەوهختینەش کەلای خەسوومه بگرنه خۆ.. ئەوانە دیاری و یادگاریمە با پینکەوه گەورە و پەروردهو دلایان لای یەک بی.. توخوا دایە وەسیەت بی تەگەر نەتان بینیمەوه جلی رەشم بۆ مەکەن، با جەژنی لەدایک بوونی منالانم

هه‌موو سالتیک بۆیان بکه‌ن.. توخوا دایه گیان له‌جیاتی من منالان بکه‌زینن با بی‌دایکیان پتوه دیار نه‌بی.. ئۆف دایه‌گیان چۆن به‌جیم هیشتن... خۆزگه زووتر به‌حالی خۆم بزانیایه.. قه‌ت به‌جیم نه‌ئه‌هیشتن و له‌ باوه‌شی ئیوه‌دا تیر تیر ده‌مروانیه چاوه‌کانتان و فرمیسکه‌کانتان و ئه‌ر کاته مائئاوایی یه‌کجاره‌کیم لی ده‌کردن و له‌خاکی خۆم و له‌شاری خۆم ده‌بووم... ئیستا زانیم بۆچی به‌کۆل بۆم ده‌گریان... ئیوه له‌دلتانا شتیکتان له‌من هه‌شار دابوو.. جا دایه‌خیر نه‌دیوه‌که‌م با پرسه‌که‌م گهرمو گورپ بی، ئای چه‌ند هه‌زم له‌ میوان و ده‌عوته کاری بوو..

– ئۆف به‌داو گیان بۆ لیم وونی.. چه‌ندین ساله به‌هواي گورپو یادگاریه‌کانتا ده‌چمه‌وه، له‌یه‌که‌م یاری سه‌رده‌می منالیم و هه‌رزه‌کاریم ده‌پنجه‌وه تۆم له‌گه‌ل بووی.. پینکه‌وه بووک بووکینمان ده‌کرد، هه‌مامۆکی و چاوشارکی، شه‌وانه بی جیاوازی کورپان و کچانی گه‌ره‌کی چوارباغ یاری په‌ت په‌تین و کلاوتنه‌و شه‌ره گه‌ره‌کمان ده‌کرد. که‌گه‌وره بووین چووینه قوتابخانه.. جلو به‌رگمان وه‌ک یه‌ک بوو.. ئه‌ی کلۆلی به‌ببخت له‌ قوتابخانه که‌ له‌یه‌ک ده‌رسا ده‌رنه‌چوو بووی پینکه‌وه وه‌ک باران فرمیسکمان ده‌باران.. نه‌مزانی هه‌ر له‌ منالیه‌وه فرمیسکو خه‌م ده‌بیته هاوریی ژبانو ته‌مه‌نت.. ئای خوشکه‌خیر نه‌دیوه‌که‌م.. یادگاریه‌کانت کیتیکی خه‌مه.. ته‌مه.. چه‌نده پاچ و قولنگی لی ده‌ده‌م هیوایه‌ک به‌دی ناکه‌م، که‌به‌سه‌ر خۆما دیمه‌وه هه‌موو شتیکی له‌به‌ر چاوم گریان و ته‌مه.

خوشکه‌لی توراوه‌که‌م: ئاخۆ ئیسته له‌ باوه‌شی چ خاکینکی پیروزدا له‌ چ گورستانی ده‌وله‌تیکدا بی.. چاره‌نووست وای پی کرد قورئان ووتنه‌ی نه‌تزانای خاکی کویت به‌نسیب بوو.

تۆ بلی‌ی گورستانی مه‌ولانا خالیدی نه‌قشبه‌ندیه یا گورستانی شه‌هیدانه.. ویلمو نات دۆزمه‌وه.. له‌دووره ولات کۆچت کردو نه‌گه‌رایته‌وه.. نه‌تزانای دایه له‌سوکی تۆ کۆچی کردو ئیمه‌تان بۆ خه‌می دنیاو مناله‌کان هیشته‌وه... خه‌م ره‌وتنه‌که‌م، کۆچه‌که‌ت به‌بارستایی ته‌مه‌نم خه‌م بوو.. هه‌موو هاورتیانت، دۆستان.. ئه‌وانه‌ی که‌ رۆژیک تۆیان ناسیبی به‌ دلو گیان بۆت به‌خه‌م بوون..

رهش پوښ بوون.. شينى تو، كوټه لى شينى تو.. بووكانه بووكانه پوړو بوو،
حه لقه و جله جوانه كانت هه لواسرا بوون... وينه جوانه كهت، وهرزى به هارو
نه وروژ هه موو پرسه كهتى گهرم كړېوو.. هه ركه سى له بهر تو غه مى خوئ
له ياد كړېوو.. هه موو بووكاڼيكي گرگړتوو بووين، ده ننگمان، سنگ كوټانمان،
نر كه مان گوئى كه شكه لانى فه له كى گرتېوو.. تو ته مه نت گولو گولاله و
نيرگز بوو.. تو هه رزه يه كى خيړ نه ديوو بووى.. سه دان تاواتت هه بوو نه هاته
دى.. تو به واتاى خه لكان جوانو قه شه نگو سالارو ميوان په روه ر بووى..
دايكيكى به تارامو خوڼه ويست بووى، بويه خوا شاگولى ماله كاني برده وه..
ئاي له و نه وروژه ي (۲۱) ى بازار چه فرچه و سويه كى نا به دلمانه وه هه رگيز نه و
روژه له ياد ناكه م، خه لكى له جه ژنان، من له يادگار يه كاني تودام.. منالى بى
دايك، باوكى بى ژن، خوشكى لى توراو، مالى هه لپنچراو دابه ش كراو،
خانوى داگير كراو له لايه ن ميريه وه، منال و باوك له يه ك به جى ماو بوونه
كه ره سته ي شينم.. له ژيانما شينم نه كړېوو تو منت ته قانده وه.. چى بليم و چى
بيژم بازاره كه ي ټيمه گه لى سه ختتره له نازارى تو.. تو كوچت كردو ټيمه ت
خسته كه ره لاي عه شق و شينه وه.. تو چور يته دنياى فانى و ټيمه له خه مى تودا
مه له وانتيكى تازه بين.. ئاي له و روژه ي تو كوچت كرد.. ژيانم لى بووه ټوزه خ..
له كاتى ژانا هاوارم برده بهر پياوچاكان و مشايه خان عيلاجى دهر دى. جلى
حه وت هه تيوم قه راردا شفايه بو تو بى.. سه ردانى چه ندين پياو چاكم كرد.. به
شه و تابه يان نه ستيرهم ده ژماردو له رووناكى مانگ و نه ستيره كان ده پارامه وه..
نه مزانى نه ستيره كانيش ليم تاريك بوونو ژيانم ده بيته پايزتيكى زهردى گه لا
هه لوه ريو، توخوا خوشكه نازيزه كه م.. تو بلنى روزيك ټيمه سه ر گوره كه ت و
تير تير بوئى مزارو خولى سه ر قه بره كه ت بكم، له ناميزت بگرم و سه برى
نه يوبم بشكى.. جاريكى تر هيچم له ده ست نايه به ره مى چه ندين ساله م
پيشكه شى گيانى توى (۲۲) ساله بكم، پيشكه شى سه رجه م شه هيدانى
كوردستان له سه روو هه مووانه وه بارزانى نه مرو شينخ مه حموونو قازى محه مه بو
هه موو مروفتيكى كوردپه روه ر ده كه م.

شوگر يه ره سوول

پیشکه ش

بۆ به دری خان ئە و خوشکه شیرین دیمه ن و دلگیر شیوه
لی هاتوو و وینه ده گمه نه بی که هه میسه جینگه ی هه موو
ریزو خوشه ویستیه کی پاک و بی گهردی بی نیازی
برایانه مه و به س،

بۆ ئە و خوشکه کارامه سه نگی ن و سه لاره ی
که په یکه ریکی خویای جوانی و جگه ر سۆزی و
به راته ته و چرایه کی هه مه وه ختییه ی پرشنگداری
گوفتار و رهفتار و خویای بالاترینه به چه شنیکه
واکه شایانی شانازی به ره ی ئافره تانی کوردستان بی و
بشی بۆ نمونه نیشانی نیشانی گهلانی دهره وه بدری
که ئاته مه یه وینه ی کیژی کورد!

بۆ ئە و خوشکه ی که له کاتی کدا به رای من شایانی بۆ
ته رخان کردنی هه موو ده ریای الهام و شیعره ی باسو
ستاییشه و به لام به داخه وه بالی کورتم ته واو نه گه ییه
ئه و ده ریایه که له م چه ند مشتیه ی زیاتر بۆ هه ل بیه نجم
که وا به تکای لی بووردنمه وه پیشکه یشم کرد.

له برات فه رزتر ع. به سۆز

سه یمانی . دووشه مه ی ۲۱/مایس/۱۹۷۶

به‌دەری خەشەن ئەو خۆشکە خۆشکە دیمەن دایکەشە بەسەر بەلالی
 دایکەر بەهەرە گەنەکتورەستە ئەوێکی پەیکەرینکی جوان دایکەشراوە خوارە
 خەمەهەری ئەسەو بەلالی ئەسەم و ئەهەب و خەیار خەرمەت و ئەزگەشی ئە
 دروستەر بەئەسگەرائی ئەسەم و ئەسەمە - ئەو ئەسەمە بەسەر و ئەسەم
 بەرەبەگی گەم ئەسەرۆ ئەدایەرە بەلام دایکەشراوە خەشەن ئەسەم بەسەر
 بەسەرە خوارە بەسەر بەسەر بەسەر بەسەر بەسەر بەسەر بەسەر بەسەر
 ١٩٧٥/٦/٢٨

(بەدەری) ناسمان و بەدەری نەرز!

پەیکەرینکی جوانی دیمەن و رەفتار
 لانه‌گایی پۆلی دلان بەهەزار
 ئەبێ لە کوندا هەل کەوی هی‌وا؟
 مەگەر ئەفسانە و ماھی کردگار!
 دەنگی لەبەلالی سەرۆ هاتە گویم
 ووتی: ئە... هی من دوو روو‌ه‌وه‌ بێ بار
 شەو لە‌راھی خوا خۆر خێر پێ کردوو
 روژ کەلێ بێرا سێسە و خەفەت بار
 بەلام (بەدەری) نەرز خوا بەهەرە پێ بەخش
 روژو شەو تیشک و تریفە‌ی بەر‌قەرار

ع. بەسۆز - ١٩٧٥/٦/٢٨

بۆ سەرئەنج؛ ئەفسانە مەبەست لە حکایاتی خەیاڵی و ئەساطیرە؛ ماھی کردگار مەبەست لە مانگی
 سێوشتی‌پە، (بالات سەرۆ) مەبەست لە ناسمان و عەرشی بلنە.
 واتە: بەر شەوق لە خۆر (روژ) وەرته‌گری لەسایە‌ی رەحمی خواوە و دیارە شەفیشی موه‌قتە و
 .ایمی نیه، بەلام بەدەری نەرز (واتە بەدەری خان) هەر یەکسەر خوا بەهەرە‌ی لەلایەن خۆبە‌وه‌ پێ
 بەخشێوه و بۆیه شەو روژ شەوقدارە.

پیشکش

بو بردی خان و غور شیرین دین و دلگیر شیرین لی هاتوه
 وینه ده گنه ی که هیت جیگی همدو پیزو خوت و بستیدگی پاک و
 بی نیازی
 بی گردی ~~برایانده~~ برایانده و به س ،
 بو و غور شک هارام سگین و سه لاره که پیکه ریگی خوایی
 جوانی و جگر سوزی و برائت و چرایگی همدو غتینه ی پرشانداری
 گوفتار و په فتار و غوی با لارینه به بهر نیایی و ارشایی
 شانازی به ری نافرمانی کردستان بی و بشی بو نمونه نیایی
 گرافی ده ره وه بدری که با نه وینه ی لیری کوردا ،
 بو و غور شکری که کاشنگا به پای من شایانی بوته خان کردنی
 همدو ده ریای الهام و شیرینی باسی و ستایش و به تلام بداندوه
 بائی کوتم ته داو زگره سیه نه و ده ریایه کرم چندمته ی زیاتر
 بو هله بیه نجم کردا به تقای لی بو دردغوه خیشک بشم کرد

لبراتا فرزند ع. به سوز
 سلیمان. دو شهره ۲۱ / ماه / ۱۹۷۶

جوانترین په بیکه

تریفه‌ی به‌دري رووی به‌دري له_ غابات و کشت و کالا
بو ره واجی جه وه ره: گول و پیت و سه‌رووی بالا
گه ره ونه‌قی لؤلوی و یست له‌سه‌ر زیری جوانی ره‌وشت
وه‌رن سه‌یری جه‌مالي کهن له‌په‌یکه‌ری پر که‌مالا
دیاره له‌عه‌زرت قامه‌تو به‌ژتی به‌رزو ناسک قه‌دی
هوشی عالم بوو به‌لاو لاو له‌عه‌رعه‌رو چنار ئالا
حه‌یاو خورمه‌ت، سام و مه‌یه‌ت، لطفو وقار له‌(به‌دريا)
یه‌ک له‌یه‌کتر ناشکرتر خوی دهرئه‌خا چه‌شنی ئالا
سۆزی بروام نه‌لی به‌دري هزار ره‌حمه‌ت له‌شیرت بی
که‌بوونی تو روشناییه له‌هه‌ر شوین و له‌هه‌ر مالا

ع. به‌سۆز

۱۹۷۶/۲/۲۰

به‌ییتی یه‌که‌م: غابات و کشتوکال. مه‌به‌ست له‌و دوو دایه‌ره‌یه‌یه که‌غابات دارستان و دره‌خت و
کشتوکال زه‌راعت پیشه‌کاریانه. گوايه ئه‌م دوو دایه‌ره‌یه بو‌یه به‌دري خانی شوعله‌داریان گرتنه
خویان بو‌ دعیه‌ی سی مه‌به‌سته ۱_ گول و به‌ر ۲_ به‌ره‌که‌ت له‌خیر و به‌ریا، ۲_ نیشاندانی
شینوه‌ی جوانی دره‌خت و دار له‌سه‌روو و عه‌رعه‌را. واته به‌دري خان له‌م جه‌وه‌رانه پیکه‌هاتوو.

به‌ییتی دووهم: واتا: ئه‌گه‌ر ویسترا ره‌ونه‌قی لؤلوی بریق‌ه‌دار ببینری که‌وه‌که سه‌نگیو نقیم
چه‌سپاوه له‌سه‌ر مه‌یکه‌لی ئالتوونی جوانی ره‌وشت خود یاده وه‌رن سه‌یری کهن چون له‌دیمه‌نی
جوانی ته‌واویا له‌که‌ل یه‌ک گونجاون!

به‌ییتی سینه‌ه‌م: وادیاره له‌عه‌شقی به‌ژن و بالاو شوخ و شه‌نگی و ناوقه‌د باریکی و ناسکی تویه
که‌وا هوشی و شعوری دلداران وه‌کوو لاو لاو له‌عه‌رعه‌رو چنار و نه‌ئالین. چونکه دیاره که‌گولی
لاو لاو طبیعیا له‌شتی به‌رز نه‌ئالی.

جوانترین پیکر به دریه رسول

جوانترین پیکر

تریزی به دري پردوی به دري له - غابات و کشت و کار
بۆ پره واجی سێ به وه ره: گۆن و بیت و سه روی بان
گرپه و زنجی لؤلؤت و لیست لسه زبیری جوافیه پره و شت
وه رن سیری جملی کن له پیکری پر که مان
دیاره له عزرت قامت و به ژنی به رن و ناک و دی
هوشی عالم به لاولا و له عه روپنار مان
هیا و هورست ، سام و ه بیت ، لطف و وقار له به دریا
یک له پیکر ئاشکراتر خووی ده ره خا جینی مان
سوژی پر وام ئی به دري هزار په جوت له سیرت بی
که بوونی تو پر و سناییه له ره شوین و له هر حاله

ع . به سیزیک

۱۹۷۶ / ۲ / ۲۰

ری و رەسەمی شین و لاوانە وە لە ئە دە بی فۆلکلۆری کوردیدا

پێشە کس:

ئاشکرایە لە پووی فراوانی ئە دە بی فۆلکلۆری و ئە دە بی نووسراودا کورد خاوەنی سامانیکی فراوانی کە لە پووری نە تە وایە تی یە. گومانیش لە وە دا نە ماوە میللە تی کورد یە کێکە لە نە تە وە هەرە دە ولە مە ندە کانی پۆژمە لات. هۆی ئە مە ش ژیا نی تایبە تی کورد و وێنە ی جیاواز و گۆرانی زوو بە زوو دەرکە وتن ئە م وێنانە بوونە تە هۆی ئە م دە ولە مە ندی یە، هەر وەک بوونی چە ند دیالیکتیک هێندە ی تر دە ولە مە ندی کردوو.

هەر وە ها زروقی تایبە تی وای کردوو کە بە شی زۆری ئە دە بی میللی بە ناوی خاوە نە کە یە وە بلاونە بیتە وە و ئە مە ش دە ماو دە م و پش تا و پش ت بمینیتە وە و بختە سەر گە نجینە ی فۆلکلۆرمان^۱.

لە م لیکۆلینە وە یە دا بۆ یە کە مجارە بە شتووە یە کی زانستی لە دە ستووری شین و لاوانە وە ی کوردە واری ئە دوین، ئە لبە تە ئە م بابە تە پە یوە ندی یە کی پتە و ی بە داب و نە ریتی ناوچە کانه وە هە یە.

هەر وە ک و تمان ئە م لیکۆلینە وە یە یە کە م هە و الدانە بە شتووە یە کی فراوان کرابی، چونکە زۆر بە ی لیکۆلەرە ئە تنوگرافی یە کان تە نها دەر بارە ی لایە نی داب و پێ و شوینی بە پێ کردنی مردوو یان نووسیو و ئە مە یان خستۆ تە پوو کە ئە م نە ریتە یە کسەر دوای مردنی مردوو کە کە س و خزمە نزیکە کانی دە ست بە شین و

^۱ د. عیززە دین مستە فا رە سول - ئە دە بی فۆلکلۆری کوردی - لیکۆلینە وە - بە غدا - ۱۹۷۰ - ج ۱.

لاوانه وهی نه کەن^۱ بی ئه وهی هیچ تیکستی شین و لوانه وهیان له کاره کانیاندا به کارهیتنابی و بیکەن به به لگه بو قسه کانیان^۲ به لام له نه ده بی نووسراودا ئه م بابته وهک سه ره تایه ک له فه قی تهیرانه وه و دوا به دوا ی ئه و شاعیره کان ئه م بابته بیان وهک غه ره زیکی شیعر به کارهیتناوه .

هوی نووسین و هه ئیژاردنی ئه م بابته ته م له بهر چه ند هویه ک هه ئیژارد؛

۱- تاكو ئیستا هیچ لیکۆلینه وهیه کی زانسی ده رباره ی شین و لوانه وه له نه ده بی کوردیدا (فۆلکلۆرو نووسراو) نه کراوه .

۲- له بهر گرنگی ئه م بابته وه له ترسی له ناو چوونیان هه ولم داوه له م بابته بدویم .

۳- ئه م بابته به باتیکی فراوان ده ژمیردی له پووی ده وله مه ند کردنی کتیبخانه ی کوردی به وه .

۴- کۆمه لی داب و نه ریته ی شاره وه ی گه له که مان له شین و لوانه وه و داب و مردوو ناشتندا له میژووی کورددا بو ده رنه که وی .

۵- به شداری کردنم له شین و لوانه وه ی نزیکیترین خوشه ویست (بدریه ی خوشکم، تاكو ئیستا نه متوانیوه به نووسین ههستی خۆم ده ربیرم، تا دل و هه ناوم نه سووتا نرخی ئه م ئه ده به م بو ده رنه که وت .

به گشتی ئه م بابته په یوه ندی به ژنانه وه زیاتره تاكو پیاوان .

^۱ بهوانه: س- یه گیزارۆف- کورته میژوویه کی ئه نتۆگرافی کوردی - یه ریغان- تفلیس - ۱۹۸۱ - بهرگی ۱۲- ۵۲ل- به زمانی روسی .

- گ.ف. چوورسین - کورده کانی نازه ربایجان - تفلیس - ۱۹۲۵ - ۱۰ل .

- ئۆ.ل- فیلیچیفسکی - کورده کانی موکریان - مۆسکۆ - ۱۹۵۸ - ۲۱۶ل .

- مه لا مه حمودی بایزیدی - عاداتو رسوماتنامه ی ئه کراویه - وه رگیان و پیشه کی (م.ب. رۆنیکۆ) - مۆسکۆ - ۱۹۶۲ .

- ت.ف. ئه ریستوفا - کورده کانی پشت قه فقاژ - مۆسکۆ - ۱۹۶۶ - ۱۶۴ل .

- هینی هارۆلدهانس - ژیا نی ئافره تی کورد - وه رکرانی (عزیز گه ردی) - به غدا - ۱۹۸۲ - ۲۱۴ل - ۳۲۴ .

^۲ م. رۆدینکۆ - کتیبیکی ده رباره ی شینی کورده کانی پشت قه فقاژ نووسیوه، توانیویه تی ده ستووری شین و بهیتی لوانه وه له ده می کورده په زیدییه کان بنووسیته وه .

نه خشي به ش

فولكلور

شيعر ۲

هه مه رهنگ ۲

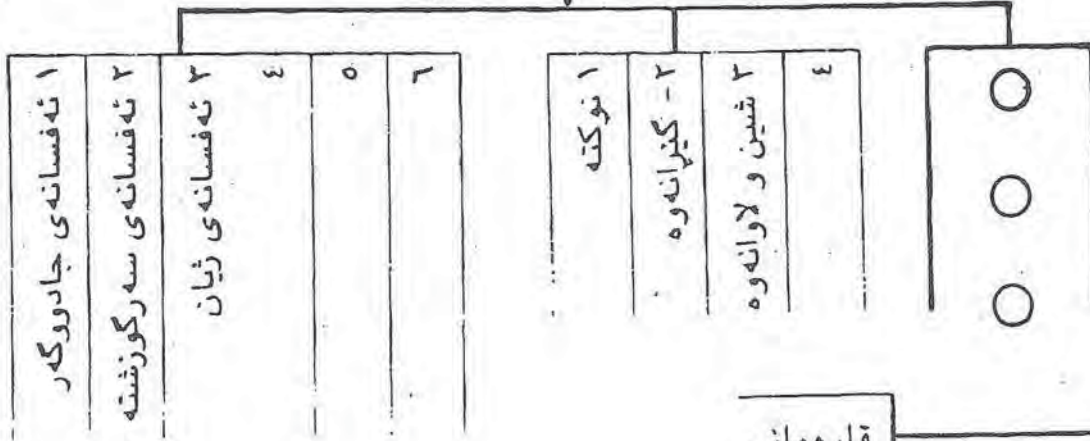

هه كانی فولكلورى كوردى

Folklor

په خشان ۱

قاره مانى

دلداران

گۆرانى رۆژانه	گۆرانى بۆنه
۱ گۆرانى مندالان و گهوران	۱ منال بوون
۲ گۆرانى لای لایه	۲ نيشانه كردن
۲ گۆرانى دلداری	۳ خهته نه سووران
	۴ بووك بردن (گواستنه وه)
	۵ خه نه به تدان
	۶ نيشك گرتن
	۷ مه لپه ركى و شایى
	۸ گۆرانى نایینى
	۹ (شین و لاوانه وه)
	دوررگه وتنه وه له (نیشتمان و كه سووکار)

زاراوەی شین و لاوانەوێ :-

شین و لاوانەوێ شوێنێکی دیار و تایبەتی و گەورەیی لە ئەدەبی کوردی گرتوووە. ئەم بابەتە پەیوەندیەکی راستەوخۆی بە ژبانی کۆمەڵایەتیەوێ هەیە، کە ئەویش مەسەلەی مردنە. ئەم بەشە لە ئەدەبی سەرزاری و ئەدەبی نووسراودا گرنگیەکی چاکی پێ دراوە، دەوڵەمەندی ئەم بابەتە بە پێی شوێن و باری جوگرافیای و ئەو زارە کوردیانە ئەگۆرێ کە کورد قسەیی پێ دەکات.

ئەم بەشە لە مەر شوێنێک لە شوێنەکانی کوردستان دا ناویکی تایبەتی هەیە. ئەم ناوانەش لە پێخساردا جیان، بەلام ناوە پۆکیان هەریەکە و بۆ یەک مەبەست بەکار دەهێنرێن. بۆ نمونە کوردی عێراق و ئێران لاوانەوێ، بەیتی شین و شەپۆر، چانیە، شیوەن، سەردولکە، گریان، شین (ی پێ دەلێن).

کوردەکانی تورکیا و سوریا و یەکێتی سۆڤیەت (بەیتی شین) یاخود (کلامی شینی) ی پێ دەلێن، کوردەکانی عێراق شین و لاوانە یا سەردولکە، شین. کوردەکانی لور شینی چەمەری پێ دەلێن. بەلێ جۆش پامانی مەزۆف بەرامبەر ئەم پێوەرە ترسناکە کە ناوی (مردن) هە ئەپخاتە باریکی کۆتایی نەبوون و نەمانە. جالێرەدا لاوتنەر قەرمیسک و بێرکردنەوێ تێکەلاوی یەک ئەبێ یادگار و شێوەو ئاکامی جوانی مردووێ کە دینە بەرچاوی. مردن قەدەرێکە پزگار بوونی بۆ نی یە... هەموو مەزۆفێک ئەبێ ئەو پێگایە بچێژی. هەروەک پەندیکی عەرەبی دەلی :-

(ئەوێ ئەمەق ئەیلووتنیتەوێ سبەینی بۆ تۆش ئەلاوتنیتەوێ)

پێناسە ی لاوانەوێ :-

لاوانەوێ، هونەرێکە لاوتنەر یا شاعیر لە هەست و سۆزی خۆشەویستی یەوێ بەرامبەر بە مردووێ کە دەری ئەبێ بۆ مردووێ کە دەگری و هەموو خاسیەتە جوانەکانی دەژمێرێ. ژبان و مردنی مردووێ کە وێنە رێژ دەکات.^۲

^۱ مظفر عبدالستار غانم - الرثاء فی الشعر العصر العباسي الاول - بغداد - ۱۹۸۴ - ص ۱۱۲.

^۲ علي بر ملحم - فنون الادب - بيروت - ۱۹۷۰ - ص ۸۳.

بهیتی شین و لاوانه وه بهرهمیكي دامینراوی زږدیهی خه لکه و په کیکه له شاکاره نمونه یی په کان و فولکلور. نه داستانیکی کون و په یکه ره و نه ئاسه واره. به لکو پروداویکی زیندووی هونراوه یه^۱.

شین و لاوانه وه: دهربرنیکی قول و ناخوشی غه مباری و دلته نگی په به شتوره په کی شاکارانه. نه مهش ریگا خوش نه کا بو ئاوردانه وه له و نهی نی یانه ی له گیانی کومه لانی خه لکدا شاراونه ته وه. که سامانیکی دهوله مهنده رازونیازی دهروونیانی تیا نه بیبری^۲.

جوره گانی لاواندنه وه:-

هرهک وتمان لاوانه وه نه نجامی مردنه، نه گهر مردن و له ناو چون نه بوایه شیعی لاوانه وهش دروست نه ته بوو. مهسه له ی مردن و ژیان په کیکه له و کارانه ی که هوشی مروشی هر له کونه وه جولاندووه و پالی به گلی پرسپاری نامووه داوه: بوچی مردن مه به؟ له کوئی هاتووه؟ بوچ شوینیکی نه مان بات؟ هرچه نده هه موو ئاینه ئاسمانیه کان ئاگاداری هوی مردن و بوون و نهی نی مردن و نه مانی بوون.

(میردی) عه رب ده لی:-

(شین و لاوانه وه و هۆکانی هه تا مروف بمینی هه رده مینی)

بنه مای هونه ری (پوخساری لاوانه وه و شینی كوردی)

- ۱- بهیتی لاوانه وه بریتی به ل (دوو، سی، چوار، پینج، شهش) بهیت. قافییهی بهیته کان / ئا ئا ئا / ئا ئا / ب ب /.
- ۲- نه م بهیتی لاوانه وه به نه گون.
- ۳- له کرمانجی ژورودا سه ر بهیته کان دووباره نابنه وه^۲.

^۱ م.ل. نازادوشکی - لاواندنه وهی لینسکی (گوندیکه له هه ریمی سیفرولون) - ۱۹۲۲-ل-۱۰- به زمانی بووسی.

م رودنیكو - شینی كورده به زیدیه گانی پشت قه ققاز - گۆناریکی پالتینسکی سورینك - ۲۱ (۸۴) - ۱۹۷۰- به زمانی بووسی.

^۲ برهوانه: ك.ف. چیتوف - لاوانه وه - لینكراد - ۱۹۶۰-ل-۱۰- (به زمانی بووسی).

۴- به لام له كرمانجى خواروودا سهر به يته كان دووباره نه بنه وه.
۵- لاوانه وهى كوردى كورت برى به به برترين دهر برينى ههست نه ژميردى
كه زياتر كار له گونگر نهكات.

۶- زمانى لاوانه وه پره له خوازه (سيارى ته سپى ديل بهردان).
(چاوم ده گيرم سهردارى مال نابينم) . (پوله خير له خونه ديوه كه م).

۷- شينى كوردى له كرمانجى ژوودا به مه دهست پى نهكات.

(لو - لو - سيارو)

(هه - لو - سيارو)

(لويافو - هه - لو برايو)

به لام ژنان نه لين:

لى - دايى، لى وايى (لى قاين، لى قاين)

له كرمانجى خواروودا: زاوا رويه، بوكانه، بوكان، وهى وهى شيره.

۸- له شينى كورديدا كيشى په نجه زود به رچاو نه كه ون، زود جار برپه گه كان (۱۰-

۲۵) برپه نه بى، زود جاريش قافيه كان به كن.

وهكو: ده برپه بى: هه شيره شيره شهر له قه راجى

دهنگى توپان دى له جياى باواجى

برينى نه و لاوه نه كرا عيلاجى

پوخسارو پيكهاتنى كيش له لاوانه وهى كورديدا:-

به گشتى پوخسارى لاوانه وه برينى به له (به يتى، دوو، سى، چوار، .... هند)

قافيه كانيش نه مانه به (ئاتاب ئا، ئا ب ب، ئا ئا ئا)، له زود به پوودا وه كاندا

به شيوه به كى خوازه به په گه زه كان دهر نه كه وي، نه توانين خاسيه ته كان له مانه

دهست نيشانى بكه ين:-

۱- راستى يا خود شيوه به كى خوازه به و خه يالى له پوخسارى لاوانه وه دا دياره:-

له چاوما هه ورو نه مه

(دله که م: بالندهی هیلانهی قه برم)

۲- زورچار مردووه که به که ره ستهی ناومال نه خوازی.

- لانکه کونینهی مال

- تو بنکه و مالکهری مال بووی کابانی

۳- وینه گرتنی سروشت و چپای کوردستان (شتی راستی سروشت).

- گولی به هاری کوردستانم شیواوه

- نه ستیرهی ناسمان شهوقی نه ماوه

- ناسمان شیواو، باران نه باری

- به فری چپاکه م ناتویته وه

۴- بانگ کردن یا خود قسه کردن و مال ناوایی لهوانهی ده و رویه ر به زمانی

مردووه که و خیزان و هوزه که ی ده کری.

- نهی دایه ی به دبه خت، تو لیم دوری و له کوچه که شه م

- نهی براهه م له خه و پابه

- بابه گیان بوچی چاره و به ختم و سیابووه

۵- شوین: له کوئی بو مردووه که نه گرین یا خود له کوئی گوئیان له گریان و هاوار

بووه بو مردووه که.

له لاولانه وه دا وینه ی خزمی نزیکی مردووه که و په روشیان بو مردووه که دیاره:-

له ده رگای مال وه مان جوانترین سوارو (سهردار) هاوارو شینی بو مردووه که

ده کری. مال پما، نه ژنومان شکاو پشتمان چه میه وه

خه م لیم باریوه کابانی مالی که بی پشت و که سی مایه وه و بی هوزه که

زورچاریش به یته کانی تر به م خوازه ده ست پی نه کات وه کو:-

- چافی خو دگرینم، سیاری خوه نابینم

- یا هاته سهری مه، برانی په سهر گوری چیا، گور گونیه.

- خین ژ ناخی گورا که و، ل من نایی^۱

^۱ مه راسیمی مردوولاوانه وه - م.ب. - رودنیکو - موسکو - ۱۹۸۲ - ل ۴۲.

- زۆر جار گفتوگو له نیتوان حکیم و کهسانی مردوو که ئه کورتی ده رباره ی چاره نه کردنی مردوو که و نه دۆزینه وهی ده رمان و چاره :-

یاخوا دکتوران دهستان نه نالی

ده رمانی (جوانه مهرگ) م بو بیتنه مانی

سه روا له شینی کوردیدا ئاشکرایه سی بهیتی ئانا ئاو له چواریندا ئانا ی ئا / ئانا ی
ن، پینجیش ئانا ی ی ی، به لام ئه گه رگه یشته شه ش نیوه بهیت ئه وه ئه وه
نافیه کانیان سه به ست ئه بی:

سی / ئه زی هه رمه نا ئا گورسینه

پرسه که بکه م ژ ده رگه قنه

برا مه زه له غه ریب زو بقنه

چوارینه / چه کمیمو چه کیم کیشیه

ئه زی ده سه که بائیمه ئه تاکی به کتی بائیمه پیشه

بیتم چه کیم، تو خودی که ی

بده براکتی من ده رمانی ئی دلین

x x

ئه زی ناسه کیم بلند چیا

توزی خو باره ئافیته ده ئی مه نه گیا

خوشکی مه عرومه چائی خوه دگرینه

برانگی خو نا ئه پسماما نا ئینه

x x

لوریکا من دارینیه

دایی مه عرومه، لوریکا خوه هلده نا ئا پسماما بگه رینه

لوریکا من زاره که چنی به

ده لاله دلنی دئی به

لوریکا بره ئینه مالا کالکی به

- زۆر جار سەر وای شینه کان وهک یه کن زۆریه یان له سەر کیشی ره سەنی ده برکه یین. سه رواکان یه کن:

روله خودا نه که د گل وه باند بود
له ژیر نه و گله گۆل سه یواند بود

کۆچی دوایت کرد رۆله ی دامام
روناکی دل و هیزو هه ناوم

به گشتی سه روا له شینی کوریدا به م جۆره یه:

۱- سه روا ی یه کگرتوو.

۲- سه روا ی هه مه رهنگ.

۳- سه روا ی مه سنه وی.

دۆخه کانی مردن و شین و لاوانه وه:

شین و لاوانه وه و مۆکانی، هه تا مرقوف بمینی هه ره ده مینی، چونکه کاره سات کۆتایی نایه ت تاکۆتایی کاره ساته که نهیت، نه مه ش نامینی تاکو نه وانه ی له سەر زهوی نه ژین کۆتایی پی دیت.^۱

که واته لاوانه وه وینه ی هه لوپستی مرقوفه به رامبه ره مردن و نه و مرقوفه مه زنه ی که ژیا نی پی ده به خشری و له چاو تروکانیکدا ده بیاته وه، وهک (هه ره بووی) له و کاته ده ترسی و ده له رزی و بانگی ده که ن. خه لک و خیزان و خزمی مردوو که ده پۆنه ماله مردوو و یادی ده که نه وه، تاکامه جوان و چاکه کانی باس ده که ن.

نه و دۆخانه ی به سه ره مردوو دا دیت:-

له داب و نه ریتی کوریدا وه کو نه ریتی پۆزه لاتی مردن به سه ره سی دۆخ دا تی ده په پی:-

^۱ التعازی والحراثی... ص ۲۷۱

يەكەم: شىن و شەپۆرە لەخۆدان و هاوار كردن بەسەر مردووەكەدا .
دووەم: دەستووردى شىن و پرسە دانان بۆ ژنان و پياوان .
سێيەم: پرسە يا رەشپۆشى .
ئەوسێ لاينە لەتەعزىەكدا كۆدەبیتەوە .

يەكەم / شىن و شەپۆرە؛

كاتى لاوينەر يا شاعير بۆ مردوو دەگرىو بۆى دەسووتى پىي دوترى (شىن و شەپۆرە) شەمش وینەى ئەو كارتى كردنە پيشان دەدات كەدواى مردووەكە تووشى شاعيرەكەسى نزيكى مردووەكە دەبیت . وەك بىر ئالقوزىو پەشيوىو بى هيزىو غەمگينى كە لەدل و دەروونيان تروسكەى پووناكى و هيوای تيا نابينرى . دونياى جوانى لاتەسك و ناخۆش دەبى ، دل پر خەم و ئاخ و ئۆفو حەسرەتى . بى ئوميدى لى هەلدەستى فرميسكى ريزنە ئاسا دیتە خواری . ئەم جۆرە لاوانەوەىە سۆزىكى راستگوياىەو راستەقىنە دەگریتە خۆى ، چونكە دەربيرين لەكارەساتىكى ناخۆش دەكات . ناخۆش دەكات كە لاوينەر پتووى دەتالى . جا ئەو كەسەى كەلى و ن دەبى كورپان ژن يا برا كەسێكى خوشەويستىەتى و بوخسارى لەگەل كەسانى تەعزىەكەدا تىك دەچى . لەم كاتەدا ژنان دەست بەشىن و لاوانەوە دەكەن و هاوارو بانگەوازيان دەرو دراوسێ ئاگادار دەكات . بەمردنى مردووەكە كەسى نزيكى مرووەكە قزو دەم و چاويان دەپنن و خويان لەقور دەنن لەسەر ئەو كارەى كە پۆزگارو كردگار پتياى كردووە* . لەم دۆخەدا دابى شتنو ناشتنى مردووەكە دەست پى دەكات .

- لەكوردەواريدا كاتى مردووەكە گيانى دەردەچى بەپىي دەستووردى ئيسلام دەست و قاچى درىژ ئەكەن و چاوەكانى دەنوقنن بە دەسروكەيەك چەناگەى دانەنن و بووى بەرەو قيبە دەكەن .
* ئەم دياردەىە لای عەرەبەكانى پيش ئيسلام و اباو بوو كە ژنان بۆ مردووەكە يان خويان لەقور ئەناو سەريان دەتاشى و گيرفانەكانيان دەدران . لەكوردەواريشدا لەناو هۆزى دەشتەكى ژنان پرچى خويان ياخود بەشىنەوە لى دەكەنەو و بە دەستيانەو دەى پىچن و دەم و چاوى خوشيان بريندار دەكەن و خويان لەقور دەنن .

وهك ناشكرايه شيني كوردی په يوه ندى به دايي ناشتنه وه هيه، هم داب و دهستورهش به پيى ناوچه كاني كوردستان دهگورپي چ له ناو كورده موسلمانانكان ياخود به زیديه كان يان كاكه يي بي، به گشتي دهستوري شين له لادى و شاره كاندا دهگورپي هر شوينه جوړه شين و لاوانه وه يه كي تايبه تي بو مردووه كه دهكهن كه له مه و دوا باسي ليوه دهكهن.

له كورده واريديا شين و شه پورې لاوانه وه هر به رڼه كړي، باوه پيكي وا له ناو به زیديه كاندا هيه كه نه گهر شين و لاوانه وه به شه و بكرې نه وه شويني مردووه كه له ناو گورپه كيدا ته پ نه بي. لای كورده ئيسلاميه كانيش ده لين مردووه كه عه زاب ده دري.

شين و لاوانه وهش به به شيكي پيويست داده نري چونكه نه گهر شين و لاوانه وه بو مردووه كه نه كړي نه وه به نه نكي و شورهي نه زانري و هه روه ها نه وه ده رده خات كه نرخ و پزي مردووه كه نه گيراوه.

دووه م / دهستوري شين و پرسه دانان؛

له م دوخه دا گريان و له خودان دوباره ده بيته وه له گه ل باس كردني و ناوهيناني هه موو ناكاره جوانه كاني مردووه كه. هم لايه نه زورچار تيكل به شيعري ستايش نه بي ته نها نه وه نه بي كه نه مه لاوانه وه يه بو مردووه كه قودامه ي كورپي جه عفره ده رباره ي لاوانه وه و ستايش ده لي:

هيچ جيارازيه ك له نيوان ستايش و لاوانه وه دا ني يه، ته نها له دركاندن نه بي كه هه ندي و شه و زاروه هه ن نيشانه ي ستايش ده به خشن و هه نديكي تريشيان تايبه تن به لاوانه وه، نه مه ش له بابته كه كه م ناكاته وه چونكه دهستوري شين و پرسه هر نه و ستايشانه يه له زياني مردووه كه دا بووه.¹

له ته عزيدا ژنان پوو له ماله مردوو دهكهن و ههستي خويان تيكل به غم و په ژاره ي ماله مردووه كه دهكهن و كومه لي زاروه و ته به كار نه هينن كه نيشانه ي به شداري و دلسوزيانه، وه كو: وه ي دهستم شكي، چاوم كويدر بي، ناگرم تي به ر بي،

¹ علي بر ملحم - في الادب و فنونه - بزوي - ۱۹۷۰ - ص ۸۶.

عه مره نه مینتی، هه لاهه لایم، پوحم ده رچی، حهلقه و زپیم بو نیشانه ی هیناوه، قور به چاوما درئی، خوا سه بووریتان یا، شه ریکی غه متانم. کهس و کاری مردووه کهش جار جاره وه لامیان ده ده نه وه به گریان و له خۆدان ده لئین (من بصرم، من دهستم بشکی و چاوی خۆمان کویر بی، عه مری خۆمان نه مینتی، قور به چاوی خۆماندا بدرئی).

۲- رهش پوشی یا پرسه گرتن؟

ئه مهش لوانه وهی سیفیهت و کاره سوود به خشه کانی مردووه که یه، که مه همیشه به زیندوویی لایان ده مینتیه وه. هه همیشه قسه خۆش و نهسته قه کانی زاخاوی میشک بوون و مه به ستیش له هه موو له وانه سووک کردنی خه م و ئه و پهوداوه گه وره یه که تووشیان هاتووه.

له م دوخه دا شاعیر یا خود لاوتنر نه ده برپین له په وشتی مردووه که ده کات که له شین و شه پوردا ده بیکردو نه کاره چاکه کانیشی ده ژمیری هه روه که له ده ستوری شینا ده بیکرد، به لکو دلخۆشی خزم و کهسی مردووه که ده داته وه، ئه م دلدانه وه بهش هه ر له کۆنه وه هه بووه تا ئیستاش هه ر ماوه که بو ئه م لایه نانه ده گه رپته وه:

۱- مردن قه ده ریکی چه سپاوه گوران و هه لاتنی بو نی یه و هیج ریگه یه کیش بو لاهه نانی نی یه.

ب- گریان و خه مگینی هیج سوودیکه نابه خشی و مردووه که بو ژیان ناگه رپته وه.

ج- هه موو که سیکه له به رده م مردن وه که یه که له کاتی مردنا هیج جیاوازیه ک نی یه له نئیوان گه وره و بچووک،/ پاشاو هه ژاره ا نی یه.

د- ژیان به گشتی ماندوو بوون و کیشه و نازاره. مردن تاقه ریگای چوونی موقفه به ره و ژیانیکی دوورو دریتی پر خۆشی و حه سانه وه و به خته وه ری له و دونیا یه.

له چک و شه دادی بۆ دهکهن.

بۆ پیاوانیش:

_ دوو بهرمالی قیامهت.

_ کراسی قیامهت.

_ له چک و سهه پیچی بۆ دهکهن.

پاش ئاماده کردنی سێ پارچه بلوریه که دوو پارچهی دهروون و دوو قهدی دهکه نهوه.

داب و نه ریتی چۆنیه تی ششتنی مردوو:

که مردوو که دهمری یهکن له ناسیاوی مردوو که نه چی بۆ مزگهوت و تاته شۆرو^{*} داره مهیتی¹ دینی.

له کاتی ششتنی مردوو که دوو کهس یا زیاتر خهریکی ششتنی مردوو که دهبن، بهکیکتان پتی دهلین (مردوو شۆر) و پیشه ی مردوو شتنه، نهوه که ی تری ئاو دههینی و ئاو به مردوکه دا دهکات له سه رهوه بۆ خوارهوه، واته نابێ دهستی له نیوهی بگێریتهوه به لکو راسته وخۆ له سه رهوه ی مردوو که تا خوارهوه ی ئاوی پیا دا دهکات بۆ نهوه ی دابی پاک و خاوینی تهواو مسۆگه ر بێ^{*} له ژوره وهش که سوکاری مردوو که شین و شه پۆر دهکهن^{*} ته م گریانه ی دهیکه ن ره وشتیکی کۆنه و پیش ئیسلام هه ره به بووه و ئیسلام نکۆلی له شین و شه پۆر و له خۆدان و پیرچ

^{*} نه و ماله ی که مردوو که ی لی دهمری تاسی بۆ تاته شۆر نابنه وه بۆ مزگهوت (تاته شۆر به و ته خته که وره پانه دهوتری که مردوو که ی له سه ره شۆن).

¹ داره مهیت: داره باز قه فه زینکی لاکیشه یی به بنی پانه و پینچه کانی قووته و له هه ردوو سه رینکه وه دوو دهسکی پێوه یه بۆ هه لگرتنی.

^{*} نهوه ی که ئاوی پیا دا دهکات ده بی دوا یی خۆی بشوات و خۆی پاک کاته وه. تا قورسایی مردوو که ی لی بیه وه.

^{*} بهوانه: ئافره تی کورد _ مینی هانسن _ عه زیز که ردی کردوو یه به کوردی - به غدا _ ۱۹۸۳ _ ۲۱۷ ل _ ۲۱۸.

پنینه وه دهکات. به هههه حال دواى نه وهی که مردووه که شورا دهست نویژ دهگرن و کفنه که ی بق ده درون، به لام نه گهر مردووه که شهید بی شوردن و کفن و نویژ له سه رکردنی هه راهه.^۱

دابى کفن کردنى مردوو:-

دواى نه وهی له شتنى مردووه که ده بنه وه به خاولى به کی پاک و خاوين مردووه که وشک ده که نه وه و کفنه که ی بق راده خه ن و مردووه که ی له سه ر داده نین.

کفن کردنى مردوو به پى ی ته مه ن ده بپى، له زور شوین دا مه يت شور یا دراوسى یا به کى کى نزى کى مردووه که به بی چه ق و مقه س خامه که یا خود بلووریه که ده که ن به چه ند پارچه به که وه و هه ر پارچه به ی بوشتيک دایده نین، به ژنى مردووه که له سه ره وه تا خواره وه به خامه که ده پپورى. بق به که م جار لایه کی خامه که به تايبه تی لیواره کانى لی ده که نه وه ئنجا دوو پارچه ی گه وه گه وه، نه وه ی مایه وه ده کرى به چوار پارچه وه، دووانى له شینوه ی لاکیشه پيدا، نه وه ی تریش له شیوه ی چوار گوشه پيدا ده بپى و هه ر له م خامه پارچه به ک بق ده ستکیشى مه يت شور دروست ده کرى و مه يته که ی پى ده شوات. نه وه پارچه خامانه ی که پتیا ن ده وترى (کفن) جیاوازیان مه به له پارچه پارچه کردنى خامه که ده ستوریکی وردو تايبه تی ره چاو ده که ن. خامه که ده که نه حوت پارچه، به لام له به ر نه وه ی نه وه پارچه ی لی کم ده بیته وه که مه يته که ی پى ده شون. تیلمیگ له و دوو تیلمه له لیواره کانى ده که نه وه له ناوه راسته وه ده که نه دوو پارچه وه به مه ش ژماره ی پارچه کان دیسان ده بیته وه حوت پارچه، پارچه لاکیشه گه وه که ش ناوه راسته که یان به ده م ته پرکرد تازوو بدرى تا جیگای سه ری مردووه که ی پیاچی و به مه وه کو کراسیکی بی

^۱ به پى ی بیروباوه پى نیمامى شافى و نیمامى نه عزم (ابو حنیفه) ده بی شه هیده که له به رگ و پو شاکى خویدا بی ده ست لیدان کفن بکرى. به پى بیروباوه پى نیمامى نه عزم نویژ کردن له سه ر شه هید واجبه. نه گهر مردووه که قابلى شوردن نه بوو پیویسته (تیمیم) بکرى و نیه ت هینان سونه ت.

تیمیم به وه ده لین نه گهر مردووه که شوردن له توانادا نه بوو به کی که دوو جار ده ست بدا له زه ویدا و نیه تی (تیمیم) بینى و روخسارو هه ر دوو ده ستى مردووه که مه سح بکا.

بروانه: ریگای به هه شت_ مه لاهه بدول که ریمی مدرس_ به غدا_ ۱۹۸۶_ ۱۶۷.

درومانه‌ی لی مات. دوو پارچه چوارگۆشه‌یه‌که به‌سی قولنچکی ده‌نوشتینه‌وه و به‌کیکی سه‌ری مردووه‌که‌ی پی ده‌پێچرئو ئه‌وی تر له‌هه‌نیه‌ی، ئه‌و تیلمه‌ی که‌له‌خامه‌که‌یان کرده‌وه و کردیان به‌دوو به‌شه‌وه و ئه‌م سه‌رو ئه‌وسه‌ری مردووه‌که‌یان پی به‌ست^۱ یاخود هه‌ر له‌خامه‌که‌ بۆ ئافره‌ت دوو ده‌ست کیش و دوو جووت گۆره‌وی و له‌چکینک و ده‌رپی تا گیانی ئافره‌تی پی داپۆشن دروست ده‌کری. له‌زۆر شویندا لۆکه‌ش به‌کار ده‌هینن به‌تایبه‌تی بۆ په‌نجه‌ی ده‌ست و قاچ و پشت گوئی و قورگ و ژیر بالی مردووه‌که. به‌باوه‌ری خه‌لک بۆ ئه‌وه که‌له‌شی هه‌لده‌وه‌شی به‌یه‌کتیه‌وه نه‌نووسیت و کفنی بی درومانه‌ی له‌یه‌ر ده‌که‌ن، دوا‌ی ئه‌مانه‌ بۆ مردووه‌که (قه‌لقه‌له) ئه‌که‌ن، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌که‌به‌رینکی خامه‌که‌ ئه‌که‌نه‌ به‌ر مردووه‌که. به‌پێی باوه‌ری هه‌ندێ ناوچه‌ی کورده‌واری ئه‌وه‌که‌سه‌ی که‌ ده‌مری چی کرداری باش و خراپه‌ی هه‌یه‌ له‌سه‌ر ئه‌م قه‌لقه‌له‌یه‌ ده‌نووسریت (دوا‌ی ئه‌وه فرشته لی‌ی ده‌پرسی ئه‌وه‌ی نووسراوه به‌جوانی ده‌بلیت هه‌تا ئه‌گه‌ر نه‌خوینده‌واریتش بیت). له‌هه‌ندێ شوینی تر دا ریخانه‌ و گولاو گوله‌ مۆرت و میخه‌ک و ئاوی زم ئه‌که‌ن به‌کفنه‌که‌ دا. پاشان پارچه‌ خامه‌که‌ ده‌بهرن و هه‌ندێ جار پارچه‌یه‌کی لی ده‌که‌نه‌وه (گوايه ده‌لین بۆ نه‌خۆشی باشه).

که‌ له‌م دابه‌ بوونه‌وه ئه‌وجا به‌گوئی مردووه‌که‌ بانگ یاخود شه‌هاده‌ ده‌لین (تۆ موسلمانی له‌سه‌ر ئومه‌تی محمه‌دی. وه‌لامی خۆت باش ده‌ره‌وه) ئه‌مه‌ش سی جار دووباره‌ ده‌کریته‌وه.

له‌کورده‌واریدا وا باوه‌ ئه‌گه‌ر مندالینک بمری (په‌له‌وه‌ر، مریشک یا که‌له‌شیرینک) سه‌ر ده‌بهرن و سه‌ری مریشکه‌که‌ له‌گه‌ل منداله‌که‌ ده‌خه‌نه‌ ناو گۆره‌که‌وه تا که‌سی تر له‌و ماله‌ نه‌مری.

به‌م جوهره‌ ژنان و خزمانی مردووه‌که‌ لای سه‌ریه‌وه‌ داده‌نیشن و ده‌ست به‌شیرن و گریان ده‌که‌ن به‌مانه‌ ده‌لین (دل شه‌وه‌ت - دل گه‌رم) ئه‌وانه‌ی شینه‌که‌ش ده‌که‌ن پی‌ی ده‌لین (دل شکه‌ستی - دل شکاو)^۲ پاشان دوو که‌سی نزیک‌ی ماله‌

^۱ بڕوانه: ئافره‌تی کورد - هینی هارولد هانسن... ل ۳۱۹ - ۳۱۹.

^۲ م. ب بۆینکو... ل ۳۱۷ - ۳۱۸.

مردووه که دین و مردووه که دهخه مه ناو داره مه پته وه* به شیوه یه کی جوان، جاجم یاخود به تانبه کی چاک به پی ی په گزی مردووه که قوماشی ده درج به سهردا (بو ژن سورمه و بو پیاو قوماشی فاسون) و* به جوانی ده پرازیته وه. پاشان داره مه پته که سی جار به رز ده کرپته وه بو گهر دن نازادی بو ته وهی نه جری دراوسی ی له سهر نه میتنی.

له ناو کاکه بی یه کانی ناوچه ی گهر میاندا وا باوه نه و کاته ی تهرمی مردووه که له حه وشه ده هیننه دهره وه سی ناتی بتون به پیزه وه له پیش تهرمه که دا ده نین، هوی نه نجام دانی نه م کاره به م شیوه یه یه:۔

۱- گوايه هر مردوويه که له مال دهر بکری له غه یبه وه به نه پنی سی سه گ به تاو دین بو ته وهی نه م مردووه بخون. گوايه نه و نانانه بو نه و سه گانه واته هر سه گیکيان نانیک. سه گه کان تا خه ریکی نان خوار دن دهن تهرم له حه وشه دهرده چی. هر که مردووه که له حه وشه دهر چوو نیتر سه گه کان حقی نه ویان نی به و ناکه ونه دوی.

هه و النامه ی کتیب

* نه گهر مردووه که مندل بیت له ناو دوو به رمالدا دهی پیچنه وه ویه کیک هالی ده گری، کاتی که منداله که هل ده گرن دوو جار بلندی ده که نه وه و له سهر زهوی دایه نین بو جاری سنیه م منداله که له سهر باسکی هل ده گری و رووه لای باوکی منداله که و خه لکه کان ده چی. پاشان به ره و مزگوت و سه رقه بران. که خه لکه که له سهر قه بران ده گه رینه وه به ره و مالی باوکی مردووه که دین و روویه رووی ماله که ده وهستن و نایه تیک قورعاق له بهر خویانه وه ده خوینن و مالی مردووه که ش نانیک دینه دهره وه نه یده ن به سهر پشتی باوکی منداله که و پاشان وهری نه گرنه وه نه یبه نه وه ماله وه. نه و پارچه قوماشه بو قهر هه لکن ده بی.

* له ناوچه ی خانه قیندا نه گهر مردوو شه هید بوو کوترکی له سهر جه نازه که ده به ستنه وه و مه پته که ش له سهر ده ست هل ده گرن به ده هول و زوپنا مردووه که به ره و سه رقه بران دهن (نه گهر شه هیده که گنج و ژنی نه هینابوو) له گه ل هوتاف دانی نایه تی (به ره محمه دونهالی به یتی محمه دسه له وات) وینه ی شه هیده که له ناو بازنیه کی گولریتزدا ده یده نه ده سستی لاییک و له پیشه وهی جه نازه که وه ده بون. نه م زانیاریانه م له ماموستا نه جم خالد نه لوه نی) وهر گرتووه، خه لکی خانه قینه و ماموستای زانکویه. (۱۹۹۴/۱۱/۷).

۲- هه نديكيش ده لښ: هم نان دانهى پيش تهرم له بهر نه وه په تا مردووه كه چاوى خيړى به دواى خيژانه كه يوه بيت تا نه بيته هوى نان بر او بيان. واته چاوى به دواى زه خيره يانه وه نه بيت.*

به پي كړنى مردوو:-

پاش پي كڅستنى ده ستورى شور دن وكفن كړدن مردووه كه ده خريته ناو تابووت يا خود داره مه يتيكه وه به پي ي ده ستورى نيسلام به ره و مزگه وت نه برى، وه له م لاشه وه ژنان به شين و شه پوره وه له مال وه دينه ده ره وه* وه پيا و انيش به ره و مزگه وت نه كه ونه پي تا نويژى جه نازه له سر مردووه كه بكرى. نه ركاني نويژى مردوو حه وتن:

يه كه م: نى يه تى فه رزى نويژى مردووه كه له گه ل (الله اكبر) دا.
دووه م: روكنى دووه م چوار (الله اكبر) يانى دابه ستنى نويژه كه.
سى يه م: روكنى سى يه م، خو پندنى سوره تى فاتيحه به له پاش (الله اكبر).
چواره م: سه لاوت دانه له سر حه زه تى پيغه مبر (دخ) وسه لاوات له سر نالى
سوننه ته كه و ابى بليت:

اللهم صل على سيدنا محمد وعلى آل سيدنا محمد.

پينجه م: دوعا كړدن بڼ مردووه كه له پاش (الله اكبر) كه نه بى بليت:

(اللهم ارحمه، يا: اللهم اغفر له). دوعاى مه شهووريش هم به به بليت:

(اللهم اغفر لحينا و ميتنا و شاهدنا و غائبنا و ذكرنا و انشاننا)

* هم زانيار ايانم له كاكه هره ويل كاكه يى پي كه وتى ۱۹۸۹/۲/۶ وه رگرتووه.
* له هه ندي ناوچه ي كوردواى و اباوه كه ژنانيش له گه ل پيا و اندا به ره و سه رقه بران نه كه ونه پي و له سه رقه بران تا مردووه كه نه شارنه وه ژنان له لايه ك دانه نيشن و نه لاوينه وه و پاشان له گه ل پيا و اندا هه لده ستن.

اللهم من احببته منا فاحبه على الاسلام ومن توفيته منا فتوفه على الايمان^۱
وههروه ما هرچی شهرتی نویژه کانی تره بۆ نویژی مردوویش شهرته، نویژی
مردوو سوونه ته به جه ماعت بکری و جه نازهی مردوو که ش ده بی له پیشه وه دانرابی
پاش ته او کردنی دابو ده ستوری دادان مردوو که به ره و گورستان به ری نه کری^۲
له هندی ناوچه دا و باوه به تایبتهی ناوچهی خانه قین که نه ریتی (به رجه نازه) به
نه ویش نه وهیه که سی مندال به سی سه به ته وه له پیش تهرمه که وه نه روا نه و
سه به تانه (نان) یا خود (نوقلی) له ناودایه. نه و نان و نوقلانه بۆ مناله کان یا خود
به سر هه ژاره کاندایه ش نه کریت سه ریاری نه مانه له ناو کاکه بی کاندایه جارن
خیراتی پیش تهرم هه بوو. نه م خیراتی پیش تهرمه پیش نه وهی تهرمه که یان
ببردایه ته سر گورستان چه ندین ناسکه نان یان هه لوایان ده بردو له پاش ناشتنی
مردوو که خه لکه که ده یان خوارده له ناو کورده شیعه کانیشدا (جه عفری)
له خانه قین و مهنده لی و به غدا و نه و شوینانهی سر به م رپیازهن مردوو کانیان
نه به ن بۆ که ربه لا و نه جه ف له بهر نه وهی شوینیکی پیروزه.

که مردوو که ده مرئی کورده کان ده پون بۆ (حسینی) واته مزگه وتی شیعه کان بۆ
تابوت هینان. مردوو که ده شون یا خود به جل و به رگی به وه نه یخنه ناو
تابوت ته وه به ئوتومبیل له گل خزم و کهس و کاری مردوو که نه یبه ن بۆ که ربه لا و
له وئی نه یشون و کفنی ده که ن. پاشان زیاره تی نیمام (حوسین و عبباس) ی پی

^۱ بروانه: ریگای به هشت ... ل ۲۶ - ۲۸

^۲ پیش نه وهی مردوو که بۆ گورستان به ن پیاریک یا خود گۆره لکه ن گۆره که بۆ مردوو که هه ل
ده که نی زور جاریش پیاری تایبتهی هه یه که (قه بره لکه نی) پی ده لین. گۆره لکه نندن له زور ناوچهی
کوردستاندا به خورایی به، هه تاکو به ردو کیله کانیش. به لام له سلیمانی دا هه مو له م چند سالانهی
دوایدا بووه به پاره.

^۳ نه م زانیاریه م له کاک هه رده ویل کاکه بی سه باره ت به داب و نه ریتی مردوو وه گرتوو له ریکه وتی

۱۹۸۹/۳/۶

ده‌که‌ن و له‌که‌ربه‌لا وه به‌ره‌و نه‌ج‌ف ده‌یبه‌ن و له‌ویش سنی جار به‌ده‌وری مه‌رقه‌دی
ئیمامی علی دا گری ده‌ده‌ن و گۆپی بق‌ئه‌که‌ن و ئه‌ین‌یژن. گۆره‌که‌ لاده‌که‌ن واته
له‌لاوه جه‌نازه‌که‌ له‌ گۆره‌که‌ دا باده‌نین نه‌وه‌ک له‌ناوه‌راستدا (ئه‌مه‌ به‌ پیچه‌وانه‌ی
کوردی سونیه‌کانه‌) ئه‌گه‌ر مردوو‌ه‌که‌ سه‌ید بوو له‌ناو تاق له‌مه‌رقه‌دی ئیمامی حسین
ده‌ی نیژن پاشان که‌س و کاری مرووه‌که‌ بۆماله‌وه‌ ده‌گه‌رینه‌وه‌ و پرسه‌ی بق
ده‌گرنو له‌چله‌ی و سه‌ری سالدا دووباره‌ که‌س و کاری مردوو‌ه‌که‌ بق نه‌ج‌ف ده‌رقن
و زیاره‌تی مردوو‌ه‌کان ده‌که‌ن.*

ده‌ستوری ناشتنی مردوو:-

کاتیک مردوو‌ه‌که‌ ده‌به‌ن بۆگۆرستان داره‌ مه‌یته‌که‌ به‌سنی که‌س یاخود چوارکه‌س
مه‌ل ده‌گرن. خو ئه‌گه‌ر گۆرستانه‌که‌ نزیک بی‌ ئه‌وه‌ به‌پتی خه‌لکه‌که‌ ده‌رقن. ئه‌گه‌ر
گۆرستانه‌که‌ دور بی‌ به‌ ئوتومبیل مه‌یته‌که‌ ئه‌به‌ن.
ده‌ستور وایه‌ له‌ پیش خه‌لکه‌وه‌ ته‌رمه‌که‌ مه‌لده‌گیریت و مه‌لاو پیاوه‌ به‌سال
چوو‌ه‌کان و خزم و که‌س و کاری له‌پیشه‌وه‌ ده‌رقن، ئه‌مانه‌ په‌ک له‌یه‌کتیری داره
مه‌یته‌که‌ وه‌رده‌گیریت و ئه‌یخاته‌ سه‌ر شانی بق‌ئه‌وه‌ی هیچ که‌سی ماندوو نه‌بی و
له‌گه‌ل وه‌رگتنی جه‌نازه‌که‌ ده‌لین: (لا اله الا الله) یاخود ده‌لین (یاواحد الله)، تا
ئه‌گه‌نه‌ سه‌ر قه‌بران و جه‌نازه‌که‌ دانه‌نین. ئه‌گه‌ر قه‌بره‌که‌ ته‌واو نه‌بووی ئه‌وه
چاوه‌پتی ئه‌که‌ن و خو ئه‌گه‌ر ته‌واو بوو ئه‌وا په‌کسه‌ر ئه‌یخه‌نه‌ ناو گۆره‌که‌وه‌.
له‌کاتی ناشتنی مردوو‌ه‌که‌ دا ئه‌بی ئه‌م کردارانه‌ ئه‌و که‌سانه‌ بیکات که‌ نوێژیان
له‌سه‌ر مردوو‌ه‌که‌ کردوو‌ه‌ یاخود دوو که‌س نزیکی مردوو‌ه‌که‌ په‌کیکیان به‌پتی

* ئه‌م ده‌ستور و زانیاریانه‌م له‌زاری سه‌ید محمه‌د شېر سالی ۱۹۸۰ وه‌رگرتوو‌ه‌ ناوبراو ته‌مه‌نی (۷۰)
ساله‌ و نه‌خوینده‌واره‌. خه‌لکی نه‌ج‌فه‌و له‌خانه‌قین دانیشه‌توو‌ه‌ سه‌یدی حوسه‌ینی په‌ له‌خانه‌قین.

خاوسی له ناو گۆره که داو ئه وهی تریان له دهره وه ئه م دهستوره به جی دینن و ئه و که سانه ئه بی جلی بینن پیدن به سهر قه بره که دا تا کو مردوه که جیگایه کی دهرنه که وی.

وه ئه گه ر مردوه که ئافره ت بوو ئه وه ئه بی که سی یا خود میردی، برا که هی.... باوکی، خوشکه زای بی، ده لیب به پی ی دهستوری ئیسلام بو ژنی که میردی هه بی میرده که هی له هه موو که س چاتره بو داهیشتنی بوناو قه بره که. سونه به بو مردو خشتی بخنه ژیر سه ری و پوی له قیبله بی، هه روه ها سونه ته ئه وهی له قه راغی قه بره که دا سی مشت خۆل له خۆلی گۆره که هه لگری. به سهر یه که میانا (منها خلقناکم) و به سهر دووه میان (ومننا نعیدکم) و به سهر سیهه میانا (ومننا نخرجکم تاره اخری) بخوینی له پاشا ئه و مشت خۆلانه یه که یه که بکاته خواره وه بو لای سه ری مردوه که پاشان یه کی مشت خۆل هه ل ده گری و هه وت جار سوره تی (انا انزلنا) ی به سهر ئه خوینی و به سهر کفنه که یا ئه کات ئینجا ورده ورده قه بره که به خۆل پر ده که نه وه و پاشان سه ری قه بره که ئاو رشین ئه کری و جوان دهی کوتنه وه هه وت به ردی بچوک به ریزه له سه ر قه بره که دانه نرین ولای سه ری وه کیلیکی بۆدانه کوتی* پاش داپۆشینی قه بره که ئیمام ته لقینی مردوه که ئه کا به م جۆره که خۆی دانیشی و خه لکه که ش به پییه وه راوهستن و بلیت (یا عبدا لله ابن امة الله اذکر العهد خرجت علیه من الدنيا، وهو شهادة ان لا اله الا الله وحده لا شریک له، وان محمد رسول الله وان الجنة حق، وان النار حق، وان البعث حق، وان الساعة انیة لاریب فیها، وان الله یبعث من القبور وانک رضیت با لله ربا، وبا الاسلام دینا، وبمحمد (ص) نبیا

* له ناو بگزاده کانی خانه قیندا و اباو بووه که مردوه که یان به تابووته وه خستۆته ناو قه بره وه. ئه مهش نه ریتی کورده واری پیتش چاخی ئیسلام دهرده خات.

ورسولا، وبالقرآن اماما و وبالکعبه قبله و المومنین اخوانا ربی الله لا اله الا هو علیه توکلت وهو رب العرش العظيم).

سوننه‌ته ئەمه سێ جار دووباره بکریته‌وه و پاش ته‌لقینه‌که‌ش خه‌لکه‌که‌ دو‌عا بۆ مردوو‌ه‌که‌ ده‌که‌ن.

هه‌ لێبه‌ستن یا هه‌ لێگرتنی گۆر:

هه‌ لێبه‌ستنی گۆر ئەمه‌ش له‌ روژی هه‌وته‌مدا یا چله‌ چهند که‌سیکی خزم و که‌س و کاری و ئاشنای مردوو‌ه‌که‌ له‌ گه‌ل وه‌ستایه‌ک بۆ هه‌ لێبه‌ستنی گۆره‌که‌ به‌ره‌ و گۆرستان ده‌پۆن، کابرای مردوو ئەگه‌ر هه‌ژار بێت ئەوه‌ به‌خشت و قوڕ هه‌لی ئەبه‌ستن، به‌لام ئەگه‌ر هات و ده‌وله‌مه‌ند بوو ئەوه‌ به‌کاشی و مه‌ر مه‌ر له‌ گه‌ل دانانی میژووی له‌ دایک بوون و مردنی و نووسینی هه‌ندی شیعر و دانانی وینه‌ی مردوو‌ه‌که‌ ئەگه‌ر گه‌نج بێت، هه‌ندی چاریش چه‌تری بۆ ئەکه‌ن به‌سه‌ر قه‌بره‌که‌، له‌ ناوچه‌ی خانه‌قین دا و اباو قه‌بری ژنان (مدرج) ئەبێت به‌لام هی پیاو چوار گۆشه‌ ئەبێت.

هه‌ندی بیرو باوه‌ر که‌ په‌یوندی به‌ دابی ناشتنی مردوو‌ه‌وه‌ هه‌یه

۱- کاتی که‌ مردوو‌ه‌که‌ ده‌خریته‌ گۆره‌وه‌ ده‌بێت په‌رۆکه‌ی لای سه‌ریه‌وه‌ بکه‌ینه‌وه‌ و به‌سه‌ر لادا دای نییته‌ و پوومه‌تی بخه‌ینه‌ سه‌ر به‌رده‌که‌ چونکه‌ ده‌لێن (له‌ به‌ر ئەوه‌ی خوا به‌زه‌یی پیا‌بێته‌وه‌ و وه‌ک داماوێک له‌ به‌ر ده‌می خوادا پاره‌ستاوه‌).

۲- له‌ و کاته‌ی که‌ خۆلی ده‌کری به‌سه‌را هه‌ندی خۆل هه‌ل ده‌گرن و دو‌عا به‌سه‌ردا ده‌خوینن... گوايه‌ ده‌لێن (مرووف به‌هیچ چاوی پر نابێته‌وه‌ ته‌نها به‌م شته‌ خۆل نه‌بێت).

۲_ سې کهس شه هاده د هدا که نه م مردووه که سېکی باش بووه و خراپه ی کهسی نه خواستووه، بۆ ئه وهی دلی خه لکه که ی لی پاک بیته وه و پاشان به کیک له خه لکه که هه ل دهستی ده لی: (خه لکینه ئه م پیاوه چۆن پیاویک بوو؟ خه لکه که ئه لین پیاویکی چاک بووه ئه مجا ئه لی که واته گه رده نی نازاد که ن) ئه وانیش ئه لین (گه رده نی خوش و نازاد بی) پاشان به کیک له پیاوه ئایینه کان نه ختی خو ل له گوپه که هه ل نه گرتی و سوپه تی (تبارک) ی به سه ر ئه خوینی و پاشان ئه یکاته ناو قه بره که وه.^۱

۴_ دوا ی ته لقین* دانی مردووه که ده لین دوومه لاتیکه (فریشته) دینه لایه وه و پرسباری لی ده که ن و پی ی ده لین: خوات کی یه؟ پیغه مبه رت کی یه؟ ئیمان ت چی یه؟ ئاینت چی یه؟ قیبله ت کوی یه، خوشک و برات کین؟ له ئه نجامدا ده لی (ئه له هو ره بی، پیغه مبه رم محمه ده، پیشه وام قورعانه، ئایینم ئیسلامه، رووکم که عبه یه، خوشک و برام فلانه.

ده لین نه گه ر موسلمانیک ی باوه ر پیکرا و باش بیت ئه وه به ته واری وه لامی پرسباره کان ده داته وه. ئه گینا زمان و ده می تیگ ده ئالی و ناتوانی و وه لام بداته وه، پاش ته لقین به کیک هه لدهستی و ده لی:

(خه لکینه خواخیرتان بنوسییت و په حمه تی خواتان لی بی) و پاشان به ره و مالی مردووه که ده گه ریته وه و سه ره خوشی له کهس و کاری مردووه که ده که ن و ده لین: (خۆت سه لامه ت بی، عومری دریزی بۆ ئه وانه ی به جی هیشت، ئه مه ئاخه خه متان بی).

^۱ علاءالدین سجادی _ کورده واری _ به غدا _ ۱۹۷۲، ۳۳ل

* له ناوچه ی بادینان دوا ی ته لقین خویندن تا ههفته یه که ئه قه بره به شهس فهقی ده گرن و به نۆزه شهو و رۆژ به دوا ی مردووه که وه ن تا شهوی مهینی.

۵_ له نه ریتی کورده واری دا وایاوه نه و شوینه ی مردووی لی شقرا به شه و تا به یانی تا پرسه که ته و او ده بی فانوسیک یا خود گلوپیک له سهری دا نه گیرسینی.

ده ستوری پرسه دانان :-

به گشتی پرسه سی پوژو له هندی ناوچه ی کورده واری حوت یا خود پینج پوژ ده خایه نی* و تادوو سال تازیه نارپه ویتته وه.

له ماوه ی تازیه دا که سی مردووه که تا نه م سالانه ی دوايش ناچن بو هیچ مالیک مه گه ربو پرسه نه بی. نافرته بهرگی رهش ده پوشتی و پیکه وت نه گه ر پاش ماویه کی تازیه که کچیکیان به بووکی بگوئزیتته وه نه وه به جلکی رهش و بی دهنگی نه بگوئزته وه.

نافرته تیش تا چند سالیک پوژانی هینی سهر له قهبری مناله کانی یا خود که سه که ی ده دات.

پرسه (ته عزئی) :-

به گشتی پرسه ی کوردی و ده ستوری پرسه دانان دوو جوړه :
۱. ته عزیه ی پیاوان.

* پاش به جی هینانی مه راسیمی شارنده وه خه لکه که تیگرا بو به رده م ماله مردووه که ده گرینه وه و له وئی مالاو خه لکه که چند نایه تیکی کورت به سه ری و ده خوینن نه گه ر مردووه که یان مندل بیت نانیک دینن نه یخه نه پشتی باوکی مناله که. شایه نی باسه له ده شتی هه ولیر پیاوانیش وه کو ژنان جوړه سهر دولکه یه کی تاییه تی هه یه که پیش چل سال له نارادا بووه و نه لقه یان به پیوه ده به ست و به گریانه وه (بابه پو، برارو، ناغا پو) یان ده کرد. پیاوان تا حفته یه که ردین یا خود ریش ناتاشن، تاماوه یه که خوی ناشوات و جلو بهرگی ناگزیت.

(پاش کوژانه وه ی شورشسی سمکوی شکاک _ سوار چاکه کانی به سهر گونده کاندایا دابش بوون و هه ندیکیان له گوندی (پیر رهش) ی ده شتی هه ولیر بوون و شینیان ده کرد به (بابه پو) و فه قیانه یان نه نکوچکیان له (خوم) ده نا (نه زانیاریه م له (طارق جامباز) سالی ۱۹۸۹ له هه ولیر وه رگرتووه.

۲. ته عزیه ی ژنان.

۱- ته عزیه ی پیاوان: پاش گه رانه وهی پیاوان له سهر قه بران، پیاوان ده ست به دانیشتن ده گن نه مه ش چ له ماله وه دا بی یاخود له مزگه وتدا. جاران ته عزیه ی پیاوان سی پوژ بووه به لام نه مپو له شاره کاندای دوو پوژه مه لا بانگ نه کوی بق نه وهی قورنای بخوینی و خیر به مردووه که بگات. پاش هر قورنایک فاتحیه ک نه خویندری مه لا یاخود به کیک له ناو تازیه که دا هاوار ده کات (الفاتحه). له تازیه ی پیاواندا که سوکاری مردووه که به پیوه رانه وه ستن و به خیره اتنی خه لک ده کهن. به لام له ناوچه ی بادینان پیاوان داده نیشن و له جی خویان مه ل ناستن. پاش دوو پوژ یاخود سی پوژ له لایه ن هندی که سو دوست و براده رانی تازیکه وه پیاوان له مزگه وت مه ل ده سلین و پیشیان پی ده تاشن. پاشان پیاوان پوو له ماله وه ده کهن و نه و دوست و ناسیاوانه ی که نه یانزانپوه دیده نی ماله وه یان ده کهن. نه م دانیشتن و به سهر کردنه وه زورجار له کورده واریدا پتر له چل پوژ ده خایه نی به تایبه تی نه وانه ی ناودارین.

* زورجار ده لاین دانانی ته عزیه ی پیاوان له فلان مزگه وت یاخود له فلان شوینه به مه خه لکه که نه زانی له کوی بوی دانیشتن، له کوندا پیاوان سی پوژ له مزگه وتدا داده نیشن و ناو چارو قاوه ی تالیان ده گتیرا، به لام له مزگه وته کانی شاری سلیمانی عه سران پیاوان دوو سه عات داده نیشن ناو چا ده گتیرا، به لام له لادیو شاره کاندای سی پوژ بق پیاوان داده نیشن. نه م ده ستوره بق به که م جار له پرسه ی نه حمه د مه عرووف بابان په یزه و کرا که جگه ره کانیا ن گه رانه وه و پیرار درا چارو قاوه نه گتیردی. له ناو ته عزیه که دا چ ته عزیه ی پیاوان یاخود ژنان بی چهنده ها ناموزگاری له لایه ن مه لاو به سالآ چوره کان ده وتری. وه کو:

(لاتدری نفس ماذا تکسب غدا ولاتدری نفس بای ارض تموت)
واته که س نازانی سبه ی چی ده بیت و نازانی له چ خاکیکدا ده مریت یاخود: کل نفس ذائقة الموت.
(هموو که سینک نه بی مردن بچیژی یا چاره نووسی مردنه).
یا:

(قبر حفر من حفرة النيران او حفرة من حفرة الجنان).
واته: (گور چالیکه له چاله کانه دوزه خ یا چالیکه له چاله کانی به هشت).

یاخود:

زعم الذين كفروا ان لن يبعثوا قل بلى وربي لتبعثن ثم لتبنون بما علمتم وذلك على الله يسير.
واته ناموسلمانان ده لاین زیندوو بوونه وه نی به خواش به پیغه مبه ر (دوخ) ده لیت بلی خودا زیندوتان ده کاته وه و ناگادارتان ده کات به وهی کردوتانه نه م نایه ت و ناموزگاریانه مه مووی بق دلدانه وهی خاوه ن ته عزیه که و دانیشتنانی ناو تازیه که یه که خه لکی له قسه ی پچو پچو دور ده که ویته وه و هه موویان خیری گوی گرتنیان له قورنای و حه دیس ده ست ده که وئی و دهرس و ناموزگاری لی وهرده گرن.

۲- پرسه (تازیه ی ژنان)

پرسه ی ژنان له ماله مردووه که نه کریت. هه موو ئافرته تانی ده ورو پشت و که سو کار له وی کۆنه بنه وه و شین و شه پۆرو واوه یلاو له خۆدان ده ست پی نه کات وشه و ده سته واژه ی له م جۆرانه له زاریان نابریت که به پی ی ناوچه کانی کورده واری نه وتریت وه ک (پۆله رۆیه) و (هه ی وای شیژه) و (زاوا پۆیه)، (کزه ی جهرگم..... هتد).

چه ند سالتیک له مه و بهر ژنان بۆ مردووی نزیکیان خۆیان له قور نه پیواو قورپیان به ناو چاوانیان نه دا. به شیوه یه کی وا ده م و چاوی خۆیان بریندار ده کرد که خوین به پوو مه تیان ده هاته خواره وه. نه گه ر مردووه که لاو یا خود گنج بیت نه وه وینه و جله جوانه کانی داده نین و به رامبهری شین ده که ن. له ته عزیه ی ژنان دا جگه ره و ئاو نه کپن، ژنیکیش به پاره نه گرن که بلاوینیته وه وه مه لایه کیش بانگ ده کری که قورعان بخوینن به پی توانای ماله ته عزیه که له زۆر مالاندا به تایبه تی (سلیمانی) و اباو (سی ژن) به پاره ده گیرئ و ده فلی ده دن و فرموده ی پیغه مبه رو مه دی پیغه مبه ر به ده فه وه ده لین... پاش وه ستانیان ژنان ده ست ده که نه وه به شین و شه پۆرو مه لسان به پیوه و یه کیک (زاوا پۆیه) یا (بوکی پۆیه) ده کات و نه وانی تریش بۆی ده سیننه وه و یا خود (وه ی وه ی شیژه) من خۆم له سالی ۱۹۸۷ دا له یه که م پۆژی نه و پۆزدا نه م ده ستوره م به جئ هینا به هۆی مردنی جوانه مه رگی خوشکمه وه (بدریه) ئاگر له دلو ده رونم مه لده ستا و ئۆقره م له بهر برابوو، مه رچی ده هات، یا بۆ جوانه مه رگ شینی ده گپرا یا خود بۆ مردووی خۆی و تازیه که تازه ده بۆوه چه نده ها شیعی جۆراو جۆری تایبه ت به مردوو ده و ترا. ئیتستا شین و لاوانه وه و پرسه دانان وا زۆر بووه که م که س پیوستی به (لاوینهر) هه یه.

له شاری هه ولیردا نه م نه ریته دوو جۆره له ماله هه ولیری کۆنه کاندان ئافرته تیک بانگ ده که ن که قورعان بخوینن و جار جاریش به کوردی یا خود به تورکی ئامۆزگاری خه لکه که ده کات و خه لکه که له بهر خۆیا نه وه شین ده که ن.

به لام جوړه کهي تر له لايه ن تهوانه وهيه که له گوندو شاروچکه کاني هه وليره وه هاتوونو نه ريتي خيليان تياماره و تازيه که زور گهرم ده بي و له خو ده دن و شزلي ده که نه وه و به ده وري باسکياندا قره کان ده بيه ستنه وه و پاش پوژيک زنيک يه مه قه س قره کان ده بري و له ده سو باسکي ده که نه وه.

له ناوچه ي بادينان پرسه دانان وه کو شوينه کاني تر ني يه ليره دا ژنان سه رو پرچي خويان نارينو خويان له قور ناگرن به لکو هيمنانه و له سه رخو ده گرین چونکه به لايانه وه ناييني نيسلام ريگه ي نه داوه سه رو پرچيان له قور بگرن.

ته وه ي جيي سه رنجه له تازيه دا خزمي نزيکي مردووه که (دایک خوشک پورې) شين ده که نو قسه کاني مردووه که دوپاره ته لينه وه و ته واني تريس له سه رخو فرميسک نه ريژن هه ندي جار دایک يا خوشکي مردووه که دهنگي گرياني به رز ته بيته وه و له ژورې پياوانه وه باوک يا خود براکه ي گريانه که ي بي دهنگ کردووه و وتويه تي نه گهر تو راست ده که ي تو دایکي ته وي و موسلمانې و خوشت ده وي و واي بو ناکه ي و فاتيحه ي بو نه خويني.

نه گهر ته مه ده ستورې باديتانه له ناو زور له هوزو تيره کاني کورده واري ژنان پرچيان ده پنه وه و له باسکي خويان ده پيچن به گشتي تازيه ي ژنان سي روزه و له هه ندي شويندا پينج روزه يا حوت روزه يا ده روزه، روزه سي يه م ژنان ده چن بو سه رقه بران و له وي شينو شه پور لاوانه وه ده ست پي ده کاته وه و مه لا قورئان ده خويني و ناموزگاري خه لکان ده کاتو باسي عه زابي قه برو زيندو يوونه وه ده کاتو خه کله که هه لده سيئي و نايه لي له دواي مه لا که سي مردووه که بگرن چونکه گهره يي قورعانو فهرمووده کان ناگات به مردووه که نه گهر گريان. دواي سي روزه يا خود حوت روزه ژنان که گه رانه وه له سه ر قه بران هه لوا يا خود خورما به سه ر دراوسي يه کاند دابه ش ده که ن.

ژنان هه موو هه فته ي جارنيک يادووجار ده چنه سه ر قه بران، زورجاريش دایکي مردووه که هه موو پوژيک تاچله سه ر له مردووه که ده دات.

له کورده واري دا وياوه به پيي ده ست پويشتوي ماله مردووه که تا ساليک يا خود نه گهر هه ژار بي تا چله ي نيواران خواردن بو ماله هه ژاري يا مه زگوت به خيري مردووه که ده نيري. له چله يدا دوپاره بو مردووه که داده نيشنو شين و

لاوانه وه دهست پی دهکا به لام دهریاره ی پرسه گرتنیش که سو کاری مردوو که له سالیکه وه تا دووسال هندی هوزیش تا پینج سال جلکی رهش له بهر دهکه ن ژنانیش له و ماوه یه دا زیرو خشل دا نه که نن* له ناوچه ی بادینان ته عزیزه دار جلکی رهش له بهر ناکه ن به لکو شین له بهر دهکه ن.

چۆنیه تی ناماد ه کردنی خواردن له ماله مردوو دا :-

له کورده واری دا به گشتی و اباره که بق ماله تازیه زور که س له گه ل خویاندا بۆن، برنج، شهکر، دوشاوی ته ماته یا خود چا کاریک له گه ل خویاندا ده به ن، هه ندیکیش پاره به ساحیب مردوو که ده دات.. زور جار به کیک له که سانی مردوو که ناوی نه وانه ده نووسن که نه م شتانه و پاره یه ی داوه و هیناویانه .
نه وه ی که جیتی سه رنجه دانیش توانی کۆیه و بادینان و تارا ده یه که هه ولتیرو خو شناوه تی و گه لی شوینی تر نه وه یه که تازیه دار خویان خواردن دروست ناکه ن، به لکو له ماله دراوستیگانیا نه وه بۆیان دینن و نه مه له سی پۆزه وه تاحه فته یه که ده خایه نی و ماله مردوو مه نجه ل ناخه نه سه ر ناگرو خواردن دروست ناکات، (له بهر نه وه ی خاوه ن مردوو جگه ر سه وتاوو دل بریندارو به خه من) نه وه ی له شاری کۆیه دا ره چاو ده کری نه وه یه که له م شوینه دا مه راستیم یا خود دابی سفره بردن هه یه و جۆره دهسته واییه که له بهینی دانیش توانی شاری کۆیه دا هه یه که پتی ده لین (سفره بردنه وه) واته هه ر مالیک مردوو ی لی مرد هه تا هه فته یه که سفره یان بۆ ده چیته وه .

سفره :-

بریتی یه له سینی یه که که رازاییته وه به دوو به له م قه لایه چن کراو به پلاو برنج و یه که مه نجه ل شله (ترش) له گه ل دوونان هه ر نانیکیش ده کری به دوو پارچه، پارچه یکیان له ژیر به له مه برنجه که و نه وی تریش له سه ر به له مه که داده نین. هه ر مالیک نه و سینی یه تیدا به و جۆره ی سه ره وه ده رازینتییه وه، یه کیک له که سی ماله که

* له دهشتی هه ولتیر و اباره که ژنان نه گه ر تازیه یان هه بی، نابیی بریشکه بخۆزو شتومه کی سپی و رنگا و رهنگ له بهر یکه ن، هه ره ها باز نه ی زیرو زیویش له دهستیان دا نه که نن.

ده چی له ناو تازیه که دا داده نیشی و نان ده خوات. یان پیاوی ماله خاوهن سفره که ده چیته ناو پیاوانو له گه لیان نان ده خوات ههروهک وتمان که سی نژیکی مردوو که ته رخان کراوه بق ئه وانه ی که سفره دینو یهک له دوا ی یهک وهری ده گرنو یه کیکیش قه له می به دهسته وهیه ناوی ئه و مالانه ده نووسی که سفره یان بق ناردوو ه ئه مهش له بهر دوو هو:

۱- وهک و تراوه: (شینو شای دهسته وایی) وه بق پوژی خوی به شداری ئه م ماله ی له شینو خوشیدا کردوو ه.

۲- تاکو بیریان نه چیت چ مالیک سفره ی ناردوو تاکو سفره و سنی یه که بق ماله که بنیرنه وه. به گشتی ژماره ی ئه و سینی و سفرانه ی که ده نیرن بق مالی مردوو به پتی دهسته وایی ئه و ماله مردوو ده گورئ.

ههروه ما له م شاره دا بق ژه می ئیوارهش دیسان ژماره یه کی زور سفره دیته وه و سفره ی ئیوارانیش له پیش بانگی (مه غریب) زور جار سفره خوی ئه دا له سه د سفره یان زیاتر به م جوړه ماله مردوو له کویه و شوتینانی که باسما ن کرد پاره سه رف ناکه ن.

به لام له شاری سلیمانی دا ئه وه نده ی که ئاگا داریم که س سفره نابات بق ماله مردوو که به لکو ماله مردوو که له گه ل ئه وه ی کۆستیکی گه وه ی لی ده که وی، ده که ویته ژیر بالی قه رزیشه وه ئه وهش ئه وه یه که ئه و سی پوژه ی تازه مالی مردوو که به هه لاکه ت ده چن.

* له ماله مردوو که که سی مردوو که یادراوسیتیه ک یا ئا فره تی به پاره ده گیرئ و چیت لی ده نین. چیت کردن له سلیمانی به پتی دارایی و ده ست پویی خاوهن مردوو که یه ئه گه ر ده وله مه ندین خواردن و خوارده مه نی چاکه دروست ده کرئ به تایبه تی نیوه پوانو ئیوارانو ئا فره ت گرتن بق لاوانه وهش به پاره یه، مه لا به پاره یه و

* له هندی گوندی سه ر به شاری هه ولیر (شیوه غریبه) هه یه که یه کیک له ناو دارانی گونده که خواردن بق که سه و کاری مردوو که و ئه وانه ی مردوو که یان به خاک سپاردوو دروست ده کن.

خه‌تم کردنی سی پوژه‌ش بق مردوو‌ه که هر به‌پاره‌یه. که‌واته، راستان وتووہ (ماله مردوو سه‌ریشی نه‌رواو مالیشی).

کارتیکردنی ناینی نیسلام به‌داب و نه‌ریتی پرسه و پرسه‌گردا :-

گومان له‌وه دانی‌یه که‌ناینی نیسلام شو‌رشیکی گه‌وره‌ی به‌سه‌ر دابونه‌ریت بووه و بوته‌هوی گۆرانی زۆر لایه‌نی ژیان چ له‌پووی رامیاری، ئابووی، کۆمه‌لایه‌تی یاخود ناینی بی.

ئه‌ره‌ی که‌جیتی سه‌رنجه له‌ناینی نیسلامدا ئه‌وه پوون بوته‌وه که‌نیسلام له‌خۆدان و قور پیوانی قه‌ده‌غه کردوو به‌لام لاوانه‌وه‌ی قه‌ده‌غه نه‌کردوو، هه‌روه‌ک دکتور عه‌بدولحه‌لیم حه‌نه‌فی ده‌لی (نیسلام نه‌می له‌خۆدان و قور پیوانی کردوو به‌لام له‌و قسانه‌ی که‌به‌سه‌ر مردوو‌ه که‌دا ئه‌کرئ چ به‌شیره‌ی شیع‌ر وتن بی یاخود په‌خشان نه‌می نه‌کردوو و هه‌روه‌ها ئه‌وه‌ی پوون کردۆته‌وه و که :-

لاوانه‌وه به‌شیره‌ی سه‌رزاری وتنی به‌هونه‌ریک له‌ئه‌ده‌بی میلی داده‌نی و ده‌لی ئه‌مه دیارده‌یه‌کی کۆمه‌لایه‌تی و میژوو‌یی یه‌و له‌ئه‌نجامی هه‌لویتستیکی ناخۆشی پر دروست ده‌بی و مه‌به‌ستی دانانی ته‌عزیه‌ش هانی خه‌لکو که‌سو کار ده‌دات که‌یادی نیش و نازارو گریان بکاته‌وه.

به‌شه‌کانی شینو لاوانه‌وه

هر له‌کۆنه‌وه لاوانه‌وه کراوه به‌دوو به‌شی سه‌ره‌کی یه‌وه :-

۱_ لاوانه‌وه‌ی تایبه‌تی.

۲_ لاوانه‌وه‌ی گشتی.

۱_ لاوانه‌وه‌ی تایبه‌تی ئه‌م جووره لاوانه‌وه‌یه نزیک‌ترین که‌سی مردوو‌ه که‌ نه‌گرته‌وه. وه‌ک که‌سانی خیزان باوک، دایک، خوشک، برا، من‌دال، هاوپی و خزم و

كەسوكار، ھۆزوتيرە. ئەمەش گەرەتيرىن بەشى لاوانه وهى كۆمەلاپەتى بە^۱.
ئەم جۆرە لاوانه وهى بەكەم جۆرە كەمروڧ سۆزۈ ھەستى خۆى بەھۆى
پەيوەندىەكانى بەھىزى خۆىنو گىانى دەرىبىرى، لىرەدا چارەنوسى كەسانى خىزان
بەك بەدوای ئەوى ترەوهى بەھۆى خۆشەويستى و سۆزىكى كارىگەرۆ ھۆگرياندا
لەژيان بەيەكەو بەستراوہ.

ئەم جۆرە لاوانه وهى بەكەم لەئەدەبى فۆلكلورى و پاشان ئەدەبى نووسراودا
گرنكى پى دراوہ.

لەم بەشەدا ھەول ئەدەين لەلاوانه وهى تايبەتى فۆلكلور بدويىنو پاشان شىعەرى
شينو لاوانه وهى لەبەرھەمى شاعيران بەپى جياكانى و ميژووى سەرھەلدانى بەگەين
(بەشى دووہم).

جۆرەكانى شينو لاوانه وهى فۆلكلورى كوردى :-

جۆرەكانى شينو لاوانه وهى (سەردولگە) كەبەئاوازيكى دل تەزىنەوہ دەگوتىرى
بەگشتى شىنى پياوانو شىنى ژنان ئەم جۆرانەى خوارەوہ دەگريتەوہ.

۱- شىنى بووكانە بووكانە (بووكانە پۆ بووكى).

۲- شىنى مەمكى نازدارى.

۳- شىنى قوشەن.

۴- شىنى ديوانى و ديوہ خانى.

۵- شىنى شانە شين.

۶- شىنى ھىرى ھىرى.

۷- شىنى سەيدەم.

۸- شىنى قەلفانو شمشير.

^۱ الرئاء - سلسلة فنون الادب العربى - باشراف الدكتور شوقي حنيف، ص ۱۷.
جگە لەم جۆرە شىنانە جۆرە شىنىكى ترەمىە كەتايبەتن بەشەرۆ پەوداوى بوومەلەرزە و لافاوو
گوندىكەدانو گرتنو زىندانو سوتاندنى مالو ئەنقالو دوورخستنه وهى كۆرەرى و تاگرىە ريوون
لەخەرمان.

- ۹- شینی لاونویان و لاونوکه.
- ۱۰- شینی که وه کم دهوی.
- ۱۱- شینی کومه ل.
- ۱۲- شینی لوم برینه شاهی ماری.
- ۱۳- شینی وای وای واوه یلی.
- ۱۴- شینی که سم نه ما.
- ۱۵- شینی پوله پو (پو منالان).
- ۱۶- شینی هه ی پو، هه ی پو له گه رمیان زیاتر.
- ۱۷- شینی های مه مو.
- ۱۸- شینی کابانی لاری لاری.
- ۱۹- ناغام پو وهی پو گیانم پو وهی پو (له ناو جافه کان).
- ۲۰- هه ی وا هه ی وا واشیره (له گه رمیاندا).

فهرست کتیب

شینى تاپيه تى

شینى ژنان

۱- شیوهنى دایک خوبه خوی به نه مانى نزیکتین کسی که جگر گوشه کان و میردو که سو کاری بوون ئەم جۆره شینه به ناوی (شینى که سم نه ما) که ده لیتن:-

که سم نه ما کسی که سان
که سم نه ما له مه جلیسان
که سم نه ما بکا تسان

۲- شیوهن بۆ منال.

۳- شیوهن بۆ باوک.

۴- شیوهن بۆ دایک.

۵- شیوهن بۆ برا، خوشکو کیژی گه نچ.

۶- شیوهن بۆ هاورئ.

۷- شیوهن بۆ ژنی جوامیتر.

۸- شیوهن بۆ غه ریبی.

۲- شیوهنى دایک بۆ مناله که ی.

مندال لای دایکو باوک کۆرپه یه کی به نازو خوشه ویسته، فریشته ی ناو ماله و هیلانه ی خوشی و به خته وه ری نیتوان خیزانه. دایکو باوک که جگر گوشه ی نه خوش ئەکه وی لئی دوور ئەکه ویته وه که مو کورپه کی ئەبئ به مه دل گران ئەبئ و جهرگی وه که که باب ئاسایی لئ دئ.

دایک چه ز ده کات هه موو خوشی خوی له خوشی منداله کانیدا بتوینیته وه، گه رماو ساردی ژيانی له خوشی منداله کانیدا ئەبینئ. هه میشه دهستی به نازی به منداله وه یه خزمه تو په روه رده ی ئەکاتو نازو نیعمه تی ئەکیشئ، به لام ئەگه ر له پڕ ئەو منداله

له باوهشی دایکی جیا بڼوه دایک خه دای نه گریو خه مبار ئه بی و هه موو هه ستو
ناره زووه کانی و هیواو یادگار ه کانی به فرمیسک بق پوله که ی دهر نه بری و فرمیسکی
به کول، به دهنگیکی به سوز نه لاونیتته وه، به تایبه تی کاتی که ده زانی جیگی چول
نه بیتو مردنه که نه بیته چاوگی ناسورو ژان بق که سو کاری بویه ده لی:

کوچی دوایت کرد پوله ی داماوم
روناکی دلو هیزو هه ناوم

منیش له دوا ی تو هه تا کو ماروم
نابی وشکی که م فرمیسکی چاوم

مردووه که ش کاتی دایکی نه بینیت به کول بق جگه ره که ی ده گری له سه ر زاری
لاونته وه به دایکی نه لی:

دایه گیان مه گری مه م لاونته وه
نه گه رچی مردن داخی گرانه
نزایه بکه بیارنره وه
چونکه نه م شویته بق هه مووانه

نه مه له لایه ک له لایه کی تره وه مردووه که په ستو په شوکاوه به تایبه تی که باوکو دایکی
به م شیوه یه نه بینیت وه ک جیهانی به سه را پمابیت، رووی ده می تی نه کاو نه لی:
بابه من هیوا ی تو بووم پی بگم
تا نه رکی سه رشانت تو زی سووک بگم

یا خود له ناوچهی خانه قین کاتی که ژنیگ منالی نه مری به م شیوهیه کۆرپه که ی
نه لاوتنیته وه*

پۆله خودا نه کرد به و وه گیاند بود
هه زاری وه ک دایکد وه قوریاند بود

پۆله خودا نه که د گل وه باند بود
له ژتر نه و گله گول سه یواند بود

پۆله (مه گتلیا) هه رده وه هه رده
وتیهی نامووان وتله گوم کرده

پۆله ده رددت بکهوت له خۆم چون قهس لیوه
وه کو چاو گل که ران گر بخۆم وه پینوه د

پۆله مه چوو مه چوو تلبگم وه پید
مه مک ووشکم تلبدهم وه پید

پۆله من چه وه تم توچه شنه وه تی
شه قه دای له بال له لیم دویر که قتی

ناسکه زه رینه مل وه زه ره وه
پۆله چوین قه رار دگرد له ژتر به ره وه

* نه لاوانه وهی تایبته به ناوچهی خانه قین له زاری (له یلا خانی کچی سالی به پیرام) وه رگرتووه.
ته مهنی (۸۰) ساله وه له گه په کی (حي البعث) سالی (۱۹۸۰) له زاری وه رگرتووه.

رۆله لاه لاه ته و او بکهه هاه لاه وه
فرشتهی خهیران هاه لاه وه

یا خود له کاتی کفن کردنی منداله که وه پیش نه وهی بیبهن بو سه رقه بران دایک
ته لاونیتته وه بوو نه کاته منداله کهی و پتی نه لی: -
مه چوو مه چوو رۆله تاگل بکردام
وورده رازا نه گهی دایگد ته راد بکردام

رۆله ناکام، رۆلهی تیر له دنیا نه خوار دیم
رۆلهی عهزیزم

رۆله مه چوو وه ناو نه و قه و ره، نه و قه و ره ته نگه
کور مه ردم که نیتهی وه زه رده خه نه

رۆله له ده ردا به و پیم بیژه دایه
رهنج چهند سالم مه ده وه زایه

رۆله به دبختی به ختم په خشن له عالم
سه بر بی جهخت مه یو له تالم

رۆله تو له ده ردا به و خاتر بکهه شای
خه به دبختی دایک بیمه ی وه بای

یا له دوا ی مه فته ی ژنان بوو نه که نه سه رقه بران و دایکی منداله که ده ست نه کات
به گریان ..

رؤله ئەم شهو چهن شهوه مار له جینگام بود
نه خود په لامارد بوو، نه ویم راگه م بود

دوای ئەوه ژنان به دایکی منداله که ئەلین که گریان که م کاته وه دایکه له م کاته دا
ئەلی: -

مه گیر مه گیر گیر یاند به سه
بادایکی به د به ختد بگير حه قی به دهسته

ئەمەش لاوانه وه به که بۆ به کیتک له منداله کان :

ری یه باریکه ی لۆ کۆبه ده چنی
دهستو جانتاکه ی له (فلان) ده چنی

ری یه باریکه ی لۆ به غذا ده چنی
به ژنه جوانه که ی له فلان ده چنی

کۆکه کۆکه

هه ی کۆکه کۆکه ئەو کۆره چهند کۆکه
شهرواره ی شینه شاره ی ده سروکه
دهستی دا برنۆی دای دهنه چۆکه

هه ی لاوه لاوه ئەو کۆره چهند لاوه
برینی گران بوو نه ی کرد سراوه
رانکو چۆغهری لی به جنی ماوه

* له (تأمینه) وه رگباروه - ته مانی (۸۷) ساله - خه لکی کۆبه.

هه ی شه ره شه ره شه ره شه ره له بهر ماران
چریکه ی کوردان دئ وه کن شاهی ماران
ده رین کوزرایه خوارزاین خاران

هه ی شه ره شه ره شه ره شه ره له قه راجی
دهنگی توپان دئ له چیا ی باواجی
برینی نه و لاوه ی نه کرا علاجی

هه ی شه ره شه ره شه ره له بن بهردی
نه و شیره کوزرا رۆژ له سه ر زهردی
کوری دزه بیان کردیان نامهردی

شیوه ن بو باوک :

خۆشه ویستی باوک له ناو خیزاندا شوێنێکی دیاری ههیه، به سه رۆکتو سه ره په رشت
که ری مال دانه نرئ، قه لای ماله .. هۆ گری ژنو میژد و پیکه وه ژیانیان و دلسۆزیان
جوانترین وینه ی به خته وه ری به به مردنی پیاو قه لای ماله که نه روخی، منالان په نگیان
نه بزکئ، که وره ترین بو شایی له مالا دروست ده کات له بهر ته مه که ده مرئ
که وره ترین شینیشی بو ده کرئ. وه ک له م لاوانه وه یه دا دیاره :-

به ناوی (که سم نه ما) به ته م جوړه شینه به زوری له ناو ژناندا به م جوړه پوو
ده دات کاتئ کۆمه له ژن له ده ره وه پوو ده که نه ناو تازیه که و ژنیکه به ته مه ن
پیشیان ده که وی پئی ده لئین (نه ختیاره ژن) که ده که نه ناو چه وشه ی ماله که
ده ست به جئ و به یه که وه هاوار ده که نو ده گرین.

که سم نه ما کئ شین که ره
ترسم نه ما بیته ده ره

له م كانه دا دوو سټي ژني كه سي مردووه كه پووبه پوويان ده پوونو شين گهرم ده كه ن
له په كتری وهرده گرنه وه بۆ په كتری ده لټنه وه له خو ده دهن:-

كه سم نه ما كه سي كه سان
كه سم نه ما له مه جليسان
كه سم نه ما بكات قسان

كه سم نه ما مال بين ماخو
كه سم نه ما مشكيو زاخو
كه سم نه ما به سهری خو
كه سم نه ما لوق سهری خو
كه سم نه ما هه يرو هه يرو

كه سم نه ما له وي بهری
كه سم نه ما سوار پهری

كه سم نه ما عه شيره تي
كه سم نه ما كه له گه تي

نه گهر هاتو مردووه كه گهره ی مال بوو وه ژنو مندالی له پاش به جتي مابوو. به م
جوړه ی خواره وه هه ندي جار ده يلاوتنه وه:-

بروانه: پوښنښيری نوی ژ. ۱۰۲-۱۰۴ ل. ۲۶۰-۲۶۱

هه‌ی رۆ هه‌ی رۆ هه‌ی رۆ
بۆ سه‌رداری مالیم رۆ
بۆ بابی مندا لانم رۆ
بۆ گه‌وره‌ی مالیم رۆ
بۆ مندالی بی بابم رۆ
بۆ مه‌ری بی شوانم رۆ
بۆ جووتی بی جووتیرم رۆ
بۆ کۆله‌که‌ی نیو مالم رۆ
بۆ بی که‌سیکه‌ی خۆم رۆ
بۆ ریش سپی ئاوه‌دانیم رۆ
بۆ پیاوی نیو پیاوانم رۆ
هه‌ی رۆ هه‌ی رۆ هه‌ی رۆ

نمونه‌یه‌گی تر ۱-

وای وای وا وهیلن	به‌م به‌هاره
وای وای وا وهیلن	شینره قه‌هاره
وای وای وا وهیلن	به‌م پایزه
وای وای وا وهیلن	شینره عه‌زیزه
وای وای وا وهیلن	نرکه‌ی نه‌وی، که‌وته زه‌وی
وای وای وا وهیلن	هه‌ی لاوی هه‌ی لاو کورپه زه‌رده‌لاو
وای وای وا وهیلن	بردیان به‌تاو
وای وای وا وهیلن	نایان له‌چاو
وای وای وا وهیلن	به‌م هاوینه
وای وای وا وهیلن	وه‌عدی شینه
وای وای وا وهیلن	ته‌قه‌ی لانک

وای وای وا وهیلی	کور بی باوک
وای وای وا وهیلی	نهرم نهرم
وای وای وا وهیلی	مهیکه شهرم
وای وای وا وهیلی	هدر نه مردیه
وای وای وا وهیلی	جوانه رویه

به لام ته گهر پیاویک خاوهنی دیوه خان واته زیاتر ناودار و شینه که ی زیاتر
گهرم و به گور ده بی. له م جوره شینانه دا ده توانین ده ست نیشانی چۆنیه تی
سه ردولکه ی ته م جوره شینه بکه ین.

کۆمه لیک ی زۆر هه لدهستن چوار یان پینچ له ناو شینه که دائیره یه که ده بهستن
ئینجا به لایه که ده سورینه وه ههنگاو ده نین به لام به هیتاش به سنگو ده مو چاویانو
له سهریان ده دهن به کیک له وانیه که له ده وریان راوه ستاوه که سی مردوو که به لام
نزیک نیه بۆیان و ده یلی ته وانیش به یارمه تی نه و کۆمه له ی که راوه ستاون و نه وانیه
شینه که ده که ن ده ی گپنه وه وه به نۆره ناوه ناوه به کیک ده رده هینن ته گهر هیلاک
بوو به کیک تر ده چپته جینگای وه دوایش به دانیشته وه دیسان شین ده که ن دواپی
به کیک لی هاتروی پیر ده یان وه ستین و نه سیحه تیان ده کات ده لی پۆله گونا ه
بۆ واده که ن خوا پی ناخۆشه وه فاتحه دا ده دات.

ته گهر باوک پیاویکی گهره ی لی هاتوو بی سه ردولکه ی دیوانی و دیوه خانی بو
ده لین وه که: _

دیوانی و دیوه خانی
دیوانی و دیوا خانی کۆر بم ئاغا دیوانی
دیوه خانی برشین
ئاغای تیندا بنوتن
دیوانی و دیوه خانی نه مان ئاغای دیوانی

دیوه خانی له کهندی
نه ما ئاڅاو نه فندی^۱

شین بو پیاوان :

هه شه ره شه ره شه ره له ماوه تی
له شگری دزه بیان گه یه کوسره تی
کاکم کوژرایه له عه شیره تی
عیلی دزه بیان که له ی که تی
x x x

پتی نه و گونده م پانو به رینه
قه مده ی کاکم شینی غه م رینه
دور منی نامرد لینی دانیشینه
علاجی نه دهستان هه رینه
بی غیره ت نه بوو خودا نه ی هیه
x x x

هه ی ناین ناین کاکي خوم ناین
به قه مده وه بازو سه رایین
مه ی تی وی که تیه وا له سه حرایین
عه شیره ت دووره له هانای ناین
x x x

له ماران راهات کاکه به کزی
چه نازه ی چه قاند له سبله ی ره زی
توخوا مه ی کوژن کورنی (مامزی)^۲

^۱ نه م شینه م له زاری عیسمه ت عه بدول قادر وه رگرتووه _ ته مه نی (۴۵) ساله ، خه لکی کزی به
له گه ره کی سه رباخ داده نیشو نه خوینده وه ره .
^۲ مامز _ ناوی ئافره تیکه .

مهى شهړه شهړه شهړه له كهر كينه
نه و كوپه كورده مل به زرينه
توخوا مهيكوژن دايكى چاوى لينه

شين بو كوپو لاوى گه نج:

كوپى گه نج: كاتى كه كورتيكى گه نج دهمري شيوهن وشينو گريانيكى به كولو به سوزى بو دهكهن وه خزمو كه سو كاري بى به زه پيانه له خويان ددهنو هاوار دهكهن. نه م جوړه شينه له (۶-۳) بوژ ده خايه نى له گهل له خودانياندا قوپو گل نهكهن به سهر خوياندا وه قزيان دهردينن، ههروه ها گه لى جار براو ناموزاى مردووه كهش له خويان ددهنو گل و قوپ نهكهن به سهر ياندا وه كو ژنه كان، هاوار دهكهن (برا بو برا بو) وه له شين كردن به م جوړه به سهر كوپى گه نج دا هه ل ددهن، پياهم لدانيش هه ر وه كو وتمان زور جوړى هه يه به گوپره ي نه و ناكامانه ي كه كوپه كه تياى هه لكه وتروه له سوار چاكي و پاوچيه تى و دهست و تفهنگو خويندن و پله و پايه و.... هتد.

نه مه ش جوړيگه له پياهم لدانى كوپى گه نج:-

هاتو گه يه هه وليرى	په يدا بو له هه وليرى
به ژنت دارى كنيرى	ره بى كارت به خيىرى
هاتو گه يه كه ركوكى	په يدا بو له كه ركوكى
پوومه ت په نكى كرووكى	(فلان) سوارى پيش بووكى
هاتو گه يه به غدائى	په يدا بو له به غدائى
لر فه لرفى تاراين	دووره قاقه زى نايى
هاتو گه يه ره واندى	په يدا بو له ره واندى
پوومه ت په لكى نيرگرى	(فلان) كاكه ي مامزى*

* هه مينه احمد_ ته مه نى ۶۵ ساله_ هه وليرى_ كه ره كى بوناكى.

بینه فشا ناری

هه ی لوری، لوری کوری من لوری
هه ی داوو داوو، جه مبهلی داوو
تابیتا جه مبهلی، ل بن دارا بی بادی

داوو

هه ی داوو داوو، شیوالی داوو
هه ی لوری لوری، جه مبهلی بی من لوری
دی تابیتا جه مبهلی بی خوه بدهم زوزانی
ژووری، هه ی لاین لاین، لاندکا من لاین
ئه ز دی دهست بلوینکا پیا شدینم
یا دهستا هیلیم نه کری
ئه ز دی قهستا عزیزنی دلی خوکه م
ئه ز دی برین دلی وی ده مانکم

که وه که م دهوی:

ئه م جۆره گریانه تایبه ته به کورانی گه نجه وه که هیشتا ژنیان نه هیناوه یان
دهستگیران داربی یاخود خیری له دنیا نه دینی، به لام وه ک خۆم به شداریم له
شینو لاوانه وهی ناو ژنانی هه ولیردا کردوه ئه م شینه یان بۆ پیاویکی ناو داریش
وتوه وه دهنگ و ئاوازی شینه کهش له گه ل مردوه که دا و ژناندا گونجاوه:

بۆ نمونه :-

که وه که م دهوی که دانی سووره
یاره که م دهوی به تام و توره
x x

کهوه کهم دهوی لهوان که دانی
یاره کهم دهوی لهوان جیرانی
x x
کهوه کهم دهوی کهوی شکستی
دهسته له تیران لیکدا ببهستی
یاره کهم دهوی کهس رووی نه کهسی*

لاوژه یان لاوژوکه :

مامۆستا (عومەر ئیبراهیم) دهلی: ئەم جۆره گریانە تایبەتە بە پیاوانی هەژارو رووتو کرێکارو جوتیارو برژاری ئیشە. بە پێچەوانەی دیوێ خانێ وشانە شینە, چونکە بۆ دەوله مەندو دەست پزێشتوانە کهچی لاوژە (وهکو گوتمان بۆ هەژارانە) پاستی یەکه هەر وهکو له م سالانه دا هەر ئهوهی بیناسمو گویم لی بیت له مه ولێردا چوومه ته ناو شینی ژنانه وه به نیازی هاوبه شی کردیم له گه لیاندا, دووه م له بهر نووسینه وهی تایبەتی ئەم بەشانە. جا چەند جارێک هاوبه شی شینی گه وره پیاوانو ناودارانم کردووه و ئەم (لاوژە) ی تیاوترا. ئەتوانی بوتری ئەم لاوژە بۆ پیاوانە به گشتی. نهک ههژارو رووت و کرێکارو جوتیار:

بۆ نمونه ١-

لاوه، له سه ربانی
ده کوتی ده رمانی
ئه شقه و کهچی مامی
لاوژه له سه رتوی
دی دهنگی ته مپوری
ئه شقه وله کهچی پوری
x x

* پزێشتیبری نوی - ژ ١٠٢, ١٠٤ - ٢٦٦.

لاوژه تومی تومی
به ژنت بیی جومی
به شهرت برای خومی
x x

لاوژه له باناندا
به کناری جواناندا
یاری مله ک تیدا
تفهنگ له کولی دا
نیچیر به کرادی دا
x x

لاوژه رازی رازی
به توله و به تازی
یار به بی تو نازی
x x

لاوژه لاری لاری
وه کی ده چیه شاری
لیم برا دیاری
داکت به بیت نازی
x x

لاوژه چوو ه ناشی
نه ی خوارد له باراشی
x x

لاوژه که نه ختی
له کی به ده رکه تی
غم بوو له دوم که تی
x x

هه و النامه ی کتیب

لاوژه له ناشی یه

به زماني تورکی یه

به که دینی سپی یه

x x

لاوژه که وی موره

به س برؤ به نوره

تار له دوو تو زوره

x x

لاوژهی لاری لاری

لاوژوکم لاوه

بالیف کورکی نه وی

لاوژوکم لاوه

له کوی دهنوی شه وی

لاوژوکم لاوه

بوکت بو دیمه وی

لاوژوکم لاوه

نه مه شینو گریانه بو کوریک د هوتری که هیشتا ژنی نه هینا بی واته که نج بیت؛-

وای وای وا وهیلی

نه و کوره جوانه وا وهیلی

دهستو سه عاتی وا یلی

وای وای وا وهیلی

رانکنو چوغه ری وا وهیلی

وای وای وا وهیلی

دهستو حلقه ی وا وهیلی

وای وای وا وهیلی

نهمه ش جوریکه له شینو لاوانه وه بۆگه نچ و لاوه کان :-

به توریات بيم رۆله	لاي لايه لاي لايه
ئهوجا به کي بليم رۆله	لاي لايه لاي لايه
کۆريه کهم لاي لايه	لاي لايه لاي لايه
به تورياني مالي چۆلت بيم	لاي لايه لاي لايه
به تورياني به ژنو بالات بيم	لاي لايه لاي لايه

نهمه ش نموونه ي لاوژه يه :-

لاوه له سه ر باني
 ده کوتي ده رماني
 ئه شقه و له کچي ماسي
 لاوژه له سه ر شوري
 دي دهنگي ته مبورئ
 ئه شقه و له کچي پوري
 لاوژه تومي تومي
 به ژنت جومني
 به شهرت براي خومي

نمونه يه کي تری لاوژه : (سه ردولکه ي لاوژۆکه م لاوه)

لاوژۆکه لاوژۆکه لاوژۆکه لاوه
 لاوژۆکه لاوژۆکه کورم بئ چاوه

* ئه م سه ر دولکه يه چهند ئافره تي ياخود خزمي مردووه که ياني ژني لاه مردووه که ئه يلتي و ئه واني تر بۆي ده سه ننه وه ، شينه که به پيوه ده کريو ئافره تان به ريکي و له شيوه ي بازنه يي راده وه ستن، چوار ژنيش له ناوه راستي شينه که له خويان ده دن. ژنيک يا دوو ژن به نده کاني ده لين و ئه واني تر ده گيرنه وه. نهمه ش به زقري له ناوچه ي دزه بيان باوه وه ک خوشکه (ئاواز ئه حمه د) بۆي پوون کردينه وه.

لاوژه لازمی
لاوژه لازمی
دۆت مام بی تو نازی
لاوژۆکم لاوه
لاوژهی له سهر شووری
دی دهنگی ته مپوری
ئه شقه له کچه پووری
لاوژۆکم لاوه
لاوژۆکم له کهندی
تفهنگ له گولمی دا
دۆت مامت به کنی دا
لاوژۆکم لاوه
لاوژهی شهروارشین داخ*
قت مه کیشه ناخ
له دوت ده بمه بهیداخ
لاوژۆکم لاوه
لاوژهی لیره لهوی
بالیف کورکی کهوی
له کوی ده نووی شهوی
دۆت مام* دهیته ئهوی
لاوژۆکم لاوه
لاوژهی له سه ریاتی

* شین داخ: جۆره قوماشتیکی خهت خهته، خهتهکانی پهنگیان شینه.
* دۆت مام: کچه مام به کرمانجی ژۆردو.

لۆت بکوئن ده‌رمانی
بنین له برینانی
ناشق کچه جیرانی
لاوژۆ کهم لاوه
لاوژهی تۆمی تۆمی
ده‌لنی سواری رۆمی
کۆری پلکی خۆمی
لاوژۆ کهم لاوه
لاوژهی لاری لاری
وه‌کی ده‌چیه شاری
خه‌نه‌ی دیتی دیاری
لاوژۆ کهم لاوه

هه‌ی ناربه‌نده‌ی بۆ کۆری که نه‌چو لاو ده‌وتری :-

ئه‌و ناربه‌نده‌ی می کۆره‌ جووه
ناران لینه‌ن زوو به‌ زوو
له‌شکر رۆمی سوار له‌ دووه
x x

ئه‌و ناربه‌نده‌ی له‌ قه‌راتنی
ناران لینه‌ن رۆژ هه‌راتنی
سوار رۆمی بووک نایگاتی
x x

ئه‌و ناربه‌نده‌ی می کۆره‌ کۆبی
ناران لینه‌ن هه‌شتو نۆبی

بووکیان هیتا سوار رڼوی

x x

ئه و ناربه ندهم کوږه کورده

ناران لیده ن هورده هورده

سوار هاتن له شکر گرده

هه ی ناربه نده هه ی ناربه نده

x x

چیدی ناکه م ناربه ندانی

ده چمه سه رخمی ره شوانی

لیده ن جلکی بووکه جوانی

هه ی ناربه نده هه ی ناربه نده

* ناواز ته حمه د ده لئ: ئەم (هه ی ناربه نده) له خوالته خو شبوو پلکه (مامز) ی قولته په یی گوئ لئ بووه تو مارم کردووه، ئەم به ندهش هه ر بو شینی به پتو هیه بو مردووی گه نجه. بپوانه کتیبی فولکلوری کوردی ناوچه کانی دزه بیاندا... کو کردنه وهی (ناواز ته حمه د دزه یی)، ل ۶۲.

بو کچی گه نج

چون بو کوری گه نج شینو گریان ده کریت، بو کچی گه نجیش شینو گریان ده کریت. پیامه لدا نه کهش به گویره ی لی وه شاوهی کیژه ده بی شینه که گه رم ده بی به تایبه تی تازه بووک یا کیژیک به هوی نه خوشی و کاره ساتو به بووداویکی دلته زین کچی دوا بی کرد، نه وه شینی گه رمی بو ده گتپردری. وه که له م نمونه ده بینری:

دایکی له جلکانه بووکی	۱- بووکانه بووکانه بووکی
دهستو پی مرواری بووکی	ماری بی کلبانه بووکی
سه زینی کرووکه بووکی	بووک هاتیه له شاری بووکی
هه موو دایه کوپانه بووکی	لو عارب سواری بووکی
هه موو دا به رتيله بووکی	ماینی گنی کلچووکه بووکی
له زگی به ردام ناگره بووکی	بووک تازه نوو بووکه بووکی
له به ژنی یارینه بووکی	دهستو دهسته وانه بووکی
	هیشتا سه ر گرانه بووکی
	دهستو ههنگوستیله بووکی
	دایکی نقایله بووکی
	هی کراس گازر گازره بووکی
	نه ختیک و هره خوارتره بووکی
	هی کراسو که ویته بووکی
	چهند شیرینی لی دینه بووکی*

۲- له شاری سلیمانی دایکو که سو کاری کیژه که به م جوړه ده لاوننه وه:
هه ی رۆ هه ی رۆ هه ی رۆ
هو کیژه جوانه که م پوی

* سه رچاوه: هه مینه احمد - ته مه ن ۶۵ - سال - هه ولیر - گه ره کی بووناک

هو کیزه دست رهنگینه کم رۆ
هو کیزه جوانه کم رۆ
هو کابانی دایکی خوی رۆ
ههی رۆ ههی رۆ کچی جوانم رۆ
بووکی بی دهزگیرانم رۆ
کچی خیر نه دیوم رۆ
کچی بی مرادم رۆ
نهنگوستیلهی دهستی دایه رۆ
هو بووکی رۆ، هو کچی خوم رۆ
به قوریانی بهرو جیازی بهجی ماوت بم
به قوریانی بووکی بی زاوا بم
به قوریانی دهستو په نجه کانت بم
به قوریانی کابانی مالی بم
به قوریانی ئیشو کاره کانت بم
به قوریانی تهونی دهستکردت بم
به قوریانی مووروو و زهنگیانه کانت بم
به قوریانی دهسته خوشکه کانت بم
بو مهر دۆشنی دهست رهنگینم رۆ
بو کابانی مالی بابی رۆ
بو برای بی خوشکم رۆ
بو بابی بی کچم رۆ
بو مالی بی کابانم رۆ
ههی رۆ ههی رۆ کچه جوانه کم رۆ*

* شینی (ههی بو ههی رۆ) له بهر ئاوازی شینه که به کاردیتین و دووباره کردنه وهی ئه و سیفته توستو که رهستانه ی که ئافرهت یا خود کیزه که خاوهنی بووه، وهکت (کابانی مالی، دهست رهنگینه، مووروو

۳_ نمونهیهکی تر له پیداههلدانی ئافرتهتی گهنج یاخود ژنیک تازه میردی کردیی یان دووسئ منالی له پاش بهجئ مابئ، به تایبهتی له ناوچهی سلیمانی دا:

وای وای وا وهیلی	وای وای وا وهیلی
وای وای وا وهیلی	دهبکه ن لی دهبکه ن لی
وای وای وا وهیلی	هه رچی خوشکه دهسی وشکه
وای وای وا وهیلی	دهست هه لبرن پرچ ده ریتن
وای وای وا وهیلی	هه رچی کچه بیته ئه م شینه
وای وای وا وهیلی	هه ی لی وا وهیلی له یلی جوان بی
وای وای وا وهیلی	مالی باوکی ئه سل زاده بی
وای وای وا وهیلی	بردنه وهی له یل له وه عده ی بی
وای وای وا وهیلی	هه رچی خویشه
وای وای وا وهیلی	بوی به ئیشه

۴_ ههروهه ها جوړه لاوانهوهیهکی تر ههیه پی ئی دهوترئ (وای وای وا وهیلی):

وای وای وا وهیلی	وای وای وا وهیلی
دوهه م بۆ له یلی	ئه وه ل بۆ مه جنون
	وای وای وا وهیلی
	بووکی جوانم وا وهیلی
	نه و نه مامی باخم وا وهیلی
	توخوا بووکی چون وائه بی
	به م به هاره مال چۆل ئه بی

زه نگیانه، به رو جیازی، ئه موستیله... هتد) که ئه مانه له گه ل به کار هیتانی وشه ی (به قوربان وهه ی
رئ) زیاتر که سانی ناو شینه که ده جولینئو سوزیان هه ئه ستینئ.

وای وای وا وهیلی
گولی باخانم وا وهیلی
کۆریه ی نازدارو فریشته ی جوان
په پوله ی سپی ناو باخی گولان
بیچووه جوانه که ی خاوتی من
وای وای وا وهیلی

هـ_ ههروه هاچۆره لاواندنه وهیه کی تر ههیه ئه ویش هه ربۆ ئافرهتو پیاو ده وتیری
به ناری (هه تاره ک و موباره ک) که ئافرهتیک ئه یلی و ئه وانی تریش به دواپه وه
ئه ییلینه وه، جیاوازی ئه م جۆره ش زیاتر له رسته کاندایه له جیاتی (بووکه لی
تۆراوه که م) ئه یی به (حاجی یاخود پیاو ...) یان (حاجی حه جت موباره ک).

هه تاره ک و موباره ک
ئه م سه فهره ت موباره ک (حاجی یاخود بووکی) ده وتیری
هه تاره ک و چاوه که م
بووکه لی تۆراوه که م
هه تاره ک و وا وهیلی
باوان شینوی له یلی
هه تاره ک و له م لاوه
بووکی بگه رپه وه دواوه
هه تارک نه ورۆز بی
به رگی سپیت پیروز بی
هه تاره ک و له زیره
ئه م بووکه عه زیره
هه تاره ک و چاوانم
بووکی له جی ی هه سووانم

دایکنی بو کئی وائنه کهی
تو کیت دینشی بو دهنگ ناکهی*

۶- لوم برینه داکی سینهم دهرین سینهم مردیه
لوم برینه وه ستاکاران ببری کیتی سپیه
برینه کاکي کیزهی بازوا بورهی به حریه
بچنه کن شاهی ماران نه خوا دوو چاوی سپیه
سینه می کۆچه کۆچه سینهم گه له کن بی حاره
برینه وه ستاکاران ببری کیتی به خاره
برینه بابی کیزهی دهرینی ماینی عه داره
شاهی ماران تی گه یین نه خون دوو چاوی کاره

۷- بوو کانه بوو کانه رو بوو کئی
له بهر بوو که شۆری رو بوو کئی
مامزی دهو به ستۆری رو بوو کئی
کیویه و گه ته تۆری رو بوو کئی
راو کهر گه تنه گۆری رو بوو کئی

۸- گور بووی له گوره زهردی
شین بووی له سهر بهردی
که تیه ده ست نامه ردی
کراسرو که ویو جلک رو بوو کئی

* نایشن فهره ج _ گه ره کی تووی مه لیک _ ته مه ن ۴۵ سال _ نه خوینده واره .

له بهژنه کی شک رۆ بووکی
شیرنه و لیت دی جلک رۆ بووکی
کراسه ی سپیه رۆ بووکی
گه زو مه جیدیه رۆ بووکی
هینشتا رازی نیه رۆ بووکی

ماینی بووکی بۆره رۆ بووکی
سه رینه ی گۆره گۆره رۆ بووکی
قوناغ گرده سۆره رۆ بووکی

له بهر بووکه جوانی رۆ بووکی
مامزی نوغهرانی رۆ بووکی
کیویه و که ته لانی رۆ بووکی
پاوکه ر دای ده رزانی رۆ بووکی
چشتاق نه ی ویرانی رۆ بووکی

ماینی بووکی ره شه رۆ بووکی
سه ر زینه ی به نه خشه رۆ بووکی
به ختی به گی ره شه رۆ بووکی

۹- که پره کت لۆ بکه م له ناو که پروکان
داوی مه که پیری په لکی گولوکان
له ناوی دانین زاواو نو بوکان

x x

که پره کت لو بکه م له رپی ده ربه ندی
داوی مه که پری خاو و گیابه ندی
لاووی لی دانیت به زاوا به ندی
x x

که پره کت لو بکه م له رپی هه ولیری
داوی مه که پری په لکی کنیری
یاخوا نه و لاوه ناوی به خیری
x x

که پره کت لو بکه م له رپی که رکوکی
داوی مه که پری داری میکوکی
نه وه لاوویه سواری پیش بوکی
x x

که پره کت لو بکه م هه ر له رپی کوینی
داوی مه که پری گوری هیروینی
سواری له رپی نه یینی نسکوینی
x x

که پره کت لو بکه م له ناو توتنی
داوی مه که پری په لکی سوسنی
له ناو نه که ی خهوی مردنی
x x

که پره کت لو بکه م له لوتکه ی شاخی
ده رازتمه وه به گوری باخی
له ناو دانیشی نه کیشی ناخی
x x

که پره کت لو بکه م هه ر به چناران
داوی مه که پری خوڅ و هه ناران
له ناو دانیشی بابی منداران

x

x

که پرهکت لو بکهم له پی دوو گردکان
ده پازتمه وه به گورو هه راران
بابم دانیشی هه وه کو جارار

x

x

که پرهکت لو بکهم له پی شه تراوه
ده پازتمه وه به گورو لاوه وه
تیندا دانیشی نه وه به ره ک چاوه

۱۰. نمونه به کی تری پیداهه لدان به سه ر ئافره تیکی شوو نه کردوو یان ئافره تیکی
جوانه مه رگی خیرو خوشی له زیان نه دیو به ناو نیشانی (شینیی مه مکی نازداری)
ئه مهش له ناو دزه بیاندا باوه له هه ولیریی.

مه کی نازداری دوو زه رده بی به
دهستی مه ده نی له بن که وی به
کاکی بزانی خه جهی ده وی به
x x x

مه مکی نازداری دوو سینوی ئاره
دهستی مه ده نی هه ددی مه ماره
کاکی بزانی خه جهی هه ر یاره
x x x

مه مکی نازداری دوو سینوی ترشه

* ئاواز احمد حمد ئه مین دزه بی - خوینده واره (فۆلکلۆر ناسه - به ره مه می فولکلۆری مه به .... ته مه نی
۴۲ ساله له گوندی دوو گردکان له دایک بووه - له ده شتی هه ولیر ناوچه ی دزه بیان، به لام نیستا له
هه ولیر داده نیشی.

دهستی مهدهنی رایان مه گوشه
کاکي بزانی خهجه و قوماشه*

۱- خۆ نه گهر هاتوو ئه و ئافره تهی ژنی مال بیتو مندالی له پاش به جی مایی به م
هۆرهی خواره وه منداله کانی ده یلاوتینه وه :-

بو کابانی نیو مالیم رۆ
بو کابانی گهرمیتو کونستانم رۆ
بو دایکی منالانم رۆ
بو کابانی دهست به که و گیرم رۆ
بولانکی به جی ماوم رۆ
بو مندالی بی داکم رۆ
دایه رۆ دایه رۆ دایه رۆ
بودایکی بی مرادم رۆ
بو دایکی دهست رهنگینم رۆ
بو دایکی هه ناسه ساردم رۆ
بو مالی بی کابانم رۆ
هه ی دایه رۆ هه ی دایه رۆ هه ی دایه رۆ

۱۲- نمونه به کی تر ئه وه ده رده خات منداله کان چۆن دایکیان ده لاوتینه وه :

دایکی شیرین له دوا ی تو و ترانه مالم
و نل و سه رگه ردان په شیوه حالم
ئه وا رۆیشتی منت به جی هیشت
ئه زانی له دوات چه ند م جه فا چیشته

تیبینی: له گوڤاری کاروان ل ۱۱۵ - ژ ۴ وه رگیراوه - نویسی ماموستا عومه ر ئیبراهیم عه زیز.

دایکی دلسوزم قه سه م به دلی ماتو غه مگینت
به دهم واتهی خوشوشیرینت
به دهنگی نهرمو له شتی بی تینت
خورا کم بووه شیوهن و شینت*

۱۲- وه نه م لاونه وهش له ژنیکی ترم وه رگرت که بۆ کچه که ی ده لاونیتته وه و
به که م جار بوو که به کتی له خیزانه که ی بمری ، زۆد کاری تی کرد بوو:-

تو وه ک شه مامه ی روله
وه یاره ماوه ، بزبان وه ک نه لماس وه رووی گوناوه
نهم زانی عمر دها له که مین
وه ک خور تاوا بووید له رووی سهر زه مین
تو یه ک نه وتوینله نهمام بوید روله سه وز بووید له باخم
نه خواردم به رد ههرا بووید به داخم
++++++
دایک کاتی کچه ی له به رد میا بووه بۆی ده لاونیتته وه و ده لی:-

داری تیام بنی له شیشه
نه و خوار کهنده ی له ریشه
روله شه وان مه خه قتم به رم له لاته
دله ی کۆس که قتیم هه ر به ته مانه
باو کم وه قوربان دوو دیده ی ته یرت
نهم خوداو هنده نه هیشته تیر بکه م سه یرد
نه وهن لالیامه وه له خوداو له پیر
نه دو عام قه بول بی نه ترام بی یه گیر

* تیبینی:- نهم نمونه یه له سهر گۆری (حبیبه مسته فا) نووسراوه له کویه.

پوله نه گهر مه یله گه د فیراموشم بود
سفیدی که فغن بالا پوشم بود
دهریکه م دیده ی خوم له بن
نیتر نه بینم دنیا وه بی توون*

شیوه ن بو دایک؛ -

ده لیتن باوه شی دایک خوشترین جوانترین هیلانه ی نارامی مرقفه، مرقفی بی دایک کوتری بی هیلانه یه. هیچ مرقفیک ناگاته پله ی دایک له هه لگرتنی نازی مندالو شه و شه ونخونی و خزمه ت کردنی. جا له بهر نه و خوشه ویستی به پته وه ی دایک و که سانی خیزان به مردنی دایک کوله که ی مالی نه روخی و گزرانیکی گشتی نارامی له مال دوست ده بی. تارای خه موبی نارامی ماله که داده گری جاله بهر نه مه یه که دایک دهری نه گهر کچی هه بی هه ست و سوزی گه رمیان دیته جوشو به گریان ولوانه وه خه مه کانی دایکیان دهرده بن.

له کورده واریدا بو ژنی نازاو جوامیریش شیوه نو لوانه وه ی بو کراوه و هه ریه که به پپی نه و کرداره ی که تیایا به ناو بانگ بوو. نیتر دایک یا فرمانبهره یان کابانی مال، یا خود نافرته تیکی دادپه روه ر یا ده ست په نگینه واته (مافور دروست ده کات، دروومان ده کات) به م جوره به سه ر نافرته ی کابانی مالدا سه ردولکه ده وتری:۔

کابانی لاری لاری کونکو که و گیران دهریته له باری
چهند شیرین بوو وه کی داده نیشت له بهر بیری هه زاری

کابان هه ر چین چین له ده ستی دایه گاروشه کی خاصه په نگی منه
کابان دهریته شوانی چون چوتم لو بینه

* خدیجه مای خان کوچک، ته من ۵۰ سال، گهره کی شهید نه حمه د - خانه قین ۱۹۷۹.

مامزى سهنى و مهنى هيلانه كه م لو بكه له كاوله مهفتهنى
تازيهى كوره تيم چه يرانى به كه س پى نه كه نى

ياخود :-

ههى بيري بيري بى مه دوونه   يهقه به دوگمه خاريان له پوونه
مه پى بابى تو لو كيتدهر چوونه   يهقه به دوگمه گواره له گيته
ههى بيري بيري بى مه سى نه
نه گهر نايان ناسى مامزو فانم و خه جيته

نه توانين بلين له شينى ژناندا واته كه ژن شين نه كا زياتر په گزى ليريكتو دلدارى
زاله له گهل دهر بپينى بيزارى له ته نيابى و خه مو نازار بو مردووه له كيس چووه كه .
له م شينه دا داوا له مردووه كه نه كرى كه نه مانيش له گهل خوى به رى.*

نمونه يه گى تر :-

مه مكى نازدارى

دوو زهرده بى يه	مه مكى نازدارى
له بن كه وى يه	ده ستي مه دهنى
خه جهى ده وى يه	كاكى بزاني
دوو سيوى تاره	مه مكى نازدارى
هه رى مه ماره	ده ستي مه دهنى
خه جهى هه وياره	كاكى بزاني

لنم دا نوقرانه بووكى
هيشتا سهر گرانه بووكى

سه ردولکه ی کابانی چاکا ؛

کابان لو گو تیمه کابانان

پارزونی خو بشون

با دینه سهر ده رکی تامانان

ته توی کابانه کی گهله جوانی

ههستا بکا نمه یاتی میوانان

x x x

بیری لاری لاری ته تو بیریه کی گهله چاکی

مه نجه لو کاروشانت لو ده نیم له باری

حه یران جتیره کی گهلی چاکه داده نیشی له بهر ههزاری

x x x

له وان دانان ههتا نه وان دانان

سیه ری قهره چوغی دینه خواری

به سهر بیری و شوانان

دو تمامی ده که مه بیری ههردوو دانان

x x x

بیری بیریه کهت لو داده نیم له براندانی

بیری و بهرانی ماری باوت گهله تووشن

پیت ده نین له پانی سولن

ده پستین گورینگنی هیزارو هه وری

x x x

له سهر ناتنی پروو مه نیشه نات بهر و ژیره

لایه کی کومینیت کیستانه نه وهی دیت گهرمه شیره

کابانه کی گهله جوانه ههسته له خهوی

شیره ی مهسکانت مهراتن له ژیره

x x x

سه ردولکه ی تایبته به ئافره تی گه نچو خیرنه نه دیوو:ـ

مامزت لو ههنده سری

له بهرانه هاتی سواران

قه دهوی مامزه خوم لو نلگری

با سوارین باوکان له دووت سوارین

بتهنه خیری نوخمه به کری

x x x

مامزی به قه نه وزی

پیتانم لو بنی له کولی

ده ستانم لو بنی له جهوزت

x x x

مامزی له سه حرایین

بنوو به فیتکان

هسته به گه رمایین

با سوارن له دوو سوارین

ئهوی مامزه لوم بگیزنه وه

بنی ئاوته بنی ئارایین

x x x

مامز له گوندی پردی

هیلانه کم لو بکه

له ناو پوشی و نه خوردی

سوارن گه شیتمه سه ری

هسته بکه ده ستو بردی

x x x

مامزی هه ورینی
دووخاری هه یه له هه نیی
یه که لق بشیره وه
ئه وی دی بادی
بن گری به سی هه ورینی
x x x
مامزی لق هه نده مهستی
گواره ت له گوی یه
بازنت له دهستی
ئیواری و بیانی
به رامبه ر کار راده وهستی
x x x
مامزی گوی مه قه سی
هیلانه کم لق بکه
له سورکی دوره زی
پیتانم لق بنی له کولی
دهستانم لق بنی له چهوزی

لاوانه وهی دایک بو کوری شه هید کراوی :-

له و کاته وه که مروف له سه ر زه وی بووه مردنیش له گه لیا په یدابووه، له گه ل
گه شه کردنی قوناغه کانی زیان و فراوان بوونی بیرو هوشی مروف زیانیان پوژ له دوا ی
پوژ به ره و پیشه وه چووه و گه شاوه ته وه جا له گه ل نه م به ره و پیش چووه هوزه کانی
دهرو دراوسی هیرشیان بو سه ر یه ک بردووه به هوی سنوور دانان و ئاو یان ... هتد.
جا له و کاته وه یه که مین به رگری که ر له خاکو ئاوو نیشتمان لوانی گه ل بوونه که
له و کاته وه تا کو نه مرو هه ر نه وانن به خوینی گه شیان شاخو به ردی ولات و خاکیان

به خوین تاو داوه و خو بهخت كه ر بوون به رگریان له خاكو نیشتیمانیان كرددوه و
همیشه سهنگه ریان بو دوزمن چۆل نه كرددوه.

هر له و كاته وه كه لاوان خوین بهخت كرددوه و شهید كراون له پیناوی تامانجی
كه لدا دایكان وه كو عه و دالیان لی ماتووه بو جگر سورتاوی خوین و قاره مانیتی
كوپه كانیان گۆرانی شینیان وتووه. همیشه له شینه كانیاندا له گه ل سوتانیاندا
هانی لاوانی تریان داوه جیگای كوپه كانیان چۆل نه كهن. به كیك له و دایكه شهیده
كۆل نه دهره (عایشه گولی) ی كۆیه بوو... ئه و دلی دایكانی ده دایه وه و ده یووت
(مه گرین تاكۆش پر نه بئ، خاك پر نابئ ده بی بو خاك شهید بده یین و پووی
نیشتمان سپی بكه یین) ئه م شینه ره گزی نازیی و قاره مانیه تی له به یته كاندا
دیاره ... وهك ئه م نمونانه ی خواره وه (به دیالیکته كانی زمانی كوردی):

چه ند نمونه یه ك له لاوانانه وه ی دایكان) به شیوه ی لوری :-

- تیری داگه س لیم له لای راسه وه¹
خویم گت نه كی وه كراسه وه

- جوانان نه مرن خهیلی بماتن
ئه وه ل هاسه رانه ده و ران برانن

- شیرو به چكه شیر ها له دو واوه
وه تیر ئه ییكن مه ل وه حه واوه

- دایه نه مردی یه قه وررۆ له كنیا
ئیتیر نی مرد تا ناخر دنیا

¹ ئه م به یتنه له ئافره تیكی به ته من له ده وری (60 - 70) سال وه رگرتووه. به ناوی (فاتمه) خانه وه
كه له شاری خانه قین له دایك بووه، نه خوینده وه ره.

- خۆزی خودای گهوره کاری بکردا
دایه له جیاتی پۆله بهردا

- یاخود قهور مه لکه نان مهر له شتان ساق بوود
قهوری شهیدان تاقو نیم تاق بوود

- قهوریان بکه نن نه له هه د مرواری
جوان جوان دای بیران لاشهی بیماری

- جوانی بنین نه را خوشگه کانی
باله فاف بارن نه را زامه گانی

- زامه گهی سهخته دهس بگری پیوه
نه وا خوینه گهی برشی لیوه

- موهله تم نه وهی بامه شوینه گهد
دهم بسخه وه ناو قلیهی خوینه گهد

- دوگمه کهد بکه ره وه زامه گهد بوینم
دایه واز باده خه لتان خوینم

- را دایگنو باوگی زوی بوهن خه وه ر
خوینی ری که دن وه ک جهوز که وسهر

- نای خه مو دای خه م توو برامی
وه هر جای مه چم ره نیقن رامی

- برا چهن خاسه ئه ر هزار تک بوو
سه ر وه بی برا مهینه ت باری بوو

- بیلا وهی جو ره دانیشم خه مگین
ده سه لاته مو چه دیرم ته مکین

- جوانان وه بهرگ ته ترانیه وه
مه یلیان ها وه لای جوانیه وه

- کافر نه کوشه ی دوو دهس له گیر فان
سه ر چه ساوی که با باده مهیدان

- قوریان بالات بم دهس وه دوو دهسمال
له توی خورشیدی خومت دا شه مال

- په رده ی بو بکه ن دووقاتو دوو لیتو^۱
نهوا لیتی بدات گه ماری نیوه رو

---

^۱ ته م بهیتانه م له تافره تیکه وه رگرتووه له قهزای که لار بهناری (گول ناز) خان که ته مه نی (۵۴) ساله
له گوندی حاجی ابراهیم بهگ له دایک بووه سه ر به قهزای خانه قینه، نه خوینده واره.

– په‌رده‌ی بۆ به‌ستن بکات وه‌رکان
تیا سه‌وز بیی داری گرده‌کان

– چه‌یفه جوانان زوی مه‌ون ملاً ک
سه‌ر وه‌بی و دهنن له گوشه‌ی خاک
– خووزه وه‌ نه‌و ساله گافاره بویم
بی خه‌م بی خه‌یال بی په‌ژاره بویم

– دنیا هویچ و پویچ کار و شواریه‌ک
بری وه‌ شادی بری وه‌ دل ته‌نگ

– ده‌ردی گرته‌ نی یه‌ ده‌رمانی
یا حق نه‌ گرنه‌گی هیچ بسلمانی

– دویه‌تی برادر ده‌ماخی به‌رزه
دویه‌تی بی برا مردنی فه‌رزه

– رازی دله گه‌م نه‌روشم په‌ی سه‌نگ
سه‌نگ ستامه‌یوو مه‌گه‌ردی له‌ ره‌نگ

– سزیامو برشیام بویم وه‌ کوو بریان
بویم وه‌ تماکو* سخته‌ی سه‌ر قلیان

_ شهرت بوو له داخ دا هه ر په حاله بوو
به رگی نازیه تی سال و ه سال بوو

_ شهرت بوو له داخدا هه ر گیتیر نه خه نم
به رگی نازیه تی له وه ر نه که نم

_ شهرت بوو له داخدا خوه م گیایی که م
که شکول نه ل گرم ناسیا پیا که م

_ شهواری دریتز غه رقم کرد له خه م
فه له ک ته و به م بوو منای که س نه که م

_ شووره سواران ینین له مهیدان
رووی راو مه که ی له جا که ی شیران

_ قهوری نه ل که نن له بان مه ر مه ر
واوه شینی که ن وه ره یحانی ته ر

_ له یه ک بریا که پای رینواریمان
وه یه ک نیه ره سی دادو زاریمان

_ لوقمان بنیشی نه ول نه ره سوو^۱
هه ر نه وسا ده ردم لایان دوا ی بوو

---

^۱ نه م به ی تانه له ژنیک وه رگرتووه به ناوی (خه رمان نه روقد) ئافره تیکی (۴۵) ساله له دینی (قامیشه لان) سه ربه قه زای خانه قین له دایک بووه و خویندواری نی یه .

_ كهسى جوورى خوهم ناو نهنى لهجوو
كهسى جوورى خوهم نهوونگ ره نهجه روو

_ من كورى خهه بويم لهخهه بويم چيا
خهه ناوكم برى، خهه ناوم نيا

_ منو بابه قوش ههردوو هاو دهرديم
كهلاوه نشين ههناسه سهرديم

_ نههفته گير بويم نهچله بردهه
تههرا خهه خواردين ههه گهوره كردم

_ ههه داد ههه بى داد له گهل مامه وه
خوشى روزگارن وه تهلخ دامه وه

_ ههه كهس خوهم دوينى تف له چارهه كينگ
وه مسرى ناودار پاره پارهه كهينگ

_ ههه كهس پهه سهردهن وشنى مهكهه داي
كهس نيهكهه داي پهه رهنج بهردى فهراهى

* تهه دوو ديره به شيوهه (گوران) وتراوه، چونكه پيش تهه سهردهه زوريهه دهورو بهرى شارى
خانهقين بهه شيوهه قسهيان دهكرد بهلام شيوهه (لورى) شيوهه يهكى سهههكهه يه كه دانيشتوانى
خانهقينودهورو بهرى بهه شيوهه قسهدهكهه.

شین و لاوانه وه بو کوبی گه نچو لاو و شه هید به شیوهی (لوری) :-

رووله شرت بوود له داخت مهر یه حاله بوود
به رگ عازیه ت داخت تیگن سالو سالم بوود

چهن جه ورو چهن جه فا چهن خاکه سه ری
رووله کرد بوهمو شوانه که ی حق نه دیاری

ئه و ماله جوانه گت برام بهرم بوود
چراخت بووز ت سورمه ی چاوم بوود

ئه و گوله زهرده سوو له ناو بری
نایده ی وه بان دلی ی نامی

ئه و قاته جوانه گت بخهره بوخچه
وهختی ده ریکم گوله یل کر بیه خونچه

رووله بیلگه نمهن وه داوانه وه
بوومهت و پیری ئیمامانه وه

رووله چه کردی وهی به هاره یه
خه مم دایده ر بان سنگ غاریه

کوپه گم که قتیبه له بان مهر مهر
خیرو مهندکی یه ده می بکت تهر

نه سوورت کردم نه ده زورانی
تهی خوداو نه ده تهرا بردت نه قام و جوانی

وهی کنی بووم دهس وه زامه وه
کنی تیماری بکه تو ده زمانه وه

تهی خواوه ند له سه ر داخووری
بهین نازه و تا خونین له یه ک داوری

سه ریند گولکه م پاینده ره یحان
باوه شیند که م وه ره یحانه ی ته ر

نیمگه زی بالا سینگه زی گه رده ن
له ویرم ناچت تا روژی مردن

ته گه ر نه مرم وه لومه ی بان
که پری ته که م شه و روژ له لان

ته و قه ورسانه بکه مه ی ماوه
له تی دانیشم سپتا خوه راوا

تیمه قه ورسان خاکی وه پاکه م
چاوه جوانه گت له تی په یاکه م

ماله سیوریه گت هیلمین وه پاوه م
به چکه خوا کرد هاتیوه دیواوه م

نه گهر ده ریچی داخه گهت له دل
مه گهر ئوستای بیل و هشان بسپاردم له گل

ده سم نه پرس و هبرزی شاندا
تاقه سم بخوم وه دیده گاندا

تویله نامی سهوزی له باخمان
تیره ی له لی نه خوادیم هه ربی داخمان

ماله سیوریه ک بهرام بهرم بوود
باچرا که ی بسوزد سومای دیم بوود

داری نایه ریشه ی له شیشه
ئه ی خودا هه لی که ندر له بن ریشه

بیلا بتکی زویخ له چاوه یلم
بیلا باوه خوار له بان یه خه و داوانم

ها له دربونم سه د زام خه تر
گشتی جا ژان که د یه ک له یه ک به تر

ئه ی خوا وه نه قاری پیم کردن
عاجزم له گیان پازیم وه مردن

یا خوا خومینی روز مردند بوود
دهین دالگ شه‌هید له گه‌ردند بوود

دالگ خیز نه‌مگوزه تا بگرم سه‌نگه‌ر
وه‌زب بردنه‌وه جه‌رگد بارمه‌ده‌ر

لایله ئه‌راد بکه‌م لای له‌ی شیرین
وه‌چاگه‌ی چیت که‌س که‌س نه‌دیون

هازم نه‌مایه بگیریم وه‌تاو
سه‌حراو سه‌رزه‌مین گشتی بکه‌مه‌ تاو

ئیمشو له‌ خه‌ومه‌وه دوکه‌وکن مه‌قاقان
ئه‌وه لیلی بی مه‌جنون مه‌لاوان

هه‌ر لیل لیل بی ئه‌وه‌ تو نولیل
ده‌ست لیلی بکه‌ری له‌ باخچه‌ی دوو‌جیل

بیشه‌ک نریاوید سه‌ریشه‌که‌ی پتوه
وه‌ختی هه‌لم دا‌ها ئتوه هه‌تیوه

لاشه‌وه که‌قتی وه‌کن خه‌رمان گول
ده‌سو سه‌عانه‌ که‌ ناوید وه‌بان دل

یاخودا له‌یله‌ کد شاری نه‌نیشی
سیا دا‌که‌نی قرمز پیوشی

ئه و قهوسانه ئاوا بیه وه
ئه ی جوانی ئیمه نیشته پیوه

تو مهچو مهچو تا برسم و هپید
باسی له یله جوان گه د پیوشی و هپید

مبارکد بوود ئه و مال نووه
لایقده نی یه ههردارو مال چوووه

بلا قهوره گه د له سه ری بوود
به زنه که م بو سلیمان فاتیحای پی بوود

شیرمان که فتییه شیره وه به ته وه
نالهی شیره که مان که س نه ی سه نده وه

که لیل سیوریه گوینه مه ی له بوخچه
وه ختی ده ری که م گولی بوود قومچه

له مال ده رچو بوینه عه جب سواری بید
وه ختی هاتییه و تابوت باری بید

قهوری شه هیدان با له سه ر پتی بوود
به لکه ن بولمان یه ک فاتیحای بوود

هاتمه ئه و قورساته هیچ نه دیمه وه
کورو په شیمان هم هاتمه وه

له مال ده رچیده یا ئیمام رهزا
بایده دیواوه سهر وه بی قهزا

یادگاریه کد هاوه لامه وه
نه تو داوای کهی نه خوم دامه وه

به وه ماله گهم شه و نه چوره وه
تاله خزمه تد بووم تا رۆژ بووده وه

ناوه گه د خوشه ، خوش ناوی داری
لیواش گول قومچهی تهول وه هاری

توله دل مه گر داخی جوانی
و کهسی نه یانه ئاو زندانی

لیلی وه قوربان قور مه جنون بای
تونیش وه ک مه جنون هه سار شویتی بای

هه ر بنشید یه تم له شانی
وه ک موم نه سزیه د ئازای سوقانی

له تو عه زیز تر مه گه ر الله بی
ئه ویش له بهر ئه و ئه وا گونایی

ره فیقه گاند یه ک یه ک ژماردم
تو له تی نیو هم روح سوپاردم

مال شهیدان قفلو کلیله
له یل لدانو سیاسه ماتهو مه لویله

که لپه ل عه سکری له بردان ته نگه
له هجوما به جین زواندان له نگه

نه و ده شته ی به سره گشتی هر قومه
سهرو بهیری یه ی جندی له تیاسه رگومه

خودا بکه ی خومه یینی ری مردند بوو
دهین دایک شهیده گان له ملد بوو

خودا بکه ی خومه یینی دو کورت بمری
قلح بکردای تا شهید نه مری

مه یلد هاوه لای کرسی سویره وه
ته مه نای کردیه جوان له دوره وه

وه فیدای ریشد بام نو ده رامن
پریه و نه کردید جه لاجی نامان

ئیزرائیل گیانم نه سینه گیانم شرینه
وه چی گن چم کهسی مه د بوینه

کورد نابته هی دهس کیشم کهران
له ماله گه د دیل بویمه نشانم دهران

خوم خه مبارم بدیم خه م کرده بهرگم
خه م کردیه قولاو ریز سه رکرده جهرگم

رۆله به خه ف باخه وت بانه وه
فرشته هی چاکان شه و وه دیارده وه

وه بهرزی بالاگه د دیتی که وشد
شه مال مه شانو پالای بی خه وشد

شهرد بو له داخدا دی ناز نه که م
وه ته قه هی قونده رگه د نه مام قاپی واز نه که م

نه گه ر نه را جه بهه چید تاوه ته ماد نه وم
نه گه ر نه را نه جه ف چید تاوه ته ماد بوم

نه هی مال نوو کوا خاوه نی
خاکه گه ی نه جه ف کردیه پاوه نی

ماسی له ده ریا گه نجو خه زینه
دی نیدوونم جوان وهی وینه

تو له دل مهرگ داخ جوانی
و کس نه یانه ئاو زندانی

له وای ئیواره مار له چاگه مه
نه مار په لامار نه فوهم راگه مه

کوچک سهر بهر په، گهرسان مهرمهره
وه دیوه خان نیش خاترد جه مه

داخ گریانم په ی کورده مالان
سهریان چی وه برمالیان وه تالان

به د بهختی به ختم به خشه وه مالم
خه تای تو نیه خوه بی چاره م

شهرد بوو له داخد خوهم بکه مه ده وریش
مه گهر را خوم بکه م له قه و مو خیش

گردی شه هیدان نه لنی نی په تاوانم

کوری شه هید بووه به میوانم

یا خود تو نه مری تا سوبحی به بیان

بالی و کۆینه وه قه و مانو خزمان

قوربانی چه کی بانی شانتابم

نه و رینگه راسته ی کوردستان بم

لای لایه تان بو نه کم به وینه کهوی
قه زای برسی و تونیه تی که تان له دایکتان کهوی
لای لایه تان بو نه کم له ئیواره وه
سه به ب کارتان بی به سیداره وه
یاخوا به رانان هر پهستی نه ت گری
کوری شهید پیاتا سر کهوی
یاخوا به رانان هر له زه وقلبی
گولاله سورهی خاکی کوردان بی
دهستم لی مه دن دهست لی دراوم
له بینی کوردستان شهید کراوم
لای لایه ت بو ده کم به دللو به گیان
یاخوا دوزمنان نه یه ته سهرتان
روژی دوو شه ممه سر له ئیواره
له دوور سه یرم کرد تهرمی دیاره
پرسیم نه و تهرمه بوچی بی که سه؟
جه ماعه ته که ی ته نها شش که سه
وه لاسی دامه وه زور به داخه وه
جه ماعه ته که م وا به شاخه وه
دایه گیان و وتم پوله ی تو
هاتنومه کوری، غه مگین دهست خه رفو
فرمیسکت بسره دایه چاونک هه لینه
به رخی نیر دایه گیان بو سر برینه
نه مامیکم ناشت به پرووی کهنده وه
نه مام هاته بهر خوا لی ی سنده وه
هر چی کوچ کوچت بوو کوچت کرد به راست
وه ختی کوچت کرد هیمه تت نه خواست

نه و دبابه یه ی لوفه که ی بری
کاکه ی شهیدم دهنگی هه لبري
رانک چوغه سپی بیو پوزه وانه
شانو ده مانجه له خوتتان جوانه

قوربانی رانکو چوغه ی سپیت بم
کاکه ی لادی سلاو بی لیتان
کوری سلیمانی هاتوته ناوتان
له راهی خودا نان بدهن پینان
دایکی کۆل به کۆل له جینگه ی گهرما
کوری دهر به دهر وا له ناو به فیره

یاخوا نه کوژرین به سکی برسی
له ده ورتان گهریم سمیل قهیتانی
جامانه ببهستی کوری کوردانی
زاوا رۆیه ههر ئیمرویه
له پینم کراون که له پچه و پیوه ند
کاکه ی کوژراوم پوزه وان له پین
رجات لی نه که م ده ست نه له رزی

هه روه ها به شیوه یه کی تریش نه لاونیتته وه :-

بهم پایزه شیر عه زیزه
نرکه ی نهوی که وته زهوی
بهم به هاره شیر مه هاره
وای وای وا وهیلی

هه ی لاو هه ی لاو

کوپ زهرده لاو بردیان به تاو

نایان له چال

وای وای وا وهیلنی

نالہ نال مه که نالته له گیانم

قه زای ناله کهت بکهوی له ئیسقانم

ماسی له ده ریا تیر له غه زینه

یاخوا کهس نه سرنی نازیز به وینه

ماسی له ده ریا دای له شه قه ی بال

دلیم بقو دلہ کهت بوو به کوی زو حال

گر سهرت دیشی سهر که سهرانم

نالہ ناله ی برین کهت بکهوی له گیانم

سهرتای به هار بووه خه زان

چون هاتوو چرووی مه لوه ران

جاری زوو بوو گه لی زوو بوو

خو جه زن به سهر نه چوو بوو

مه رگ تاوان په له ی چی بوو

ده ک پیروفت بی یانه ی به ته نیا

دیاره روو سووری له هه ردوو دنیا

یاخوا تو نه سرنی نه بی به داخم

کوله که ی مالم په رزینه باخم

وای وای وا وهیلنی

* نه م لاوانه وهی سهر وه زیاتر بقو کوپتی شهید کراو نه وتری، ژنیک به پیوه ده یلی و ژسانی تریش (وای وای وا وهیلنی) به لاوانه وه ده لینه وه.

لاوانه وه پونه واندهی له دووره ولات نه مرن* :-

له هه موو شوینو سه رده میکه دا لاوان به موی بارودوخی ئالۆزی ولات ناچار نه بن به موی باری تایبه تی خویان له نیشتمان و که سو کاریان دوور بکه ونه وه، تووشی هه زاره ها چهوسانه وه و ده ربه ده ری نه بن هه به ته مای نه و پوژهن که جاریکی تر بگه رینه وه نیتو خاکو ئاوی خویان، به لام به داخه وه زۆربه یان به هیواو ئاواتی خویان و گه له که یان نه که یشتهوونو له خاکی بیگانه مردوونو نه و هه موو هیواو ئاواته یان له گه ل خویاندا بردوته ژیر گله وه، وه گه لی کوردی سته م دیده گه لی نمونه ی له م باره وه وه که که له پیاوی ناوداری له ده ست چوه وه له خاکی بیگانه نیژراوه.

جا لاواندنه وهی له م جوړه زۆره، کاره ساته که ش زۆر دل ته زینو ئالۆزه، مردنی هه ریه که له و که سانه دلی هه موو مروفتیکی تیگه یشتهو داخو رپیتنی و کاری تی نه کات.

پونه نمونه :-

۱- جارکیش جارکیشی: غه ریبی مه رده
خهلق له رپی خودا کفنی کمرده

۲- قه در غه ریبان باله بان ری بوو
به شکم خه یرو مه ن ناتیحای پی بوو

۳- من بوومه قوربان قات و قه میسد
ئه را بیابان چی خودا حافیزد

* له (فهیمه مجید) م وه رگرتوه، ته مه نی ۴۴ ساله، له قه زای (خانه قین) له دایکه بوو، ژنی ماله و خوینده واری نی یه.

۴_ ده لیلی هاگه پین نی یه زوان
ده لیل به وه زوان دل بویه بریان

۵_ غه ریبی شاران کاری پینم کردهن
چهپ چهپ موی له بان که لالم وا به ردهن

۶_ غه ریبی شاران وه گوش ژنه قتم
قسمهت کاری کرد شه و تیاخه قتم

۷_ غه ریب له غوربهت نه گهر وه شابوو
یا خود سه ر کرده ی تیپو سپابوو
سپای له سپای نه وشیر نه وود کهم
گووشه ی ده روینی دایه م هاله خهم

۸_ چادری دیاره له دوور ته م نه کا
نه وه کورمه براده ر جه م نه کا*

۹_ جار کینشاوه دهنگ زولال
غه ریبی مردوو ه کهس نه رچوو له مال

غه ریب غه ریبه غه ربان کنی یه
غه ریب له شاران ههر چاوه رپی یه

بنی تا بکهین دوو دهس له گهردهن
نه وا پیدا بیت له ناکا مهردن

* مه بهست له چادر دانان نه وه یه که له گهر میان نقد باوه له ته نیشته پرسه ی ژنان چادری پیاوان هه ل
نه واسن ئیتر پیو بیستیان به مزگهوت نابیت (نه گهر هاتوو مزگهوت که دوور بوو له شوینی ماله که).

مه کتوبی بنوسه له پهره ی پووشگه
نه یه حال من حال تو چووینه

نه و گوله زهرده سوو له ناوری
نایده ی وه بان دلی ی تامی

شهر بوود له داخدا بچمه و کهنیسه
شایتمان بارم و دهین عیسی

به دبه ختی به ختم به خشه وه عالم
خه تای ی تو نی یه خوه م سی یه چاره م

شهر بوود له داخت ترک دونیا کم
کاشکول هه لگرم مه ولاو مه ولا کم

شهر بوو له داخت بچم نامه وه
له گوله زهرده وه ها بامه وه

ولای کنی بووم دهست وه زامه وه
کنی تیماری بکته و دهرمانه وه

من دوو پرو تو دویر با بهینی بوه سین
وعسره گت چاو هه ردوو گمان سیروان هه لوه سین

نه ی غه ربیده چهن و ته وه ره
شیتله له شیتله ی ناگر به ته ره

هه رکي نيشيگين غه ريبی خاسه
ئه ویش له جوملهی خودا نه ناسه

غه ريب غه ريبه غه ريب دياره
دايه م رهنگی زهردو ليتوی به باره

شه وان مه خه نم فکرم له لاده
دلی کوس که قتی ههروه ته ماته*

نمونه يه کی تر بو (غه ريبی)؛-

هه تاره ک و موباره ک
ئه م سه فهره ت موباره ک
هه تاره ک و چاوه که م
بوو که لی توراوه که م
هه تاره ک و واوه یلی
باوانت شیوی له یلی
هه تاره ک و له ولاوه
بوو کی بگه ربه دواوه
هه تاره ک و نه وروژ بی
به رگی سپیت پیروژ بی
هه تاره ک و له زیزه
بوو که که مان عه زیزه
هه تاره ک و چاوانم
بوو کی له جی ی هه موانم

* له زار (خاوه ر خان براهيم) ته مه نی ۶۲ ساله، نه خوینده واره، به هزی کۆچی براكه يه وه که له دووره ولات کۆچی کردبوو بۆی وتین، ناوبراو خه لکی شاری (خانه قین) ه.

نه و سه ردولكانه ي تايبه تن به پياوانو ژنان (هوه

له تازه دا دهيلين؛

- ۱- ديوه خانى
- ۲- شانه شين
- ۳- لاوژه يان لاوژوكه
- ۴- قهلفان و شمشير
- ۵- هيدى هيدى
- ۶- سه يدهم
- ۷- خوشه ن هاته وه
- ۸- كه وه كه م دهوى
- ۹- مه مكي نازدارى

شينى (ديوه خانى) :-

ديوه خانى جوړيکه له م گريانه به سوزانه که له شينى ده گوتريت، بو مردوى خاوه ن ديوه خانو کوڅخای گوندى يا هر که سيکى تری ديارو ليها توو و خاوه ن قوناغ بوایه . شيوه ي گوتنى هم ديوه خانانه به م جوړه يه نافره تيگ بوى ده کوننو دووانى تريش ده يان گيړايه وه و به يه که وه له سنگى خويان ده دا تاكو شلو کوت ده بوون يا نه وه ته مه لای گوند يا پياويکى ماقوولو ديار و ليها توو يا مه لائن يا هر نافره تيکى تری برودار بوایه ده هاتو شينه که يانى پي به رده دانو ئينجا نافرته ته کان ده چونه ژوره وه و ماوه يه کى که مى پي ده چوو کومه له بانگ چى نوي ده هاتنو بو جارى دووه م شينه که يان داده به ستايه وه و وه کوچارى پيشوش شينه که يان به رده دان و ده چونه ژوره وه و نه مجاره له جياتى شين کردن ئاوازه دل ته زينه کانى

سه ردولكه (دهستی پتی ده كرد، نه مهش چند نمونه به کی شینی دیوه خانی به كه
ثافره تان بو ناو شینی دهیان گووت: -

دیوه خانی له مله کی
قاوهی بکو تن گه له کی
بو کینخوای چاو به ره کی
x x

دیوه خانی له دیری
هه راش گوری کنیری
کونخوا چورینه هه ولیری
x x

دیوه خانی چوار گوشه
به رایه خو سه ر چوشه
ئاغا له ناو نه خوشه
x x

دیوه خانیله گوری
تاقم فنجان له ژیری
قاوه چی با بیگیری
x x

دیوه خان سه هه ورازه
چاو ه شان گرازه گرازه
دنیا له لاوهی ترازه
x x

دیوه خانی له برندی
کوران ده خوین به توندی
ئاغا ده روا له گوندی
x x

هه و النامه ی کتیب

دیوه خان سهر له نشیوه
چاوه شان لیوه لیوه
دنیا له ناغای شیوه
x x

دیوه خان چاکرا دوتنی
هه راش گوری بهی بونی
نه ما لاوینی قانونی
x x

دیوانی و دیووخانی
سهران نین له خهم خانی
قاوه مان له فنجانی
له خون بابان نه ویرانی
دیوه خانی سپی په
هه راش په لک و بی په
به گوراویم ریشاندیه
جوامیر له ناو نووستیه*

(دیوانه و دیوه خانه) له شاری هه ولیر :-

دیوانه و دیوه خانه
کورم لاوی دیوانه

دیوه خانی له تیشی
هه راش په لکی قه میشی
کاکه م تیداده نیشی

* بوشنبیری نوی، ژماره ۱۰۳-۱۰۴، سالی ۱۹۸۴، ل ۲۶۱

دیوه خان سهر هه ورازه

چاوشان گازه گازه

دنی له وی ترازه

دیوه خانسه ر نشیوه

چاوشان لیوه لیوه

دونیا له لاوی شیوه

دیوه خانی له بلندی

نه چاوهش مانه نه فندی

دیوه خان چاکرا دوونی

هه لاش گولی به بیوونی

کاکم گووتیه خاتوونی

نه مام له وی قانونی

نه م سه ردولکه یه بو ناوداری نه وتیری ۱

هیرینی له و دیو له و دیوان^۲

هیرینی له و دیو له و دیوان

دین دهنگی ته نه که زیوان

که له ش که ته نه دیوان

مه کوژن بابی هه تیوان

هیرینی له مله کا مله کان

شهری به رانو (شه ک) ان

خه نجهری نابرن که له کان

گولله ده برن په سه کان

^۱ محمد کریم شریف _ فولکلوری هونراوه کانی کورده واری، که رکوک، ۱۹۷۴ ل ۲۲۲

^۲ محمد کریم شریف _ فولکلوری هونراوه کانی کورده واری، که رکوک، ۱۹۷۴ ل ۲۲۳

هیری نه و هام نه دی قهت
روو به پرووی عه شیرهت
خوایه بکری مه سلحهت

میر له جوخینی ماشان
گولله دین وه کی گاشان
مه کوژن ناغهو سوپاتان

میر له جوخینی کایی
گولله دین وه کی بایی
مه کوژن ناغهو کینخوایی

میر له لیسنی خه ر ته لان
به و قورعانی وان مه لان
نادهم (کو ده) ی میگه لان

لاوانه وه به شیوهی هه ورامی :-

به تیغی مودا دلم بین ریش
ئیتیر دمای تو ئه من دنیام پی چش

هیچ خه م مه و هره خه م سو دا و ه را
بنیشه وه دیار خوا خیر که را

ئینه واهارا که شو کو ره نگین
دلهی خه لق شادان هین ویم غه مگین

نارو جهژنه نه جهژنه نو تمانه
گرد ئیتزار و بالاو تومانه

ئه وه گولانه بهلو فراوان
هیچ کهس ویتهی تو روو نه نیوه باوان

به فرای زولقت بوو زلفت چند دیزه
مه واجای کالای دهوری ته ورتزه

باره وشکن و پینچی په لکت
پنی کیش مازی جیا تولفی بیکشت

مه رځ و خوای وه شا زوو میو سارتر
نه کن لاشه بی دل دایم که روئیش

پنی نایشا مه گره و سه رجه سه رنا
بنی نایشا گره رو باخهل برنا

دل کوسی نوشهن
ئا لهم ئاره زو بالا کهی توشهن

ئی شه و هدر نالام به تایی ده رده وه
نه له کن بنی مؤلهت روش نه که رده وه

چهنندی سازاده بهم ئه وره شیهن
قولپی باشیشان چون خه سره و بیهن

ئه یالی توم که رد شیرین ئه و مه وه
تائیم بی فهرهادی کو کهن

حوشتره کا له یلی به ستن شاقه تار
راشا که رد ماوهی مجنون هه ژار

بیشکه هورگیره رو که ره باوان
ئه ر باوان نه بی سای دهرنراوان

نه شه و خام هه ن نه روز زینگانی
سیاوه ن به رگم چوون کرماشانی*

هه و النامه ی کتیب

---

* له زاری عهیشه خان خه لکی ته وینله وه رگرتوو ه _ نه خوینده واره _ ته مه نی ۷۵ سال.

لاوانه وهی گشتی

ئەم جۆره لاوانه وهیه به شیکه له لاوانه وهی کۆمه لایه تی. مه به ست له لاوانه وهی گشتی که سانی ده رکه وتووی کۆمه ل که ده ورێکی گرنگیان له بزوتنه وهی پۆشنبیری و ئە ده بی و سیاسی دابوو.

ئەم جۆره لاوانه وهیه شه خسیاتی ناوکۆمه لن له هه موو بواره کانی ژياندا به پی ی مه لسوکه وتو ده وریان چ له پوو ی کۆمه لایه تی و پۆشنبیری، ژانستی بی. له ژيانی کۆمه لایه تی و پۆشنبیری کوردیدا که سانی وا هه لکه وتوو هه بووه که به پی ی ده رو زه مانی خۆیان شیعیان بۆ دانراوه ئە وه ئە مین زه کی میژوونووس، توفیق وه هبی زانا، شیخ محمودی نه مرو بارزانی و قازی، عه لئه ددین سجادی ئە دیب، گۆرانو بی که س ی شاعیر، ره فیق حیلمی ئە دیبو ره خنه گر، ئە مانه هه ریه که به پی ی پله و شوینیان له ناو کۆمه لو دادوه ری خۆیان شیعی لاوانه وه یان پیتشکه ش کراوه.

که واته لاوانه وهی گشتی سی جۆره:

۱- لاوانه وهی زانایان.

۲- لاوانه وهی زانایانی زمان و ته ده ب و میژوو ناسان.

۳- لاوانه وهی هاوپی یا دوست و براده ران و سیاسه ت مه داران.

ئەم لاوانه وهیه زیاتر له ئە ده بی نووسراودا و ئە ده بی میلی دا به شیوه یه کی سه ره کی له لایه ن شاعیرانه وه نووسراون هه رچی له ئە ده بی فۆلکلۆریدا بلاویۆته وه په یوه ندی به پیاوانی ناودارو سه رۆک هۆزو تیره وه بووی ئە وه شینی (کۆته ل) بیان بۆ کردوو یاخود (شینی دیوه خان) ئی لیره دا سه ردولکه ی بۆ کاره به ناو بانگه کانی بووه وه ک سوار چاکی، نازایی و پاوکردن، یارمه تی هه ژاران و لیء قه وماوان. باسی ئە و پۆژانه ی ئە که ن که به نه به ردی له جه نگدا سه رکه وتوو. باسی هاوپی کانی ئە که ن، باسی رووداوی ناخۆشی مردنه که ی ئە که ن.

نه گهر مردوووه که کوردی له پاش به جی مایی، نه وه کوره که ی کۆته لی بو نه گیتی
نه گینا هۆزه که ی به تیکراییی کۆته لی بو نه گیتین، سامانی سهره که هۆز نه گهر کوردی
نه بی بو هۆزه که ی نه گهریتنه وه.

شینی پیاوان که پیاو شین نه کا خاسیه تی له وه دایه که پره له په گه زه کانی
داستانی قاره مانیه تی و لیری که. له ناو شینه که دا دهریاره ی نازیه تی و بریاری
سهره که وتن له شه پو له په مبارزیدا ده دن و خۆشه ویستی باوکتو کوپ دياره^۱
نه م شینه تایبه ته به خزمی نزیکي خاوه ن مردوووه که یاخود که سینی ناودار (به گه
زاده، تاغا، کوپخا، پیاویکی ناودار، سهره که هۆزیک یاخود ژنیکي ناودار) به لی
له به شی لاولانه وه ی پیاواندا خاسیه تیکي تایبه تی هه یه بو هۆنینه وه ی شینه که
نه ویش دابی (کۆته ل) ه که هر پیاوان به شداری تیا نه که ن.

وه که ووتمان (کۆته ل) بریتی یه له وه نه وه نه سپه ی مردوووه که خۆی له ژيانا سواری
نه بوو، زین نه که نو جلو به رگی کابرا نه خه نه سهر زینی نه سپه که و ده مانچه که شی
پیاوه ل ده واسنو کلاوه که ی له سهر داده نین، قوماشیکي په شیش نه دروون به ملی
نه سپه که دا نه گهر مردوووه که پیر بوو. خۆ نه گهر مردوووه که گه نچ بوو نه وه
قوماشیکي په نگاو په نگي پیوه نه دروونو نه سپه که ی به ناو ئاوا پیدا نه گیتین.
له کاتی کۆته ل ناماده کردن دا کلکی نه سپه که ناموننه وه، نه گهر مردوووه که گه نچ بوو
کلکی نه سپه که ی نه گرنه خه نه یه کیتیکیش له پیاوه کانی هۆزه که ی ئالای هۆزه که مه ل
نه گری و له پیشی نه سپه که وه نه پواو نه سپه که ش له سهرخۆ به دوایدا مال به مال به ناو
دی که دا نه گیتینو مردوووه که نه لایتنه وه و باسی نازیه تی له شه پداو له گه ل دوزمندا
نه که ن.^۲

^۱ م: بۆدنیکو... ل ۲۱۹

^۲ برونه گ. ف - چورسین - کوردکانی نازه ربایجان - ل ۱۰

نه ریتی کۆته ل له لایه ن نوسه ری کوردی سۆفیه تی هاوچهرخ (نه حمه د میرزا) وه نووسراوه
بیره وه ریه کان - یه ریغان - ۱۹۶۶ - ل ۸۹ - ۹۱ به کوردی.

شینۆ شینۆ نه‌شێخ نه‌شێخ نه‌شێخ

بابی باهم شینۆ مه‌حمودی به‌ (مه‌لیک) دانرایه
به‌خۆی له‌ چیاو چۆلان عه‌سکه‌ری له‌ سه‌حرايه
تانی له‌ عه‌سکه‌ری دا سونگی تاق راوه‌ستایه
هموو سه‌یدی زه‌مانی به‌خۆی وا له‌ گهر دایه
پینچ سه‌د فه‌له‌ی نه‌یاری سێ حاکی له‌ گه‌ل دایه
که‌ری فه‌تاح به‌گی عه‌سکه‌ری ته‌علیم دایه
له‌ ده‌وره‌ی چه‌مچه‌مال ده‌بووه‌ حه‌رب و خه‌زایه

بابی باهم شینۆ مه‌حمود سه‌ر کرده‌ی ئاره‌مانی
لویه‌کی دروست ده‌کا به‌ره‌ری لۆ دێ ده‌رمانی
گولله‌ی قه‌ندی شه‌گری ئه‌و باشه‌ لۆ نیشانی
به‌سه‌ر ئینگلیزی دادا له‌ گه‌ گه‌ردی به‌یانی
کورینه‌ تانی له‌ خۆده‌ن بێنن کیژی نه‌جمانی

بابی باهم شینۆ مه‌حمود ئه‌وم شینۆی به‌ره‌وه
قاهزه‌کی ده‌نووسی، ناردی له‌ بۆ سه‌ره‌وه
ئینگلیز ده‌با ده‌فن بێ، ده‌با هه‌ر کورد بێته‌وه

¹ هه‌ر کاری ژ. ۱۹۶، ۷/۱۲/۱۹۷۳ (محمود زامدار) ته‌ویش ته‌م به‌نده‌ی له‌ شایه‌ری میلی میلسی ده‌شتی
مه‌لێر (عه‌ولای حه‌مه‌ده‌مین) وه‌رگرتوه‌.
"ئارمان - قوه‌ ئیحتیاطی عشانر"

په‌یشتن شیخ به‌شێوان^۱

هه‌ی داد هه‌ی بێداد شیخی که‌واله
شه‌ره‌ که‌ دا که‌تیه‌ له‌و به‌ر له‌و به‌ره
ده‌نگی توپان دی له‌م سه‌ران سه‌ره
حه‌یفه‌ شیخ به‌چی به‌ توپی فه‌له

هه‌ی داد هه‌ی بێداد لۆ هه‌مه‌وه‌ندی
چه‌کیان له‌ خودا له‌ گه‌ر که‌مه‌ندی
شه‌ری شیخ مه‌حمود بگرن سه‌رحه‌دی

شیخ مه‌حمود شیخه‌ به‌ خوێ به‌ کورپه
هه‌سه‌پی ده‌رینا ره‌خشی یه‌شم خری
کافران ده‌ کوزی زگیان ده‌دری

هه‌ی داد هه‌ی بێداد (مشیری عه‌مه‌ی)
دینی خوێ فروشت چی لی نه‌زانی
به‌پیش ئینگلیس که‌ت لۆ سولیمانی
کافر ده‌شکان تا (که‌نگربانی)*
حه‌یفه‌ شیخ به‌چی قوتبی زه‌مانی

^۱ ئەم بەیتە لە زاری حەیرانبێژ (عومەر گاوه‌ره‌یی) وه‌گیراوه‌ ئه‌ویش له‌ زاری (سوؤفی مورتکه‌یی) وه‌رگرتوووه‌ ۷- ۴- ۱۹۸۵

* که‌نگربان - گوندیکه‌ نزیکه‌ شارۆچکه‌ی کفری.

وهک وتمان شینی کوتهل (چه مهر)؛ بو پیاویکی ناودار و گه وره ئه وتری که له کاتی شینو لاوانه وهدا. مه موو جلو به رنگو چه کنو ئه سپه که ی ئه خه نه به رده م و به ده وریدا کوتهل (شین) ده که ن.

وهک شینی شیخ مه حمودی نه مر. کاتی که له به رده قاره مان بریندار کراوه. ئه مه ش چند دیریکی پیاوه لدانه به سه ر شیخ مه حمودی نه مردا: ۱

کوا شیخ کوا نه وهی ئه حمه دی کاکی
کوا نه به رده که ی ئه م کوردستانه

کوتهل زورجار له دیوه خانه کاندایه کیری، به تایبه تی ئه گه ر ئه و که سه ی ده مریت که سیکی ناودار و خاوه ن دیوه خان بیت. بو ئه وه ش هه ندی جار له م شینه دا ئه م به ی تانه ی خاوه نه وتری: ۲

دیوه خانو مه یوانه
پاشو پینشی که لانه
کوره ی له ناو میتوانه
دیوه خان خراو خیره
هه ر چوار ده وری شاخوره
حاجیمان تازه کوره

بو پیاویکی گه وره و ناودار: ۳

۱ بۆژنامه ی هاوکاری ۷- ۱۲- ۱۹۷۳ (مه حمود زامدار) ژ. ۱۹۶

۲ محمد کریم شریف، فۆلکلۆری هۆنراوه کانی کورده ولری، ل. ۳۲۳

۳ ئه گه ر له ناو عه شیره تی سورچی پیاویکی ناوداریان به مرئ ئه و سنه دوقتیکی تایبه تی بو دروست ده کیری سنه دوقه که له در به روو دروست ده که ن و مره وه که به سنه دوقه وه له ناو گوڤ ئه نین خه لکی گونده که ش به ژنو پیاوه وه له سه ر قه بران له خۆیان ئه ده ن و شین ئه که ن. هه روه ها به بریژی رۆژانی ته عزیه ش که سوکاری مره وه که له باوه ش ئه که ن و شین ئه که ن. ئه م جلو به رگانه تاجه ند مانگیکه هه ر له باوه ش ئه بیت له هه لسانو دانیشتره هاتوو چۆیان ته نانه ت ئه گه ر بچن بو گوندیکی تر جلو به رگه که هه ر له باوه شیان ئه بن. ئه م ده ستورانه تاکر ئیستاش له گونده کانی (نامۆکان و باتاس) هه رماوه و کاری خۆی هه یه. (له زاری مام حسین مه لا سورچی سالی ۱۹۸۰ وه رگیراوه).

هه می میرو میرو میرو
که نمانه و خوش وه زیرو

هه می میرو له قهنته ری
هه سپی شی بینه ده ری
لوت بکه م زینو به ری
سه فدرت که ته به ری

سه فدره چ سه فدره
سه دو پیتجه نه فدره
هه به خوشی سه ره وه

هاتیه له لای قوچه کان
خوری زهره کردیه له چه کان
له ژوانی چاو به له کان

هاتی یه له لای پردی یه
هه گبه کی لیره پنی یه
ئه وه یش نه ختی کاری یه

هاتیه له لای ئیفرازی
کوره ژنی ده خوازی

قه لاتی له چیا یه
تۆنگره ی له چیا یه
عه سکه ره ده وری لیتدایه
چه ند مه رده وه نه شیوا یه

قه لاتی له (که ور) ی
دوژمن ده وره ی ده گری
چه ند مه رده سام نایگری

داستانى (شەریف هەمەوند) وینە قارەمانى و ئازابە تیمان بۆ دەگێرتنە وه که خۆى
له خۆیدا لا پەرە بە کی میژووی کوردو کێشە ی کوردە .

بۆ نموونه :

قەلغانى زەر دە ماین چون دیتی

هەورى له سەرى باده ی شە کیتی

شەریف مە کوژن لاوی گرمیتی

قەلغانى زەر دە ماینى شى یه

دەنگى تەپلیان دى له میره دى یه

شەریف مە کوژن دوستى چا و لى یه

دەورى سلیمانیم پر شیوو زەر دە

جارچی جاریان دا له شکرمان گرده

دەلین سلیمانى حاکمه که ی کوردە

یاخوا سەربازان په نجه یان بشکى

گولینکیان دابوو له گۆى مەمکى

له جنى ی ئەو گولله ی زوخاو دەتکى

قەلغانى زەر دە ماینى بالەبان

دەنگى تەپلیان دى له گردى سەیوان

هاوار وه گەرى تالان وه گەرى

پاش شەریفى باکەس نه کا شەرى^۱

بى شريف شهزادگان^۱

پورنى له روزان هاي شريف سر له سياني
مه سپه ي ده رينه (هاي شريف) له ته ويل خاني
شريف سواره با لاريم ده چيته مه يداني
رم له سر ده ستي (هاي باوكم) شير له كالاني
شريفه ي مه كوژن (هاي لاريم) كاكى عه يشاني
قه لغانو شمشير (هاي شريف) مائه كهت ره شه
رم له سر ده ستي (هاي لاريم) سه رزين به نه خشه
قه لغانو شمشير (هاي شريف) مائه كهت بوره
رم له سر ده ستي (هاي مائنت) عاره بي
رم له سر ده ستي (هاي شريف) باوه يي

رئو ره سمي شيني كوته ل :

له ناو به زيديه كاندا (شيني كوته ل) به ناو دئ دا ده گيرن، روويه روو ئه م كوته له
كۆمه ليكي تر به سواري له ديه كي تری نزيك يا دراوسى ي مردووه كه دين به پيري
ئه م كوته له و خهلكى ئه و دئ به وه ده چن. ئه وانيش كوته لي بو ده گيرن و به شداري
شینه كه ده كه ن. ئه مانه، به سواري يا به پياده روو به رووي به كتره وه دين به هاوارو
بانگ و وا وه يلاوه دينو ده چنو ناره حه تي خويان به بوئه ي مردني كه سه نازداره كه
ده رده برن، به مانه ده وترئ (هاواري) ئه مانه به يداخي هۆزه كه ي خويان هه لگرتووه،
كاتي كه هه ردوولا به يهك ده گن، ئه وانه ي له گوندي دراوسى كه وه هاتوون په يداخي
هۆزه كه ي خويان له ئه سپه كه يان ده كه نه وه و ده يخانه سه ر ئه سپي مردووه كه و

^۱ عومر شينخ ئه للا ده شته كي - داستان و گۆراني له فولكلوي كوردى دا - مه وليمز ۱۹۸۷

دهست به شپڼو لاونډنه وه یهک له دواي یهک به نوره دهکنو دهلاوینه وه، له کاتي ناشتني ته رمی مردووه که شدا نه سپه که به ده وریدا ده گيرن.
شپڼی کوته ل له ناو کورده موسلمانان کاندای به زوری بو پیاوان بووه، که م شپڼی کوته ل بو ژن کراوه. بو ژنی جوانه مه رگ یا ناوداری وهک (عادلہ خانې جاف) که جلو به رگه کانی به دارتکدا ده کراو شیوه نیان به رامبه ر ده کرد.

نایله خانې کوته بوې گيرامه وه؟

(مالي قادر ره واندوزی کاتي کوره که یان شهید کرا، ده سگيرانه که یان هیتایه ناو ته عزیزه که وه موو جلو به رگی بوکیتیان له به رکرد له سهر کورسپهک رازانیان وه وهکو بووکی تازه به ریج کراو به ده وریا چکلیت و شاباشیان هل ته داو شپڼیان به ده ورا ده کردو نه و عالیه مه یان ده مه ژاند، پیاو خوې نه ده گرت له حه شمه تیان).
له ناو هوزی (جاف) دا پیاوان کوته ل ده کن و شانزو سهریان له قور ده نین، هرچی په یوندي به و که سه ناوداره وه بی جلو به رگنو چه گنو نه سپه که ی به ناو دپهاته کاندای ده گيرا وشپڼیان ده کرد. شپڼی کوته ل بو وه سمان پاشای جاف و تایه ر به گی جاف کراوه.. له ناو به یتي شپڼه کاندای میژووی ناوداری جاف و دیوه خانو راوو شکارو سهرخه زمانو سفره و خوان و شته جوانه کان کراوه. پاش کوته ل پیاوان فهقیانه کانیان له (خوم) ده دا تا سالتیک و ته نانه ت جلو به رگی مردووه که ش له ژووړتکدا هل ده واسراو تا سالتیکش ژووړه که داده خرا.*

وهک ووتمان له کونا کوته ل ده کرا، به تایبه تی بو پیاوانی ناودارو به وه فاو دلستوز یهک له م (کوته ل) انه وه ختی خوې بو (ته ختري شاعیر ته مین ناغا) کراوه له کاتي به ریج کردنیا هر پیاو بوو نه ختی قورپیان به سهریاندای ده دا. هه بوو (لانکوچکی)

* سالی ۱۹۸۸ ته م سهرکوژشته ی بوکیرامه وه.

* له زاری به هجت جاف و سوریا خانې خیزانی وهرم گرتووه ده لیتن تا سالانی ۹۶۰ د ابی کوته ل هه بووه به مردنی (حسین به گی جاف) نه و دابه نه ماوه. ۱۹۸۸/۱/۵ (له هه ولیر) ته م زانیاره م وهرگرتووه.

له خوم د هـ نا . بـو ئه مين ناغا جهوت رښتو كـوته لـيان له زهـوي مـيري بهـرامـبهـر قهـبرهـكهـي
له گـورستانـي (عـارهـبـيان) بـو گـيرا ودهـنگـي (ناغـاړوـي) و هاوارو فيفاني خهلكي بهري
ناسماني گرتبوو . چونكه ئه مين ناغا خوښه ويستي كوييان بوو ، له مهر چوار گهړهكي
كويه هـموو بهـخـم و حـهـسـرهـت بوون بـو شـاعـيري كوچ كـردو .^۱

سالي ۱۹۴۳ له شاري كويه كوچي زاناي ناوداري كورد (جهلي زاده) به هـموو
لايهكدا دهنگي دايه وه ، كويه به جارئ شله ژا ، بازارو دوكان مه لگيرا . كوچه و كـولان له
هـموولايهك به كوچي ئهـم زانايه دل ته نكومات و غـمبار بوون . له ماله وه شيني
كـوته لـيان به دهـوري جـلهـكـاني ئهـم زانايه دهـگـيرا .^۲

شينې كـوته لـ يا چه مهر له ناو كورده شيعه كانو كاكه يي به كاندا :

جوره نامنگيكي ماته مينه كه به موي سازو دهـوژل له پـي و رهـسـي مـاته مـيني لـي
دهـدرئ (چهـمـري يا چهـمـريـانهـي) پـي دهـوتـري . بـو زياتر ليكـولـينهـوه له (چهـمـر) له
فرهنگي مهردوخ دا هاتووه (چهـمـر) بهـماناي زنجيره بازنه و چهـمـري بهـماناي
دهـهولـيـكه بـو تـازيـه لـي دهـدرئ^۳ له فرهنگي (خـال) دا چهـمـر بهـماناي گـريان بـو
مزدوو و (چهـمـر چـوبـي) يان (چهـمـري داري) بهـمانـهـي مهـلـپـرگـي بهـكي بهـ كـوتـل
هاوكات له گـل گـريان و شـيوهـن^۴

مه راسيمي چهـمـري زياتر له رښتاني ماته مين مانگي (موچهـرم) بـو كـوبـوونـه وهـي
دهـسته و تـاقـم له مهـيدانهـكان و شهـقـامهـكاني شار لـي دهـدرئ مـرؤف كه دهـبيـستـي
رهـنگـو بـوني دلـيرانهـي شهـهـيداني كه ربهـلـاي دـينهـوه بـير .

له ناو كورده كاني لورستان به كار هيتاني موسيقا له رښتو رهسې شايي و ماته ميني
تا بلتي سهرنج راكيشه ، باسي هاوكاري و هاودهردي خهلك له خوښي و ناخوښي

^۱ له زاري تاهير نه همد حوتيزي (م ره گرتووه . سالي ۱۹۴۴ له كويه . ناويراو ميژوو نووسيو نه ديبي
ناسراوي شاري كويه په تمه ن (۶۵) سال .

^۲ كوچ و مال ناوايي (جهلي زاده) ، (عبدالخالق علاءالدين) چاپخانه ي نه جف ۱۹۶۴ .

^۳ فرهنگ مردوخ (شيخ محمد مردوخ) كودي به فارسي و عربـي - جلد اول .

^۴ خال (شيخ محمد خال) فرهنگي كودي به كودي به خدا ۱۹۶۴

یه کتر دهکات. هندی جار نه م ری و رسمیه تا مانگی دریزه دهخایه نیت، نه و
ئاوازه ی که به زورناو دههول لی دهدری و نه و شیعرا نه ی که له ماته مینی
ده خوینرینه وه و ئاوازی (چه مر) ی واته (ناهنگی که به زورنا کاتی ماته مینی لی
دهدری). ماته مینی ئاوازیکی پیشینه و کوئی هیه که نه م ری و رسمه له گه ل
نه فسانه کانی سه ره تای سه رده می نوئی به ردین په یوندی هیه.

چونیه تی ری و رسمیه چه مری له ناوچه و عه شیره ته کانی عیلام و لورستان و ادینه
به رچاو که له گه ل تیپه رینی کات و سهختی و ناخویشی خه لکی دریزه ی هه بوه و
ئاوازی غه مباری چه مر به ری و رسمیه و تراوه هاوکات له گه ل نه و ژیا نه سهخته
به ریوه چوه.

لادیه کان و عه شایره کانی نه و ناوچه یه بق سئ مه به ست ری و رسمیه (چه مر) بیان
به ریوه ده بن.

⁵ ئاوینه، ژ. ۱۷ - ۱۸، سالی ۱۹۹۵ (ریځو رسمي ئایینی سوخته تی (چه مر) له عیلام و لورستان) ل ۹۲

۹۸ - زمانی فارسی.

۱- کاتی گیاندان

۲- کاتی ناشتن

۳- ماته مین

چه مری به زوری بۆئه و بنه مالانه په که دهست رۆیشتوون و به زوری بۆ پیاوان ته نجام و به رتوه ده چی. چه مری به زوری له دواى سى رۆژ یا ههفته په که له دواى مردنى مردوو که ته نجام ده درى. ته مەش بۆ ئەو په خاوهن تازیه عه شیره تو دۆسته کانی ناگادار ده کاته وه و به دواياندا ده نیتى و ده عوه تیان ده کا بۆ به شداری کردن له و رى و ره سمه دا.

له به رتوه بردنى رى و ره سمى (چه مەر) هه نلق قوناغ هه په ده بى تپيه ر بگري له وانه :

- ته داره کی چه مەر
- هه لبراردنى شوتى چه مەر
- ناردنى ته ته رو را گه ياندنى کات و شوتى به رتوه چوونى چه مەر.
- ده عوه ت کردنى عه شایر و خه لکی رى که.
- چونیه تى به شداری له رى و ره سمى چه مەر و به رتوه بردنى.

له چۆنیه تى ئاماده بواندا ئه و که سانه ی که بۆ ئه و مه به سته دیاری کراون له ده سته و تا قمیکى ریکو پیک به جل و به رگی ره ش و سوننه تى که به زوری له ریش سپیان و پیاوان و ژنان و به سال چوو هکان تايه فو تیره جوراو جوره کانی دوورو نزیک پیک دیت دى. هه ریه که یارمه تى مادى و مه عنه وى خویان پى به، ئه وانیه ی له دووره وه هاتوون خواردنى وه که (برنج، مه ر، رۆن، خه لوزیان پى به) ئه وانیه ی که له خزم و که سى مردوو ه که وه نزیکن خواردنى تازه و که رم له گه ل خویان دینن. که مه سروفاتى خاوهن تازیه که که م ده کاته وه ئه مانیش له دوو ده سته ی پیشوازی که ر به ره و روو ده بن.

۱- پیشوازی کردنی پیاوان :

له کاتی پیشوازیدا پیاوان ده لیتن:

هه ی داد هه ی بیتداد

یا (هه ی وای ، هه ی بیتدای).

له م کاته دا میوانه کان هه ندی قور که له ته شتی کدا گیراوه ته وه له شانی خویان هه ل ده سوون ئینجا ده چنه ناو ره شماله که.

۲- پیشوازی کردنی ده سته ی ژنان :

ئه مانه ش له خزم و کهسانی نزیک و خاوه ن تازیه ن، ئه مانه سه ریچی ره شو جل و به رگی خۆله میتشیان له بهردایه و ده مو چاویان به نینۆک بریندار کراوه، ناوچه وان و هه ردوو شاننیان قوری پیوه یبه به عه بایه کی خۆله میتشی که که وتوته سه رشاننیان رو به روی ژنه کانی ده وردو بهر ده چن به جورج که هه ردوو ده ستیان و ده م و چاوی خویان ده پرنو ده لیتن (وهش، وهش) و (وای وای...) ده لیتن. پیویسته ئه رهش بووتری له خۆدانی ژنه کان و جووله ی ده ستیان له کاتی پیشوازی و له وه خته کانی تر له گه ل ئامهنگی زورنا و ده هۆله که به که ده گرتته وه.

به ریوه چوونی ریو ره رسمی (چه هه ر).^۱ :-

قوناغه کانی ریو ره رسمی چه مه رکومه لیکن که بریتین له مانه ی خواره وه :-

۱- ریزبوونی ژنان و پیاوان یا ریز به ستزو ده ست پیکردنی.

۲- ژنانی شیوه ن کهر.

۳- لی ده رانی سازو ده هۆل.

۴- ئاماده بوونی شایه رو شعر بیژی میلی له گه ل شایه رو راویه کان و به یداغ و

بارگه و بنه و زین.

^۱ هه مان سه رچاوه ی پیشوو ل ۹۴.

له رۆژی دیاریکراودا له گه‌ل ده‌رکه‌وتنی زه‌رده‌ی خۆرو به‌رز بوونه‌وه‌ی ده‌نگی ده‌هۆل و زورنا یان به‌واتایه‌کی‌تر (ناه‌نگی چه‌مه‌ری) له‌مه‌یدانی شوینی چه‌مه‌ر خه‌لکه‌و قه‌ومو نزیکانی خاوه‌ن ماتم له‌ده‌وری به‌ک کۆده‌بنه‌وه‌و له‌دوو ریزی جیا ژنو پیاو به‌لام به‌ستراوه به‌شیتوه‌یه‌کی ریکتو پیک له‌سه‌ر هیلکی دیاری کراو له‌شیتوه‌ی بازنه‌ی. به‌که‌مجار پیاوان به‌یداغ و دروشمی تایبه‌تی هه‌ل ده‌ده‌ن. پاشان ژنان ریز ده‌به‌ستنو پارچه‌یه‌کی ره‌شی له‌به‌رده‌م خۆیان راگرتوو. ئەم ده‌ست پێ کردنه‌ش به‌شیعری شایه‌رانو راویه‌کان که هاوکاته له‌گه‌ل ده‌هۆل و زورنا تا ده‌گه‌نه کۆتایی ریزه‌که‌ سه‌ر له‌نوی ده‌گه‌رتنه‌وه‌. و ئەم دووباره ده‌که‌نه‌وه‌ پێویسته ئەوه‌ش بووتری هه‌رکه ژنه‌کان ده‌گه‌نه‌ ئاستی خاوه‌ن تازیه‌که به‌نینۆک ده‌م و چاوی خۆیان ده‌رننه‌وه‌و هاوار ده‌که‌نو ده‌لین (وای وای). ئا به‌م جوړه پیشوازی له میوانه‌کانی ده‌ورو به‌ر ده‌که‌ن.

رئ وده‌سمی چه‌مه‌ر هه‌ر له‌به‌یانی هه‌تا نیوه‌رۆ درێژه ده‌خایه‌نی ئەگه‌ر چه‌مه‌ر چه‌ند رۆژی بخایه‌نی ئەوه له‌گه‌ل خۆرئاوا بوون میوانه‌کان ده‌به‌نه‌وه‌ مالی و خواردنی ئیواره‌یان ده‌ده‌نی که‌پتی ده‌لین (شاو شیم) واته ئیواره خواردنی تازیه‌یان شاوشیم shawshin ئەو به‌یتانه‌ش که شایه‌ره‌کان ده‌یلین په‌یون‌دیان به‌دابو نه‌ریتی خه‌لکی ناوچه‌که‌وه هه‌یه‌.

شینى ئە نفالە کان

ئە نفال لە کوردستانی عیراقددا لە ئە نجامی شەری ناوخۆو شەری عیراقو ئێران رووی دا، رژیمی بە غدا چە ندین جار بە قوناغیک کوردی ئە نفال کردوو... یە کیک لەو ئە نفالە گە و رانە ئە نفالێ کورده بارزانیە کان بوو که هەموو ریکخراو پارته سیاسی یەکانی جیهانی جولانند... بە پێی ئە و سەر ژمێرە یە ی که دە کرای هەشت هەزار پیاوی بارزانی لە بەرە بە یانیکدا خێ کرانە وە و بێ سەر شوێنو بزر کران... ئە م کارە ساتە دل تە زینە گە و رە ترین کاری لە دانیشتوانی قوشتە پە و شوێنەکانی تر کرد... لە هەر شوێنیکێ بن دەستی رژیم بارزانیە کە هە بوایە چارە نووسی بزر بوو، لە ئە نجامی ئە و پووداوانە ژنە چ بارزانیە کان بە تەنها مانە وە و لە سەر منالە وورده کانیاں دانیشتن بێ باو کور گە و رە ی مأل منالە کانیاں بە خێو دە کرد... ژنە بارزانیە کان لە بەرە بە یانە وە تا ئێوارێ لە دە و رو بەری هە ولێر یا لە مالان کاریان دە کرد... هەموو جۆرە کاریک تە نانە ت کە مردویشیاں لێ بمر دایە خۆیاں دە یان برده گۆرستان... زۆر پیاوی خاوەن ویژدانی کورد بە دزیە وە یار مە تیاں دە دان... ئێستا مە ملە کە تیک هە یە کە مە ملە کە تی ژنانە لە ئوردوگاکانی بە زۆرە ملی ی قوشتە پە نمونە ی پیاوی ئە نفال کراوانە و منالیاں گە و رە بوو و ژنە کانیاں تا کو ئێستا خۆیاں کاروبار بە رێو دە بە ن. سالی ۱۹۹۲ لە رێگە ی ژنە ئینگلیزیک (کریستینا) ریم کە و تە ناو ژنە بارزانیە کان ئە و ژنە ئینگلیزە خە ریکی ئامادە کردنی نامە ی دوکتۆرا بوو لە سەر شینی ئە نفالە بارزانیە کان... منیش لە لای خۆمە وە هە ندێ سە ر دو لکە ی شینم لە زاری ژنە بارزانیە کان تۆ مار کرد... ژنە بارزانیە کان وایان دە زانی ئە و ئافرە تە لە ولاتە یە کگرتوو هە کانه وە هاتوو و مێر دە کانیاں بو دە و زینتە وە بۆ یە هەر ژنە بارزانی بوو (جنسیە و دفتر نفوسی) (مێرد، برا، کوپ، ئامۆزا، خال، مام، خزم) ی دە ر دە هینا و دە یخستە بە ر دە م ئافرە تە کە .. هە ر دوو کمان لە گریانی ژنە کان ئارامان نە ماو لە گە لیانا دە گریاین... ژنە بیانیە کە باش بوو (تۆ مار گە ی) پێ بوو من دە فتر، ئە وە ی توانیم تۆ مارم کرد.

له ناو شینی نه نفال له بارزانیه کان نه وه به د درده كه وهی كه له م خالانه ی خواره وه دا تومار كراوه :

- ۱- داوا كړدن كه دهرگای زیندانه كان بكرته وه تاكو باوكو كوپو براو ناموزاو عه شیره ت بهر بیی.
- ۲- هموو هاوار ده كهن با (سه دام) زیندانیه كان به ریدا.
- ۳- داوا له دوه ولته مه زنه كان ده كهن كه چاره په كیان بكنو له زیندان بهر له لایان بكن.
- ۴- كاك مه سعود بارزانی چوه ته ناو شینه كانیانو ده لاین بانو له پاش بارزانیه كان غه ممان بخوات.. با خوی بیته دهرگای صندوق بكاته وه (جامه دانی سوور) دهرینی و حه قی بابو كه سمان بو بستینی.
- ۵- له ناو شینه كان نیشاره ت بو نه وه ده كری كه ژتیک عارفی كوری له ترسی تویو ته یاره شارنو ته وه و ناخری هر كوپه كه ی نوزرایه وه له گهل پیاره كاندا بهری كرا.
- ۶- هرچی غه ریپو دهریه دهری خویانه له كوټیستانه وه بو سامه راو بیابانه كانو پاشان دهوروبه ری هه ولپرو شوینه كانی تر له ناو شینه كاندا باس ده كری.
- ۷- له ناو (شین) با ژنه بارزانی داوا له خه لك ده كا به قه له مه كه ی نامه یه ك بو (عه لی) بنووسی و بو دهرکی زیندان بتری به عه لی بلی دایكت شیت بووه، جامه دانی سوور له مه بزر بووه).
- ۸- له (شین) له كان نه وه دهرده كه وی زوریه ی لاهه كان سمیلیان نه هاتوو یا خود به یانی زوو عه لاگه ی پر خواردن به ده ستیانه وه بووه كه گیراون عه لاگه كان له سره شه قامه كان فری دراون.
- ۹- له ناو (شین) كاندا نه نفال له كان دینه وه لام به دایكیان ده لاین (تیله ده زانین جگر سووتای) دهردی جگر گه لی گرانه (دایه به سه شین مه كه، هه ولتی بدن دهرگای زیندانمان بو بكنه وه).

نەموونەى شين :-

- برا تو لبەر سړىى.. تو ل زیندانىى.. مەزنى حوکمەتا عیلاجەكى
ل بو بارزانیا بکەن.

- کەسى بریندارى.. دایکا عارف عەبداله.. بریندارە
کۆمەلى سمیلا لى گیر نەبوو..
ئى ئى.. ئى ھاوار خودى..

- مەزنى دەولەتا مە، دەرکى زیندانا بو مە قەکەن..
عەبدالى.. بریندارىى.. دە سالا برینى کوردا هاتنە کولینى..

- بارزانى غەریبە.. خودانۆ تو هیقى بکە
ئەى خودى؟ مابوچى ناموسامە لەسەر جادا قەکە
غەریب بکەى دى بو مە دەرکا زیندانا
عەبدالى.. بریندارىى.. بو مایە بىتنى

- هۆ برا.. هۆ دایى... خوشکا ئەنگۆ غەریبە
هۆ برا.. هۆ بابۆ.. ئىى.. ئىى.

- وەى لى مەزنى حوکمەتا.. دەولەتا
دایكى.. لاوا نەبەنە خەستەخاتا
ئیللا بیهنە دەرکى زیندانا
وہلا دایكى لاوى تە بریندارە
هەموو دەکەن نالا..

_ تالانه .. تالانه .. تالانا مه زنو ماقوولانه

ل بارزانیان تالانه

سواری زیلا کرن غوربه تی بو مه جی کرن

خوشکی بیت لاوا ته بی چاره کرن

والله لاقین مه قهوه بچوکن بو زیندانا

هیشتا به ری سمیلا لی گیر نه بیون

_ وا لله سه ری سندوقا ((هو دای)) قه که دی

یا هه لگرتن دایکت جه مه دانیا سور

به لکی خودی ره حمه کی بکه

مه ل غه ری بی و غوربه تی رزگار بکه

دهرگا زندانا بو مه قه که

_ نه خو ماشینا قه بو چی یه

پشتی قافیل بارزانییا

عه لاگه لی گرتن .. نان نیه

_ وهی غه ری بی .. وهی یه خسیری .. ته ز نه مینم بو بارزانییا

یاره بی خودی ل مه مه زنتر نه که دی .. استغفر الله

هزار شوکور

x x x

_ کا بو مه قه که دهرکی زیندانا

کا بو مه قه که ن .. مه زنی حوکه مه تا

_ چ خیره .. چ خیره بو ته نگو

جوابه کی بو بارزانییا بتیره

بۆ مه عیلاجهکی ل دهرکی زیندانی بکه
دهرکی چهپسو زیندانا له مه فه که
پهحم ل بارزانییا نه کر..
زاروکی بارزانییا کوشتن

_ لاوو .. خو لاوی مه، بهر سمیل لی نه هاتینه
چبکه ن بۆ لاویت جحیلیت خو..

_ لاوو.. خو لاوی مه، بهر سمیل لی نه هاتینه
چبکه ی ن بۆ لاویت جحیلیت خو..

_ تو ل حالێ مه بپرسه خودی.. دی بلا بهس بیت
مامه نه زانی ته سحابه نه برین یان خودا تین عه لاگانه..

_ فه له کی چ جه و ابا.. چ کاغه زا بۆ مه ناهتیری
چ عیلاجه کی..

_ تالانا میرخاسا.. میر چاکانه
تالانا سه ری بارزانییا نه
تالانا لاوو جحیلانه
تالانا سه د سالییا.. هه تا چه فت سالییا نه
لاویت مه.. جحیلیت مه
زیندانی ییت مه.. غه ری ییت مه
برسی ییت مه.. سه ر کو تو
پێ خاسیت مه.. ئیخسیریت مه
(سه دام) ل مه خراب کر مالا مه. له مه کاڭل کر

چ تالان بوو.. هه می گرتنو برن
چبکه م بو مه لیکي کوردا.. نه مه لا مانو
نه شیخ مان..
دایکا ته هفت سالی ره به نه
وهی ل منی.. وهی ل منی غه ریپی

_ دای (ته حمه د) بچوکی بزر کری
وهی برا.. به ردن لبن عه زابا حوکه متی
لاو جحیلین بارزانیان به ژن جوانن

_ به بی مرادی که تنه زیندانانه
وهی دایکی گوری.. هو به رخی دایکی
هه می دای ل دهوله تاو گه ریتم
ووو برانه.. ووو برازانه.. ووو کوپی من
ل بهر ووو کوپی من.. ل بهر جهرگی خو
من برا ل بیر نینه
خوشکا (معقوم) سوت
ئاگری خودی بهر ووو میلاکی خوشکی

_ وهی لی (عه لی و حه سه ن) سپیدی زوو
حوکه متی عه لاگه ل دهستی ئینا دهر
هاقیت
جهرگی خوشکی و دایکی هه دوویا سوت
دایکی لاوا جهرگ سوتینه
پشت یا شکه ستی به

_ وهی لی دایکا (مصطفی) دایی
جهرگو میلاکی دایکی کون بوو
سی جارا ته ماشای برای کر.. لی تیر نه بوو
ساقایی من..

_ عه یالی (محسن) عه یاله کی هوورده
لاندکا وان ساقایه
خوشکا ته کوره بیت.. بو دهستی سوکانی یه..
وللا تالانا بارزانیانه
تالانا لاوو جحیلانه

_ لاری دایکی.. بلا خوشکاته.. دایکاته بزانی یا
پیشی یا (مونشه ئی) بگرتبا
تالانا لاوو جحیلانه

_ عه یالی من، عه یاله کی هوورده. دایکاته نه مینیت
بو به ژنا بلند
بو چافی به له کی
چ ژنی نینه.. ده رکی لی هاتیه پیقه دان
داوو گوری.. داوو..
ئاگری بهر بوویه جهرگو میلاکا..

_ لاوکی مه.. دهست بده قه له می
خوش خوش بنقیسه دایی
بو ده رکا زیندانی بئیره..

بۆ دایکا عه لی، یه .. پتیره
بلی دایکا ته شیت بوویه
کو جه مه دانی یا سۆرا ته ل مه بزر بوو

_ تو ب عیسای .. تو ب موسای
تو ب محه مه دی که ی
جوابی بۆ دایکا خو بنقیسه .. هو داوو ..
ل حالی عه شیرئ ... عه فدالن بارزانی
بارزانی غه ربین ته چ نه نقیسی
کا سوئالو جواب ب خیرا خو کاغه زه کی بینه
دایکا زیندانییا مه .. چ جه مه دانی سۆر نه مانه
چبکه یین ده رکئی زیندانا نینه
جهرگ ناگره خوشکا منی
بچوکبون عه لاگه دابونه ده ست خو
له سه ری قوشته په ی راوه ستابوون

نه نفال

کوا خوینی نه نفال زینده به چالان
له دهسته ی کوردو مندالو لاوان
کوا دایکی کوربه ی ساوا به جی ماو
له کوردستانی به کیمیا سوتاو
تاکی ی ئافرته تی کورد رهش له به رکات
به زولفی نه ئقه ی دهست به پیوه ن کات
تاکی ی به نینوک ئاسمان بته ئی
تاکی ی کوردستان خاکی وئران بیته
کورد به برسیته ی و ئان هه راسان بیته
ئه ی کورد به سه خه و هه موتان رابن
دژ به کوشتن و شه روو هه رابن
تاکی ی میله تم په نا هه نده بیته
به ئان و ئازار کورد ئاواره بیته
تاکی ی کورد کوشتن بو مال وئیرانی
ساوا گه وره بی به سه رگه رذانی

(مقداد کۆچەر)

لايه نې هونه ري به يتي شينو لاوانه وه :-

شين و لاوانه وه بڼه مايه كي هونه ري گرتوته خو كه له سه ره تاي ئه م باسه دا له روخساري شينه كان دواين ئه ویش (كيش و سه روا) بوو. كه بڼه مايه كي هونه ري و زمانې شيعري به يته كاني دروست كړدوه ئه م به يتانه چنه د سوزو خه يال كه ناوه روكي هونه ري پيټك ديتن بوته ده رخستني زمانې شيعرو وينه ي هونه ري و تاوازه كه. شاعير يا لويته ر هرچي له دلدايه به سوزيكي قوول ده ري ده بري، شيوزي لاوانه وه له شيوزي شانازي و ستايش جياوازه، هرچنه د زور له ره خنه گره كان لاوانه وه وستايشدا وه كو په ك داده نين به لام، له راستي دا لاوانه وه جياوازه، چونكه له به يتي (شين) دا چاكي مردووه كه باس ده كړي به لام له ستايشدا كاتي ئيستا باس ده كړي.

هر چونيك بي مه به ستي لاوانه وه و سوزو واتاي شيوزيكي تايبه تي هيه په يوه ندي به بيناي به يته كه وه هيه ته نانه ت ئه و وو شه و ده سته واژانه ي به كاري ديتن تايبه ته به غم و په ژاره و له هيواي مردوو و دل ته نكي ده دوي ئه مه واي له بابته كه كړدوه هونه ريكي به رزو تايبه تي هيه بي.

به يتي لاوانه وه زمانې تايبه تي خوي هيه، فوره نكي زمانې ده وله مند كړدوه به تايبه تي (فرميسك، هاوار، گريان، پارانه وه، سه رته، خوين، له چاو رڅاو، سوتان، ليك پچران، ليلوي چاو، دووركه و تنه وه ي په كجاري، رهش پوشي، پرسه، كرسې قيامت، ته لقين، تازيه، كوته ل، چه مر، دل شه و ته، نارام، چاكه، گوږ، نو جه ژن، روداو، ده مووچاو رنين، پرچ، رنينه وه، له خودان، هه ي واوي وا وه يلي، هه ي داد، فه له ك، ته رم، چله، سالانه، تيمم، هتد) هه موو ئه م وو شه و زاراوانه له لاوانه وه دا به كار ديتن كه ئه مانه گياني خه م و ئازارو دلته نكي و په ژاره ده به خشي.

له لاوانه وه دا زور جار په ندو قسه ي نه سته ق و ئاموزگاري و دركه و ئيديوم به كارديت وه كو (چاوي به دو به چاوه وه بوون، لومه ي زه مان و ده ستي فه له ك، گولي به هارم هه لوه ري، خه زاني پايزم بووم، به ختت سياه بوو).

زور جار له به يته كاندا ئامرازي پرسيارو دووباره كړدنه وه ي وو شه كان... به كار

ديت.

ئەزى چوومه ناڤا گورستانی
من پرسه ک کره ژ دەرگه ڤانه
مهزلا غه ريبا ل کى دهرينه؟
_ خوزى خودای گه وره کارى بکردا!
دايه له جياتى روله بمردا!

_ ناله نال مه که! ناله ت له گيانم
قهزای ناله که ت بکه وى له ئيسقانم

_ هه ر کوچ کۆچت بوو کۆچت کرد به راست!
وهختى کۆچت کرد هيمهتت نه خواست!

_ غه ريب غه ريبه غه ريبان کى يه؟
غه ريب له شاران هه ر چاوه رى يه!

_ سۆز له لاوانه وه دا بناغه ی بابه ته کایه که لاوینته ر تا چ راده یه که په یوندى نزیکى به مردووه که وه یه .. چەند په یوندى به هیزو پته و بئى سۆزه که خه ستر ده بئى و دهر برين له راستى شيعره که ده کات ته نانه ت ده لىن ئه گه ر پرسه که ش ته واو بو بئى سۆزو خه سره ت و غه م و په ژاره هه ر له دل و دهر وون سوتاندايه هه ميشه له (گۆمى چاودا فرميسک مه له ده کا) ئه م جوړه سۆزه ئاگراويه و راسته، چاکه ی مردووه که باس ده کات.

ئافره ت کاتى ده لاوینته وه سۆزه که ی زۆر قول و به هیزه ته نانه ت ابن الرشيق ده لئى :- دهنگى ناسکى ئافره ت ، مه ست و سۆزى زۆر خيراو کارى گه رى وای کردووه لاوانه وه زياتر به سۆزى ئافره ته وه نزیک و ببه سترينه وه .^۷

^۷ الرثاء في الشعر العصر العباسي... ص ۵۳۲.

وینه و خه یال :-

نۆر بهی وینه کان له ههسته وه ده ده رگیری که ناتوانی له وینهی ده روون و هوشمه ندی به دوری یا خود ده برینی راستی وینهی زیان به شیوه یه کی مه جازی پیشکش ده کات وینه مردوو، شوین و گوری تهنگ و تاریک و ته نیایی، وینهی ترسناک، نۆر جار شاعیر یا خود لاوینه مردوو که به که رهستهی سروشتی جوان به ته شتیرهی بهری به یان، تریفه ی مانگه شه، رۆژی نه و رۆزی پرشنگ زیرین، گولی به هار، خه ندهی پایز، خونچه، جریوه و جوکه ی شادی هیلانه، ماسی رۆحی من، گزنگی رۆژ، هه وری مهرگ، رهشی ئاسمان، ده شتی خه م، شاری خاموش، به سته ی زاریوو، هه وینی گۆرانی، رۆله ی جوامیر، گه روی بانگی تاساو، مانگی لیل، مه لبرکارو، چاوی که ژال، سیسو و ژاکاو شاکوگای ئیلهامی هونه، گولی زه ردی ئاسمانی شین، نه به ردی نیشتمان (به مانه ده رازینیتته وه که خه یالی شاعیر یا لاوینه ر سه رچاوه ی ته م وینه نه یه.

بو نه وونه :

بووکی جوانم وا و ییلی
نه و نه ماسی باخم وا و ییلی
توخوا بووکی چون وا نه بی
به م به هاره مال چۆل نه بی

کۆریه ی نازدارو فرشته ی جوان
په پوله ی سپی ناو باخی گولان

که پریکت لو بکه م له ناو که پروکان
داویمه که پری په لکی گردوکان
له ناوی داین زاواو نو بوکان

ئه‌گەر مه‌یله‌گه‌د فه‌راموشم بود
سفیدی کفن بالا پوشم بود

زامه‌گه‌ی سه‌خته ده‌س بگری پیوه
نه‌وا خوینه‌که‌ی برشی لینه

ده‌سم نه‌په‌س وه به‌رزی شانده
تا قه‌سم بخوم وه دیده کانه

یاخوا به‌رانان هر له زه‌وقا بی
گولاله سوره‌ی خاکی کوردان بی

فرمیسکت بسره دایه‌چاوتک هه‌لیته
به‌رخی نیر دایه‌گیان بو سه‌رپینه

سه‌ره‌تای به‌هار بووه خه‌زان
چون هاتوو چرووی هه‌ل وه‌ران

یاخوا تو نه‌مری نه‌بی به‌داخم
کوله‌که‌ی مالم په‌رژینی باخم

- نه نجام -

له رهن رهسمی شین و لاوانه وهی کوردیدا گه بشتینه نه نجامی

نه مانهس خواره وه :

— نه ده بی لاوانه وه و پرسه و ناشتنی مردوو به شیکی هه ره گرنگی فولکلوری میلله تانه، له جیهاندا بایه خیکی زقدی پی دراوه وله نه ده بی کوردیدا به شیکی فراوانی تراژیدیای مروف ده خاته روو که ئه ویش نه مان و مردنه و به شیکی هه ره کۆنی شیوهی نه ده به.

— ناوه پۆکی لاوانه وه و پرسه له هه موو به شیکی تری فولکلور که متر گۆرانی به سه ردا هاتوه پاشماوهی نه ریت و رووداوی کۆنترین ئایین وباری کۆمه لایه تی میلله تانی تیا پارێزراره.

— شین و لاوانه وه و هۆکانی هه تا مروف بمیننی هه ر ده میننی، چونکه مردن قه ده ریکه به سه ر هه موو مروفکدا دیت.

— پئی رهسمی قوناغی مردوو به م دۆخانه تی په ر ده بی.

ا— شین و شه پۆر

ب— پئی و په سمی شین و پرسه دانان

ج— رهش پۆشی

— کوردی موسلمان ری و رهسمی تایبه تی له شتنی مردوو و ناشتنی مردوودا هه به . به تایبه تی (کفن کردن و ته لقین دادان و گه رمه کۆپو سی رۆژگانه و هه وته و چله و نۆ جه ژن و سه ره خووشی.

— ده رخستنی نه ریتی کۆنی کورده واری پیتش چاخی ئیسلام که کورده کان مردوو یان له سندوقدا ناشتوو، یا خود له ناو ته نووریکه تایبه ت که ئیستا نمونه یان له موزه خانه ی ئه نتوگرافیا و فولکلوری کوردی له سلیمانی خراوه ته

بەرچاۋ... گۆرەكان لە قور وەك تەنور بەپىي قەبارەى مردووۋەكە دروست
 كردووۋە. ياخود ھەر لە كۆندا مردوو خراۋە تە ناو سەندوق و جل و بەرگى لە گەلىا
 خراۋە تە گۆرەۋە... ھەر دوور نەزۆين لە ناو كوردە وارىدا زۆر چار لە گەل مردوودا
 تاقمە دانى لە گەل دا نىژراۋە.. ھەر نمونە كە مردوو خراۋە تە سندوق ئەحمەدى
 خانى باسى مەم وزىن دەكات كە مەم مردووۋە خستويانە ناو سەندوق و دەلى:

حاصل شەكرن ژ نوڤە صندوق
 مير گوتە مەمى ژ بوته معشوق^۸

ھەر ۋەھا لە كۆندا ئەگەر يەككە لە ژيانيدا ئاغا بوۋىي كە مردووۋە خەنجەرەكەيان
 لە گەلدا ناشتووۋە.

— دەر خستنى زۆر بەي ئەورى و رەسم و كارانەى بەستراون بە مردووۋە ۋەك پىرچ
 بىرپنەۋە لە سەر گۆرەكە (لە كۆندا) و پاش گەرانەۋە ئاگر كردنەۋە لە سەر گۆرەكە،
 داگىرسانى چرا لە شوپىنى شتىنى مردووۋەيان كە تاريك دامات نابىي بۆ مردوو بگىرين
 (ئەمەش بە زۆرى لە ناو كوردە يەزىدىيە كاندا دەرمان خستووۋە كە پەيوندى بە پىرۆزى
 خۆر پەرستنەۋە ھەيە).

— دەر خستنى دوو جۆرە پرسە:

ا— پرسەى پياۋان

ب— پرسەى ژنان

— دەر خستنى دوو جۆرە لاوانەۋە

— لاوانەۋەى تايبەت دايكە، باوك، كوپ، كچ، خزم و كە سووکار.

— لاوانەۋەى گشتى - زانايان، سياسەت مەداران، ئەدىب و نوسەران.

— لە ئەنجامدا گەيشتىنە ئەۋەى كە شىنى كۆتەل زياتر بۆ پياۋانە تايبەتى

لەۋە دايە پرە لە رەگەزەكانى داستانى قارەمانىيەتى لىرىكتو زياتر باسى ئازايەتى

و سەر كە وتزو خوشە ويستى يە.

^۸ مەم وزىن - ئەحمەد خانى - كۆپىنى بۆ روسى - م.ب. رودىنكو، موسكو ۱۹۶۲. ۱۷۹.

— لاوانه‌وه زیاتر به ئافرته‌وه تایبته که هه‌ست و سۆزێکی قولى له‌را‌ده‌به‌ده‌ری تیا ده‌بینرێ.

لاوانه‌وه‌ی کوپو کچ له‌ناو چۆره‌کاندا زیاتر بلاوبۆته‌وه مرقوف که‌سه‌یری که‌سی مردووو لاوینه‌ر ده‌کات که‌بو کوپ، یا کچ ده‌لاوینه‌وه‌ واهه‌ست ده‌کا به‌شه‌کانی گیانی پارچه‌ ده‌بیت.

— له‌ شینه‌کاندا زیاتر شینی کور (شه‌هید، جوانه‌مه‌رگ، زاوا) زیاتر گه‌رم تره‌ چونکه‌ کوپ شوینی باوک ده‌گرێته‌وه. له‌به‌ریوه‌ بردنی خیزان وله‌ میشکی مه‌ره زۆری خه‌لکیشدا کور له‌مالا نزیکتره‌ له‌ کچ.

— له‌ناو شینه‌کاندا غه‌م و په‌ژاره‌یه‌کی زۆر و له‌را‌ده‌به‌ده‌رو گریانێکی به‌سۆز وه‌ک خاسیه‌تی به‌یتی شینه‌کان دیاره‌.

— له‌شینی کوریدا ئه‌وه‌مان ده‌رخست که‌سروشته‌ ده‌وریکی گه‌وره‌ی گێراوه‌ (پایزه‌ گه‌لاپیزانه‌، به‌هاره‌و کوچ ناوه‌خته‌، گول مه‌ل ناوه‌ری، سروشته‌ لیته‌دا به‌ته‌نیا خزمه‌تی ده‌روبه‌ری نه‌کردوو به‌لکو به‌شداری له‌غه‌می قاره‌مانه‌کانی رووداوه‌که‌ کردوو. واته‌ سروشته‌ ده‌نالینێ بو‌ بارانی پایز.... به‌بی ده‌نگی ده‌لاوینه‌ته‌وه‌.

— له‌شیندا ئه‌م نیشانانه‌ دیاره‌. (تکا کردن، نا‌ئیرامی و بی‌زاری، سه‌رزه‌نشته‌ و داوا کردن له‌حه‌کیم که‌ چاره‌ی مردوو‌ه‌که‌ بدۆزنه‌وه‌).

یاخوا دوکتوران ده‌ستان نه‌نالی

ده‌رمانی ( ) بو‌بیته‌ مالی

— له‌شینی کوردیدا ناوی (ئیزرایل) به‌گیان کیش ده‌به‌ن :

توخوا عیزرائیل بده‌ موله‌تم

ئیزن بخوازم له‌ عه‌شیره‌تم

توخوا عیزرائیل رووی مه‌ردنت بی

توبالی جوانه‌ مه‌رگ به‌ گه‌ردنت بی

- لاوانه وهی کوردی به گشتی کورت بری به تاکو زیاتر کار له خه لک بگن.
- زمانی هونه ری لاوانه وه پره له خوازه و درکه.
- ده رخستنی روخساری شینی کوردی که به یته کان یا دوو به بیت و سی به بیت و چوار به بیت و پینچ و شهش به یته.
- کیشی به یته کان زیاتر کیشی په نجه و کیشی ئازاده.
- له رووی سه رواوه زیاتر شینی کوردی سه رواکانیان.
- ا- سه روای به کگرتوو.
- ب- سه روای هه مه ره نگ.
- ج- سه روای مه سنه وی به.
- توانیمان بو به که مجار شینی ئه نفاله کان بخه یته پروو له گه ل ده رخستنی ناوه پوکی شینه کان... به تایبه تی کوپه لاوه کان زور له به یته کاندایه رنگی داوه ته وه و جه رگی دایکیان سووتاندووه.
- شینو لاوانه وه گه وره ترین فهره رنگی زاراوه ی دروست کردووه که بوته ده وله مند کردنی زمان و ئه ده بی کوردی (وهک ده زمان خستوووه).
- سوزو خه یال و بیرکردنه وه له کوچ کردنی هه تا هه تایی مردوووه که بوته بناغهی قولی بابه تی شینه که و زیاتر بوته ده رخستنی لایه نی هونه ری شینو لاوانه وه.

نه و زاراوانه ی تایبه تن به مه راسیمی

مردوو و شینو لوانه وه :-

دستووری چه مه ره * بیان کوتهل:

له ناو هندی ناوچه و موزی کوردیدا دستووری چه مه ره (کوتهل) هیه. چه مه ره نه وهیه نه و مردوو ته گهر کورپکی گنجی به دیمه ن و سوارچاکنو دست به تفه نک بووبی وهیا ناغایه کی دست رویشتوو بیت که سو کاری نه و مردوو ته سپی مردوو که دینن تفهنگو فیشهکنو خه نجه ری مردوو که که له وهختی خویا له بهر کردوو به کاری هیناون دهی هینن و شینی له سهر دهکن. چه مه رو کوتهل له ناو کوردی یه زیدی و ئیسلامه کان ده کری، چه مه زیاتر به موسیقاو ته نبورو کوپوونه وهی ژنان و پیاوان ده کری له شینوهی بازنهیی. (له ناو شیعہکان و کاکهیی دا

کفن (کراس قیامت):

به رگینکی بی درومانی مردوو.

تابوت، داره هیت، دارته رم:

له تخته دروست ده کری و چوار دهسکی هیه. ته مپو له زور مزگه وتدا به پی تی دست رویشتووی نه وهی که له مزگه وت دار ته رمی داناوه وهک خیریک له ته له منیوم دروست کراوه.

نیسقات

پاره دان به مه لا له بری مردوو که نوپزی بو بکری بو ماوه یه کی دریتز. پاش ته او کردنی ئیشه که پاره که به سهر کوپو هه ژاراندا دابهش ده کری چونکه دایانی پاره که به که فاره بووه.

^۱ عه لانه دین سجادی - کورده واری - ل ۲۴. و گوڤاری ئاوینه. ژ ۱۸، ۱۷، سالی ۱۳۷۳.

^۱ های - نافرته تی کورد - ل ۳۱۱ (وه رگینانی - عه زیز گه ردی).

تانه شور (مه شفهن):

میزیکی لاکیشهیی گه ورهیه چۆکیک بهرزه ته ختهیی سهری زۆر توندو پته وه پیچکه کانی نهستورن و مردووی له سهر نه شون. که مردوویه که ده مرئی ده چن له مزگوت تاته شۆری بۆ دینن وله بهر ده رگای ماله مردوو که تاسی رۆژ داده نری زۆر کهس به هۆی نه و تانه شور وه ماله مردوو که ده ناسنه وه ئینجا پاش سی رۆژ ده بریته وه بۆ مزگوت.

قور پیوان :

که سو کاری نزیکی مردوو که قور نه دن به سهرو شانیا نا واته قور پیوان.

پروسه :

نه و ماوهیه که پاش مردوو پیوان و ژنان داده نیشن و خه لک و کهس و کار دین بۆ سه رخۆشی کردنیان. له هه ندی شوینا شیوو خواردن بۆ ماله مردوو که ده بری (وه کو کۆیه و ده و روبه ری و به رده رهش).

سێ رۆژه، (سێ رۆژ گانه):

مه به سێ له سێ رۆژه نه وهیه مالی خاوهن مردوو که سێ رۆژ له تازیه که داده نیشن و شین و واوه یلا ده کهن و سه ر دۆلکه ده لین... زۆر جار چه ند که سانیکی تایبهت هه ن شینه که ده به ستر و به سه ر مردوو که هه ل ده لین نه مه ش یا که سێ نزیکی مردوو که یه یا به پاره نه و که سه ده گرن. له ماوه ی نه م سێ رۆژه دا خاوهن مردوو که چیشته لی نانیته... خه لک بۆی لی ده نین یا خود له ماله مردوو که ده چنه سه ر قه بران. زۆر نامیننه وه چونکه ده لین (قه بره که ی نوێ به و خرابه بمینیته وه له سه ر). سێ رۆژ گانه واته دوا ی سێ رۆژه ماله مردوو که جه لوا ده به خشنه وه به سه ر ده رو دراو سێ کاندای نه مه ش بۆ نه وهیه ده می مردوو که شیرین بی چونکه تالاری مه رگی چه شتروه.

سه ر دۆلکه، که لاس شین، پابنه، شین، لاوانه وه :

به شیوه ی شیمرو ئاوازیکی به سۆز بۆ مردوو که ده لین و شین ده کهن و

مردووه که ده لاویننه وه پرسه که ران ده گرین و له خویان ده دهن و بیوی
ده سیننه وه.

— رهش پوئش :

واته ماله تازیه که له و ماوه یه ی جلی ره شیان له بهر کردووه تا سالیکن یا خود
زیاتر له و ساله دا جلی رهش داده که ن واته دواي سالیکن. مه به ست له سالانه
واته سالیکن به سهر مردووه که تپهر بووه. له و روزه دا ده چنه سهر قه بران و
چیشت لی دهنین و دهی که ن به خیر. له ماوه ی نه و ساله دا خاوه ن مردووه که
ناچن بق میوانی و سه بران ته نیا بق تازی ده چن.

— جه و تم :

قوربانی بق مردوو ده کری و جهوت ناوی که س و کار له کاتی سهر برینی
قوربانیه که تی ده خری. به هیواي نه وه که هر جهوت ده رگای به هه شتی بق
بکریته وه.

— گه ره گور :

نه و خوار دهنه یه که له لاین که سو کاری مردووه وه ده هیتریت وله کاتی
مردووه که له سهر گوره که ده خوریت و نه مه به خیری مردووه که دا دهنری.

— چله :

مه به ست له چله واته چل روزه به سهر مردووه که تی په ربوه که مردووه. له شاری
کویه و اباوه دوو جوړه چله مه یه که به پی ی خیزانه که ده گوریت.
جوړی یه که م؛ نه و چله یه یه که مالی خاوه ن مردووه که له خویان ده گرن نه وه ش
له وه وه درووست ده بی کاتی مالی مردووه که روزه پیش سی روزه بچنه سهر
قه بران واته چله یان ده که ویته سهر.

جوړی دوو م؛ نه و چله یه یه که ته نها سهری چله مین روزه ده چنه سهر قه بران و شنیوی
بق لی دهنینو ده یکه ن به خیر. نه م دوو جوړه چله گرتنه به گویره ی که سه
مردووه که ده بیت نه گهر که سی مردووه که مندالی مه بوو نه و ژماره ی منداله کان
له و چل روزه ده رده که ن ئینجا چنه د روزه مایه وه سهری نه و روزه ده یکه ن به
چله و ده چنه سهر قه بران.

تهیه هم :

ئه گەر مردوو ه که له توانادا نه بوو بشوردری یه کیتک دوو جار دهست به زه ویدا
دهنی و نیه تی (تیمم) دینی و به روخسارو هردوو دهستی مردوو ه که داده هینن .

هه لبه ستنی قه بر (گۆر) :

رۆژی جه وتم له هه ندی ناوچه یا له چله ی مردوو ه که دا چه ند که سبی خزمی
مردوو ه که له گه ل وه ستایه ک به ره و گۆرستان ده پۆن تا قه بره که هه لبه ستن . گۆر
به پی ی هه ژاری و ده وله مه ندی مردوو ه که ده گۆری و ده پازیته وه .

نۆجه ژن :

یه که م جه ژن که مردوو ه که ی تی ده که وی، ئه گەر مردوو ه که چه ند رۆژی، یا چه ند
مانگیک مردبی و جه ژنی به سه ردا بی پی ی ده لین (نۆجه ژن) له م رۆژه دا
که سووکارو ناسیاوان سه ردا نی ماله مردوو ه که ده که نو سه ره خوشیان لی
ده که ن .

سه رچاوه گان

(١) سه رچاوه گان به زمانی کوردی؛

- ١ _ لیکۆلینه وهی ئه ده بی فولکلۆری کوردی _ د. عیززه دین مسته فا. به غدا ١٩٧٠.
- ٢ _ چهند باسینک ده رباره ی ئه ده بو ره خنه ی ئه ده بی _ ئیسماعیل رسول. به غدا ١٩٨١.
- ٣ _ کورده واری _ علاء دین سجادی _ به غدا ١٩٧٠.
- ٤ _ سه رنجینک له ده روزه ی فولکلۆری کورده وه _ نه قابه ی مامۆستایان _ هه ولتیر ١٩٦٢.
- ٥ _ فولکلۆری کوردی له ناوچه ی دزه یاندا _ ئاواز حمه ئه مین. به غدا ١٩٨٢.
- ٦ _ ئافره تی کورد _ هینی هانس _ (وه رگێترانی _ عه زیز گه ردی _ به غدا ١٩٨٣).
- ٧ _ رێگای به هشت _ مه لا عه بدول که ریمی مدرس - به غدا ١٩٨٦.
- ٨ _ ئه ده بی کوردی و هونه ره گانی ئه ده ب. دوکتۆر شوکریه ره سول _ هه ولتیر ١٩٨٩.
- ٩ _ فولکلۆری هونرا وه گانی کورده واری _ محمد کریم شریف _ که رکوک ١٩٧٤.
- ١٠ _ فولکلۆری کوردی _ محمد توفیق وردی _ ب ١ _ به غدا ١٩٦٨.
- ١١ _ داستان و گۆرانی له فولکلۆری کوردی _ عومه ر شیخ الله ده شته کی هه ولتیر ١٩٧٨.
- ١٢ _ فه ره منگی خال _ کوردی _ کوردی _ به غدا ١٩٦٤.

سه رچاوه گان به زمانی عه ره بی؛

- ١ - الواقیعة فی الادب الکردي _ د. عزالدین مصطفی رسول _ بیروت ١٩٦٦.
- ٢ _ الرثاء فی الشعر العصر العباسي الاول _ [مظفر عبدالستار غانم] ١٩٨٤ (رسالة مجاستیر) جامعة البصرة.
- ٣ _ التشیع و اثره فی شعر العصر العباسي الاول - د. محسن عیاض _ نجف ١٩٧٣.
- ٤ _ التمازي والمراثي _ المبرد حمد بن یزید _ محمد الدیهاجی _ دمشق ١٩٧٦.
- ٦ _ الحیاة والموت فی الشعر الجاهلي _ د. مصطفی عبداللطیف جاروک _ بغداد ١٩٧٧.
- ٧ _ الرثاء - سلسلة فنون الادب العربي - د. شوقی ضیف _ قاهرة ١٩٥٥.
- ٨ _ الرثاء فی الشعر الجاهلي و صدر الاسلام _ بشری محمد علی الخطیب _ بغداد ١٩٧٧.
- ٩ _ الرثاء فی الشعر العربي - د. محمد حسن ابو ناجی - بیروت ١٤٠٢هـ.
- ١٠ - نقد الشعر _ قدامة بن جعفر _ کمال مصطفی _ بغداد ١٩٦٣.
- ١١ _ فی الادب و فنونه - علی بو ملحم _ بیروت ١٩٧٠.

سه‌رچاوه‌ به‌ زمانێ رووسی:

- ١- لاوانه‌وه‌ی رووسی - ک.ق. چیتۆف. لینیکراڤ. ١٩٦٠.
- ٢- مه‌راسیمی لاوانه‌وه‌ی کوردی _ م.ب. رودینکو _ موسکو ١٩٨٢ز
- ٣- شینی کورده‌ یه‌ زیدیه‌کانی پشت قه‌فقاژ _ م.ت. رودینکو. موسکو ١٩٧٠.
- ٤- لاوانه‌وه‌ی لینسکی _ م.ک. نازادۆفکس ١٩٢٢.
- ٥- عادات و رسوماتنامه‌ی نه‌کراڤیه _ مه‌لامه‌ حوودی بایه‌ زید _ موسکو وه‌رگیرانی م.ب. رودینکو.
- ٦- کورته‌ میژوه‌یه‌کی ته‌نۆگرافی کورد _ س.یه‌ کیزاروف _ تفلیس ١٨٩١.
- ٧- کورده‌کانی ئازربایجان _ گ. ف. چورسین تفلیس ١٩٢٥.
- ٨- کورده‌کانی موکریان _ ن. ل. فیلچیفسکی _ موسکو ١٩٥٨.
- ٩- کورده‌کانی پشت قه‌فقاژ _ ت. ف. نه‌ریسترفا _ موسکو ١٩٦٦.

- ١- گۆڤاری روشنگیری نوێ _ ژ ١١٢ _ به‌غدا ١٩٨٦.
- ٢- هاوکاری _ ژ ١٩٦ _ ٧-١٢-٩٧٣.
- ٣- گۆڤاری کاروان _ ژ ٤ _ به‌غدا ١٩٨٦.
- ٤- = = = ژ = = =
- ٥- گۆڤاری کۆبی زانیاری کورد _ ژ ٧ _ به‌غدا ١٩٧٨.
- ٦- گۆڤاری ئاوینه‌ _ ژماره‌ ١٧ _ ١٨ _ سالی ١٣٧٣.

نەو کەسەکانی شینو زانیاریەم نە زانیاریەم وەرگرتوو دە

- ١- ئیبراهیم محمود ئیبراهیم - تەمەن ٢١ سال، دانیشتووی هەولێر، خۆتێندەوارە، سالی ١٩٧٩.
- ٢- لارق جمباز - دەربارەوی تازی دەشتی هەولێر (شکاک) یەکان، خۆتێندەوارە - تەمەن ٤٦ سال.
- ٣- فاتمە خانی عەلی جولای - سلیمانی گەرەکی چوار باغ - تەمەن ٦٠ سال نەخۆتێندەوارە.
- ٤- ئیقبال حسین علی - خانەقین - لاوانهوهبهشیۆهی لوری سالی ١٩٧٨ لەزاریم وەرگرتوو - خۆتێندەوارە تەمەن ٢٥.
- ٥- لیلی صالح بەیرام - لاوانهوهی شارۆچکەکی خانەقین - گەرەکی (حي البعث) سالی ١٩٧٩. تەمەن ٧٠ سال نەخۆتێندەوارە.
- ٦- هەردەوێل کاکەیی - زانیاری شینو لاوانهوهی (پاکەیی) ام لێ وەرگرتوو - تەمەن ٤٧ سال - خۆتێندەوارە کەرکوک.
- ٧- عەسمەت عبدالقهار - کۆزە - تەمەن ٤٥ سال - گەرەکی سەرباغ نەخۆتێندەوارە.
- ٨- خاتون حسن - کەرکوک - تەمەن ٦٠ سال، نەخۆتێندەوارە.
- ٩- عائشە محمد سلیمان - سلیمانی، تەمەن ٥٠ سال، نەخۆتێندەوارە.
- ١٠- ئامینە خان محمد - هەولێر گەرەکی سێتاقان - تەمەن ٥٠ سال نەخۆتێندەوارە.
- ١١- مەلا عارف علی - تەمەن ٦٢ سال - خانەقین - نەخۆتێندەوارە.
- ١٢- محمد حاجی شکر مختار - خانەقین - تەمەن ٥٥ سال نەخۆتێندەوارە.
- ١٣- نەیمە شاھ حمد - خانەقین - ئەرکوازی - تەمەن ٧٠ سال نەخۆتێندەوارە.
- ١٤- گورجی علی خسرو - خانەقین - ئیمام عەباس - تەمەن ٦٥ سال نەخۆتێندەوارە.
- ١٥- سید محمد بشیر - تەمەن ٧٦ - خانەقین - خەلکی نەجەف، نەخۆتێندەوارە.

- ۱۶ _ نجم خالد (ئهلوهنی) _ مامۆستای زانکۆ _ ته مه ن ۳۴ سال خانەقین .
- ۱۷ _ هه مینه نه حمه د _ ته مه ن ۶۰ سال _ هه ولیر گه ره کی روناکی نه خوینده واره .
- ۱۸ _ عائشه فرج _ سلیمانی _ تروی مه لیک _ ته مه ن ۴۵ سال نه خوینده واره .
- ۱۹ _ خه جیه جه کرچه ک _ خانەقین _ گه ره کی شه هید ئه حمه د _ ته مه ن ۵۰ سال .
نه خوینده واره .
- ۲۰ _ فاته مه خان _ خانەقین _ ته مه ن ۴۰ سال ، نه خوینده واره .
- ۲۱ _ گول ناز _ خانەقین _ ته مه ن ۴۴ سال _ نه خوینده واره .
- ۲۲ _ خه رمان نه ورۆز _ خانەقین _ ته مه ن ۴۰ سال ، نه خوینده واره .
- ۲۳ _ خاوه ر خان برایم _ خانەقین _ ته مه ن ۶۲ سال ، نه خوینده واره .
- ۲۴ _ سوریا خانی ژنی به هجه ت جاف _ هه ولیر سالی ۱۹۸۸ زانیاری سه باره ت کوته لی
جاف لی وه رگرتوه ، ته مه ن ۵۳ سال خه لکی هه لجه _ نه خوینده واره .

کتابخانه
سازمان
کتابخانه

لاوانه وهی

- _ پیتشه کی
- _ گرنگی نهم بابه ته
- _ زاراره ی لاوانه وه
- _ پیتناسه ی لاوانه وه
- _ جوړه کانی لاوانه وه
- _ روخساری لاوانه وه و شینی کوردی
- _ کیش و سه روا
- _ دوخه کانی مردن
- ۱- شین و شه پور
- ۲- ده ستوری شین و پرسه دانان
- ۳- پرسه و رهش پوش
- _ دابو نه ریتی مردو و شین و کفن کردنی
- _ بهری کردنی مردو
- _ ری و ره سمی ناشتنی مردو
- _ هه لبه ستنی قهبر (گور)
- _ بیروباوری دابی مردو ناشتن
- _ پرسه و جوړه کانی
- ۱- پرسه ی پیاوان
- ۲- پرسه ی ژنان
- _ چونیته ی ناماده کردنی خواردن له مالی مردو و دا
- _ کارتیکردنی تاینی ئیسلام له پرسه دا
- _ لاوانه وه

بەشەكانى شىنو لاوانەۋە

۱- لاوانەي تايپەت

۲- لاوانەۋى گىشتى

۳- جۆرەكانى شىنو لاوانەۋە لەفۆلكلۆرى كوریدا

- شىنى تايپەت

- شىنى داىك بۆ منالەكەي

- شىنى بارك

- شىن بۆ كوپرو لاۋى گەنج

- شىن بۆ كىژى گەنج

- لاوانەۋەي داىك بۆ كوپرى شەھىدى

- لاوانەۋەي دوورە وولات

- لاوانەۋەي گىشتى (پىاۋانى ناۋدارو سەرەك ھۆزو زاناۋ ئەدىيانو سىياسەت مەداران)

- كۆتەل ، چەمەر

- شىنى ئەنفال

- لاينى ھونەرى بەيتى شىن

- سۆزو ئاواز و خەيال

- ئەنجام

- ئەو زاراۋانەي تايپەتن بەرىو رەسمى شىنو لاوانەۋە

- سەرچاۋەو زانىارىەكان

